

قىرىلگن قىتائىلار

جېران خېلىل جېران

تىلماچ: فېيىز شاھ اسماعىل

جبران خليل جبران

قیریلگن قناتلر

فیض شاه اسماعیل

نشرگه تیارلاوچی: محمد حسن تۇلقین

۲۰۲۴/۱۴۰۳ - کابل

کتاب بېلگىلىرى

کتاب آتى: قىيرىلگن قناتلار

يازووچى: جبران خلیل جبران

اۋزبېكچەگە اۋگىرووچى: فیض شاه اسماعیل

نشرگە تیارلاوچى: محمد حسن تۇلقین

ادیتور و صفحەلرنى ترتیبگە سالووچى: محبوب الله توران

مقۇلا چيزووچى: محبوب الله توران

ناشر: منگو پېديا كىتابخانىسى

نشر يىلى: ۱۴۰۳ ھ.ش.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بیر آغیز سۆز

قیریلگن قناتلر - قصه ژانریده یازیلگن و لبنان-امریکالیك مشهور یازووچی جبران خلیل جبران قلمیگه منسوب بولیب، دنیانینگ کۆپ اوقیلگن نثری اثرلریدن بیریدیر. اوشبو اثر کۆپ تیللرگه اؤگیریلیب، اوقووجیلر تامانیدن جوده یخشی قرشی آلینگن. اثر اصلیده یازووچی تامانیدن عرب تیلیده یازیلگن بولیب، اونى ۲۰۰۷- ییلده اؤزبیکستانلیك یازووچی فیض شاه اسماعیل روس تیلیدهگی ترجمه سی اساسیده اؤزبیک تیلیگه اؤگیرگن.

کتابده یازووچی - جبران خلیل جبران نینگ سلمه کرمی ناملى سېوگیلیسیگه بؤلگن محبتی و معشوقه سی حیاتیده یوز بهرگن اچیق حادثه لر چیرایلی روشده یاریتیلگن بولیب، قصه نامراد سلمه کرمی و اونینگ اهندی گینه دنیاگه کهلگن فرزندى اؤلیمى بیلن توگه یدى.

اثرنینگ یازیلیش اسلوبی، اونده گی تصویرلر، حادثه لر بیانی، یازووچی نینگ چوقور فلسفی فکرلری بیانی، موضوعلرنینگ بیر-بیراوی بیلن باغلنیشی، همده سحرلی سؤزلر و بدیعی ترکیبلرنی اؤز اؤرنیده تبریث بؤیچه اؤزیگه خاص بیر شپوه دن فایده لنیلگن. بو اهلنگن موضوعلر اوقووچی نینگ دقت-اعتبارینی ییترلی درجه ده اؤزیگه تارته آله دی.

اوشبو قیمتلى اثرنى عرب-اؤزبیک رسم الخطیگه اؤگیریش و اونى چاپگه تیارلش بؤیچه اؤز محنتینی آیه مه گن محنتکش و استعدادلی یازووچی، ترجمان و

ژورنالیست محمد حسن تۆلقین جنابلریگه صمیمی متدارچیلیک بیلدیریپ، او
کیشی نینگ بو اورونیشی افغانستان اؤزبېک ادبی محیطی و اینیقه نثر میدانیده
مهم بیر آدم بؤله آلیشیگه ایشانه من. شو بیلن بیرگه، امکائیتلی کیشیلریمیزنینگ آنه
تیلیمیز حسابلنه یاتگن اؤزبېک تیلیده یره تیلگن اثرلرنینگ چاپ ایتیلیش شرایطینی
برابرلشگه اعتبار قره تیشلرینی هم ایستب قالد من.

حرمتلر ایله

محبوب الله توران

۱۳- قوس، ۱۴۰۳ ه.ش. / کابل

کتاب مندرجہ سی

سۆز باشی	أ
مقدمه	ا
اونسیز قیغو	۱
تقدیر تقاضاسی	۶
قصر بۇساغه سیده	۱۲
آق النگه	۱۸
بۆران	۲۲
حیات چارراهه سی	۳۷
اۆلیم تختیده	۵۴
عیسی مسیح ییلن استرتا اؤرته سیده	۷۰
قربان	۷۶
قوتولیش	۸۷
جبران خلیل جبران شرح حالی	۹۷

سۆز باشى

سيزگە مەلۇم كە اۋزبېك تىلى مەملىكەتتەمىزدە فارسي و پشتو تىللىرىدىن سۇنگ اېنگ كۇپ گىپىرىلەدىگن تىل حسابلەندى. بو تىل چەمەسى اوچ عصر اېنگ آغىر كونلارنى باشدىن كېچىردى. افغانستان جغرافىيەسىدە يوز يىللىق بو تىلگە نىسبەتاً اۋگەى كۆز يىلن قرەب كېلىندى. عصرلر دوامىدە اۋزبېك تىلى ترقىياتى اوچون حكومتلر تامانىدىن ھىچ قندەى توجە و اعتبار قرەتەلمەگن، بلكە بو تىلدە صحت قىلگن آدملر ايرىم پىتلردە حقارت اېتىلگن و اۋرنى كېلگندە حتى جريمە تۇلشگە ھم مجبور اېتىلگنلر. بو تۇغرىدەگى كەمسىتىشلر و محرومىتلر حقىدە تورلى كىتابلردن اۋقىب كېلگنمىز البتە. خدآگە شكرلر بۇلسىن كە اۋزبېك تىلى و ادبيياتىنىڭ ايلدىزلىرى شۇنچەلىك كوچلى اېكن، بو تىلنىڭ ياولرى اونىڭ ايلدىزىگە قنچەلىك مغزاۋە قويمەسىنلر بو تىل يۇق بۇلمەى، بلكە اۋز صلابت و كوچىنى سقلىق قالدى.

اوزاق يىللر دوامىدە شاعر و يازوۋچىلرىمىز اۋزلىرىنىڭ ايجادلىرى يىلن دشمنلر قۇلىدىن ققشب كېلگن تىلىمىزنىڭ روحيگە كوچ بېرىپ، اونىڭ رونقى اوچون امكان قدر تلاش قىلىپ كېلدىلر. بو سەى و حركىتلر نتيچەسىدە بىر قطار كلاسيك و معاصر ادبياتىمىز نامىندەلىرىنىڭ اثرلىرى قىتە چاپ قىلىنىپ تىل و ادبىسورلر اختىيارىلگە قۇيىلدى.

بو خصوصده بويوكلريميزنينگ آچيب بېرگن يوللري باشقه لر اوچون هم رهنما بوليب كېلدى. اخيرگى ۵۰ يىل، قاله وېرسه ايكي اؤن يىلليكنى نظرده توتهدىگن بولسك، اؤزبېك تىلى رواجلىشى و رونقى اوچون شاعرلر و يازووچيلريميز آرقه لى سېزىلرلى درجه ده فرهنگى و ادبى فعاليتلر بجريلدى. نوايى حضرتلرى نينگ «خمسەسى»، «خزاین المعانى»، «محبوب القلوب»، «مجالس النفایس»، «محاکمة اللغتين»، «ديوان فانی»، «تنلمه غزللر»، ظهيرالدين محمد بابريننگ «بابرنامه سى و «ديوانى» خواجه احمد يسوي نينگ «ديوان حكمتى»، مولانا لطفى هروي نينگ «ديوانى»، «ديوان هويدا»، «ديوان مشرب» و باشقه كلاسيك شاعرلر يميز نينگ قيمتلى و دردانه اثرلرى بار-بار چاپ قىلىنىشى يوقا ريده ايتىلگن ادعائىزنى اثباتلاوچى دليل دير.

شونينگ دېك، اخيرگى يىللرده افغانستانليك اؤزبېك يازووچيلر اؤزبېكستان الكترون كتابخانه لريدن دېرلى فايده لنيب بير قنچه نظمى و نثرى اثرلرنى كريل و لاتين الفباسيدن مملكتده قوللنچى عرب-اؤزبېك الفباسيگه اؤگيرىب، كتاب حاليدە چاپ قىليب بو تىل شيدالرى اختيارىگه قويدىلر. عبدالله قادري نينگ «اؤتگن كونلر» و «محرابدن چيان»، پيرىمقول قادروف نينگ «يولدوزلى تونلر»، احمد لطفى قازانچى نينگ «اؤگى آنه» و سيف الله سيايوف نينگ «احمد يسوي» كى رومانلرى قوشىمچه اؤنلېكتە- كيچىك حكايله لر تۈپلمى و باشقه اثرلر نشر قىلىندى. بو اېسه مملكتده اؤزبېك نثرچىلىگى رواجلىشى يوليدە كۈترىلگن يىرىك بير آديم سنه له دى.

مملكتده اوچينچى قوم دېب ادعا قىلىنەدىگن خلق نىنگ تىلى و ادبياتى
 اوچون يوقارىده ايتىلگن ايشلر البته كه يېترلى اېمس. شاعر و يازووچىلر يىمىز
 قۇلۇب-قۇتلىشى و اولر نىنگ اشرلرى چاپ اېتىلىپ كتابخوانلرگه يېتكىزىپ
 بېرىلىشى و اۋزبېكستان نىنگ معنويت خىزىنە سىده گى رومانلر، حكايەلر و
 تورلى بۇلىملردە يىرە تىلگن معتبر كتابلرنى خلقىمىز قۇللەيدىگن الفباگه
 اساسلېب نشر قىلىشگه جوده كته احتياج موجود. چونكه اۋزبېكستان كىي
 رواجلنگن يىر مملكتده بوگون دىنانىنگ تىلگن يازووچىلرى نىنگ اشرلرى
 قىسى تىلدە نشر بۇلمەسەن، اولر محتەكش و يېتوك ترجمانلر آرقەلى
 اۋزبېك تىلىگه اۋگىرىلىپ، الكترون نىسخەلى تورلى ويب سايترلردن نشر
 قىلىنماقده. كتابلر رسم الخطىنى اۋگىرىش بىلن ايگى مقصدگه اېرىشىش
 ممكن: يىرى افغانستان اۋزبېكلرى جامعە سىده ادبى سويەنى كوچە يىتىرىش
 بۇلسە، ايكىنچى قەمدە جهان ادبياتى بىلن كۇپراق تىشىگن بۇلەمىز.

قۇلىنگىزده گى «قېرىلگن قاتلر» ناملى كيچكىنە اثر هم انه شو نيت بىلن
 نشرگه تيارلنگن كتابلردن يىرى دىر. بو كتابنى كمىنە نېچە وقت آلدىن
 اۋزبېكستان الكترون كتابخانه لرىدن كۇچىرىپ آلىپ، اونى افغانستانده
 قۇللەيدىگن عرب-اۋزبېك الفباسىگه اۋگىرىپ، كتاب نىنگ الكترون
 نىسخەسىنى علاقمندلر خذمتىگه قۇيىشگە حرەت قىلدىم. امكانيت تاپىشىم
 بىلن بو اثرنى چاپدن چىقىرىش نىتىم بار.

اوشبو كتاب - قېرىلگن قاتلر عرب دىناسى نىنگ يىرىك و زېردست
 يازووچىسى و رومان نويسلرىدن بۇلمىش جبران خليل جبران نىنگ قلمىگه
 منسوب بۇلىپ، حجمى كيچىكلىگىدن قطع نظر، قصە ژانرىده يازىلگن بو
 اثر دىنا ادبياتى نىنگ مھم بدىعى نمونەلرىدن حسابلەندى. سىز بو كتابنى

اوقیش بیلن اؤزبېك تېلى نه قدر گوزل و بديعي سوزگه لرگه باي اېكنىنى ينه
بىر يوله انگلب آله سىز. يازوچى نىنگ خيال درياسى قنچه ليك كېنگ و
سوزلرنى قنده ي بديعي لشتىريب ايشلتكنىگه راسه حيران قاله سىز. شو بىلن
بىرگه، كتابنى اؤزبېك تىلىگه جوده گوزل ترجمه قىلگن اؤزبېكستانلىك
اتاقلى ترجمان فيض شاه اسماعيل نىنگ سعى و حركى عليه آلقىشگه
سزاوار؛ او اثرنى شونچه ليك عجايب اوگىرگن كه اؤقىگىنگىزده اوشبو اثر
اصلیده عیناً شو تیلده یره تیلگن دېب اؤيله سىز.

كتابنى قىته اؤقىب چىققن، صفحه لىرىنى ترتىگه سالىب و اونگه مقوا ايشلب
الكترون نسخه سىنى نشر اېتىدىرگن عزيز دوستىم شاعر و يازوچى محبوب
الله تورانگه اؤز صمىمي متتدارچىلىگىمنى اظهار اېته من. او كىشى بو يوله
تىنمە ي ايشلب كېله ياتگن اؤتكىر ذهنلى و قابىلىتى ياشلىرىمىزدن بىرى دىر.
توران هنوزگچه اؤنلې كتابلرنىنگ الكترون نسخه لىرىنى تيارلې، اؤزبېك
تېلى شىدالرى اختيارىگه قؤىگن. او كىشى نىنگ كېله جكدە گى ايشلىرىگه
آمدلر اىستې، كتابنى اؤقىب برچه نگىز معنوي آزوقلنه سىز دېگن اميد بىلن
بو يازووكه شو بېرده نقطه قؤيه من.

حرمت بىلن

محمد حسن تۇلقىن

قوس، ۱۴۰۳ / كابل

مقدمە

محبت اۋزى نىنگ سحرلى نورلىرى بىلن كۈزلىمنى آچىپ، آتش نىگاہى-لە قلىمگە اىلك بار اۋت قلەگندە اۋن سگىز ياشدە اېدىم. گۈزلىگى مېنىنگ روحيمنى اويغاتىپ، كونلرىم - آرزو-اميدلر، تونلرىم - تۈيلر سىنگرى اۋتەدىگن يوكسكك تويغولر جنتىگە آلىپ كىرگن بىرىنچى عيال سلمە كرْمى بۇلدى.

مهربان و صاحب جمال سلمە مېنگە سېوگى سړىنى آچىپ، گۈزلىككە سجدە قىلماقنى اۋرگتدى.

روحي حیات داستانیدن اىلك شعرنى اۋقىب بېرگن اۋشە بۇلدى.

اۋزى نىنگ نزاکتى بىلن يىگىتنى اۋسمىرلىك بېغملىگىدن اىلك بار اويغاتگن، لطافتى بىلن يورهك تارىنى چېرتىپ، عشق عذابىگە دچار قىلگن قىزنى كىم اېسلمەيدى؟ اۋشندە خودى بىردن اويغانگندەى، اۋزىدە تۈستدن همه نرسە اۋزگرىپ قالگىنىنى حس اېتگن عجىب آنلرنى كىم ساغىنمەيدى؟ يورهكنى لرزهگە سالگن اۋشە الم تۈلە قووانچلى، شىرىن دردلرنى اونوتىپ بۇلمىدى؟!

هر بير اؤسميرنينگ حيات تانگ آتریده کوتيلمه گنده اؤز سلمه سی پیدا بۆله دی. او ییگیت نینگ مرقاسیز کونینی قووانچ بیلن، ذوقسیز تونینی موسیقه بیلن تۆلدیریب، اونینگ احتیاجیگه سروري شوق بخش اېته دی.

مېن طبیعت چقیریغی بیلن کتابلردن آلگن تاثراتلریم اؤرتە سیده گنگیب تورگن یتیمده محبت سلمه کرمی لفظی بیلن قلبیمگه شیویرله یاتگینینی اېشیتیب قالدیم. مېنینگ حیاتیتم آدم آتانینگ جنتده گی تورموشی سینگری یالغیز، بؤم-بؤش و ساووق بۆلیب تورگن بیر پلّه ده سلمه خودی آلاولی قویونده ی کؤز اؤنگیمده نمایان بۆلدى. سلمه کرمی سرّ و معجزه لرگه تۆله یوره گیم نینگ مامه هواسی بۆلدى. او کۆزیمنى آچیب، حیاتیتم ماهیتیدن مېنى آگاه اېتدی. بیرینچی آدم اؤجر عیال نینگ عیبی بیلن جتندن قوویلدی. سلمه بۆلسه، دلبر سلمه، مفتونکار یوره گی نینگ نزاکتی بیلن مېنى صافلیک و محبت جتتیکه آلیب کیردی. لېکن بیرینچی آدم نینگ باشیگه توشگن مصیبت مېنینگ باشیمگه هم توشدی. اونى جتندن هیده گن اؤتلى شمشیر اؤز تیغی نینگ یرقیره شی بیلن مېنى دهشتگه سالیب، حلی تقیقلرنی بوزیب، یخشیلیک و یاووزلیک مېوه لردن تتیمه ی توریب، مېنى محبت جتتیدن محروم قیلدی.

منه بوگون، آره دن قنچه الملی ییللر اؤتیب، گؤزل توشلردن فقط اچیق خاطره لر قالدی. بو خاطره لر کورینمس قاتلر مثال باشیم اوزره چرخ اوریب، قلبیم قعریدن غم-اندوه لیریم آهینی قوزغب، کیپریکلریمنى آغریق و امید سیزلیک یاشلریگه غرق قیلماقده ... سلمه بۆلسه، معصومه و گل رخسار سلمه آقشام شفقی نینگ آرتیگه کېتدی. بو دنیاده اوندن قالگن بار نرسه - مېنینگ کؤکسیمده گی زیرقیره تووچی آغریق و سرو سایه سیده گی مرمر تخته دیر، خلاص. فقط شو کؤکسیم و تاش یادگارلیک کینه آدم لرگه سلمه

کرمي حقيده سۆزلب بېرىشى ممکن. لېکن قېرلر قۇرىقچىسى بۆلگن سکونت خدا تامانیدن تابوت ظلمتيگه يىشيريگن سرتى قتيق اسرهيدى. اونينگ تنهسى ذرهلرينى اوزيگه سينگديرگن سرتى و يىراقلىرى اېسه شاووللب توريشى بيلن توپراق اوز بغيريده نيمهنى يىشيرهياتگينى ايتيهاتگندهى. بونى فقط تاماققه تيقىليب قالگن نفس و يورهك آغريغى ايتيب بېرىشى ممکن. ايتگنده هم انه شو يورهك آغريغى سياه تامچىلريگه ايلنپ، سېوگى، گۆزلىك و اوليم فاجعهسىنى بيان ايتيشى ممکن.

ياشلىكدهگى جۇره جانلريم، بيروت بۇيلب ترقهليب كهنگن قدردانلريم! اگر قرهغه يزار^۱ خيابان ياندهگى انه شو قبرستانگه يۇلنكيغز توشيب قالسه، شاشيلمهى قدم باسينگ، قتيق آديملر تشلب، توپراق آستيده اوخله ياتگنلر آرامىنى بوزمنگ. سلمه كرمي قبرى اوزره مېنينگ ناميمدن اونينگ خاك پاييگه تعظيم بجا كهلتيرينگ. نفس راستلب، مېنى هم ياد ايتيب، ايتينگ: «بو بيرده تقديرنينگ بېوفا اؤيينلرى طفيلى وطنىنى ترك ايتيب، بېگانه يورتلرگه كهنگن اؤسميرنينگ آرزولرى كؤمىليب ياتبيدى، بو بيرده اونينگ اميدلرى پوچگه چيقدى، قووانچلرى يۇقالدى، كؤزياشلىرى قوريدي و تبسمى سؤندى. منه شو تىلسيز قېرلر بيلن مجنون تاللىر و سرولر آره سيده اونينگ درد و الملىرى ينه ده كؤپه يدى، منه شو مزار اوستيده هر كېچه اونينگ روحى خاطره لرينى ايزلب اوچيب يورهدي. بو روح حسرت و آغريقدن چيرقيه يانگن يالغيزليك شرفه لريگه ندا قيلرکن، درختلرينيگ نوده لرى بيلن بيرگه ليكده مرثيه اؤقيب، كېچه گينه حيات لېلريده غمگين ناله بۆلگن، بوگون اېسه يېر قعريده ساكن سرگه ايلنگن ابديت قۇشىغىنى كويله ماقده دير».

۱ قرهغه ي: دايم ييشيل درخت، چنار، ناجو. قرهغه يزار: قرهغه ي درختلر بۆله ديگن يېر.

ياشليگيم نينگ عزيز دۋستلرى، قلىنگيز سېوگن عياللىر ناميدن التجا قىلەمن،
مېنينگ قلىم ارداقلەگن عيال قبرىگە گۈللر قۋيينگيز، زېرا، ھر بير گۈل سۈليب
بارەياتگن عطرگل برگلريگە تانگ كۈزیدن تامگن شودرينگ تامچىسى
مانند يلتيره ب تورگوسى دير.

اونسىز قىغو

سىزىلر، اي آدمىلر، ياشلىگىنىگىز تانگ آترىنى خاطرلەيسىزىلر، خيالاً اۋشە دىملرگە قىوانچ بىلن قىتەسىزىلر. لېكىن او دىملر اصلاً قىتەب كېلىمىلىگىدىن افسوسلەنەسىزىلر. مېن بولسىم اۋشە دىملرنى، آزادلىككە چىققن سىنگرى زندان دېوارلىرىنى و كىشىلرىم عذابىنى يىخشى اېسىلەيمىن. سىزىلر بالەلىگىنىگىز و اۋسىمىرلىگىنىگىز آرهسىدە اۋتىگن يىللرنى آلتىن دور دېب حسابلەيسىز. بو دورىنىگىز تىقدىر اۋىيىنلىرى بىلن علاقىەسى يۇق: اۋشە يىللر خودى گۇللە تورگن باغلىرگە شاشەيانگن عىسلارى^۱ سىنگرى تشویش و ھىجانگە تۇلە باشلار اوزرە اوچىب اۋتەدىلر. مېن بولسىم اۋسىمىرلىگىمنى سىرلەپلەسى، اونسىز اضطرابلر دورىدن باشقەچە اتەي آلمەيمىن. يورەگىمگە بېرىكىگن بو اضطرابلر او يېردە بۇران^۲ كىبى قوتورىب، بارگن سىرى كېنگەيەوېردى؛ لېكىن بو تويغولر تشقىرگە آتېلىب چىقىشگە يۇل تاپالەدى. تاش يورەككە مەبىت باستىرىب كىرگۈنچە شۇندەي دوام اېتەوېردى. يورەكنى ضبط اېتىگن عشق اېسە اونىنگىز دروازەسىنى آچىب يوباردى و قىلبىنىنگىز اېنىگ آلىس بورچىكلرىنى ھىم نور بىلن تۇلدىرىب يوباردى. مەبىت مېنىنگىز تېلىمگە اېرىك بېردى و مېن سۇزلىش قابىلىگە مشرف بۇلدىم. قىباقرىم جراحىتلىدى، كۈز

۱ عىسلارى: زىبور عىسل.

۲ بۇران: توزان پاكە قار و يامغىر ارەلىش اېسەدىگن شىدتلى شىمال.

ياشلىرىم تىرقىرەب آقدى، تاماغىم يىرتىلىپ، اوندن آيه نچلى اينگراق آتىلىپ چىقدى.

بىز اۋيين قىراق شۇخ دملىمىزگە گواه بۇلگن، بې غبار شيويرلىرىمىزنى تىنگلەگن دلەلر و باغلر، ميدان و كۈچەلرنى تېز-تېز يادگە آلەمىز. شمالي لىنانىنگ بو عجايىب گوشەسىنى مېن ھم اېسلەيمەن. كۈندەلىك تورموش تشويشلىرىدن سل چلغىدىمى، بس، آسايشتە مفتونكار وادى كۈز آلدىمگە كېلەدى، آسمانگە يىلكە تىرەب تورگن تاغلارنى كۈرەمەن. اۋزىمنى آدملىر غلە-غاوورىدن چېنگە آلگن زھاتىم ايرماقلىرىنىڭ شىلدىرەشى و يىراقلىرىنىڭ شيويرلىشى اورىلەدى قولاقلىرىمگە. لېكىن آنە كۈكرەگىنى قۇمىسەگن گودۇك دېك، مېن بوگون ساغىنىپ اېسلەياتگن برچە گۈزلىكلەر روھىمنى قىيناقتە سالىرى. زېرا، روھىم قىسكە سالىنگن لاچىن دېك^۱ ھس قىلدى اۋزىنى. او كۈكدە اېركىن پرواز قىلەياتگن قوشلارنى كۈرگندە توشەدىگن احوالگە توشىدىم مېن ھم؛ خودى شۇلر كۈكسىمنى توتقونلىك عذابى و خياللر داغى بىلەن تۇلدىر، يۈرەگىمنى شېھەرلر بىلەن تۇقىلگن اضطرابلر تۈرىگە چىرىم تىلدى. شەردن تشقىرگە چىقدىم دېگونچە سىب سىز ساغىنچ بىلەن قىتردىم، بولوتلرگە نگاھىم توشە دىلىمنى غم باسردى؛ قلدىرغاچ چوغورىنى ياكە ايرماقچە شىلدىرەشىنى اېشىتىم، بىلمەيدىم، نىمە اوچون دىر قلىمنى ھسرت ھسى اېگىللىرى.

بېخىرلىك - بخت بېشىگى، بخت اېسە ھىزور-ھلاوت منبى دىر، دېيىشەدى. بلكە اۋلىك توغىلگنلر، يېر يۈزىدە ساووق مۇردە بۇلىپ

۱ ايرماق: بىرلەشىپ كەتە دريا ھاسىل قىلۇچى ھەر بىر ايرىم كىچىك دريا.

۲ لاچىن: يىرتقىچ قوشلر توركومىنىڭ چقان ھركەتلى بىر تورى. اوچىلر اونى قۇلگە اۋرگىتەپ، قوش اولەيدىلر.

يشه ياتنگنلر اوچون بو تۇغرى دىر. يىراق بوتونلەى بې خبرلىك اويغانگن حسياتنگه يار بۇلسه، او توبسىز جرلىكدن دهشتلىراق و اۆلىمدن اچىقراق بۇلەدى. تاثيرچن، حس-تويغوگه بېرىلووچن اؤسمير ده تجربه يېتىشمسه، او اېنگ بختسىز موجودات دىر. زېرا، او ايكي قدرتلى كوچ اؤرتەسىدە روحاً ايكيگه بۇلىنەدى: اولردن يىرى سرگى كوچ بۇلىب، اؤسميرنى بولوتلر آرتىگه آلىب كېتەدى، تومن ايچرە بارلىق گۈزلىكلرى آرزو-اميدلريگه آشنا قىلەدى؛ ايكىنچىسى اېسە ظاهري كوچ صفتيدە اونى زمانىگه باغلب قۇيەدى، كۈزلىرىنى توپراق يىلن تۇلدىرىب، كۆرىب بۇلمس ظلمت ايچرە دهشتگه توشىب، تېنتيرەب يورىشگه محكوم اېتەدى.

قيغونىنگ قۇللىرى - ايپك دېك مەيىن كۆرىنسە-دە، كوچلى - يورەكنى اېزغىلەيدى، يالغىز قالدىرىب، عذاب بېرەدى. يالغىزلىك - روحدەگى هر قندەى شدت نىنگ همراهى سينگرى قيغونىنگ يۇلداشى دىر. اؤسميرنىنگ قلبى انه شوندەى حسياتلر تاثيريدە اېندىگىنە آچىلگن آق نىلوفر گلى سينگرى تىترافقە توشەدى، تانگ نورلريگه قلبىنى آچىب بېرەدى، شام شرفەسى توشىشى يىلن گلبرگلرلىنى يايىب آلەدى. باردى-يو، اؤسميردە آزگىنە آزوقە بېرەدىگن قىزىقىشلر ياكە او تويغولرىنى اورتاقلاشەدىگن دۇستلرى بۇلمسە، حيات اونىنگ اوچون زندانگە آيلنەدى. بوندەى جايدە اؤسميرنىنگ نگاهی فقط دېوارلردە آسلىب تورگن اؤرگىمچك تۇرلريگە توشەدى، قولاقلىريگه اېسە بورچكلردە اؤرمەلب يورگن حشرەلرنىنگ چىرىللىشى اېشيتىلەدى، خلاص.

ياشلىككە مېنى قىمرەب آلگن قىغۇگە كېلىسك، اونى وجودگە كېلتىرگن نىرسە قىزىقىشلىرىگە بۆلگن احتىياج اېمىس، حال بو كە، اولر مېندە يېترلى درجەدە اېدى، دۇستلرگە بۆلگن احتىياج هم اېمىس، زېرا اولر مېندە ھەمە جايدە بار اېدى. بو نىرسە مېندە يالغىزلىك و عزلتگە مېل اويغاتگن قىلبنىنگ طىبعى خستەلىكى بېلگىلىرى اېدى. خودى شو نىرسە مېندەكى اۋىين-كولكى و اېرىمكە^۱ بۆلگن مېلنى سۇندىردى و ياشلىگىم قىتالرىنى قىيردى. اۋز حىاتىمىنىنگ قىغۇلى ساكنلىگىدە ارواحلر سىماسىنى، بولوتلر كۈچكىسىنى و شاخلر سايەسىنى عكس اېتدىرەدىگن، لېكن شۇخ دريا بۆلىب دېنگىزگە قويىلىش اوچون يۇل تاپالمەيدىگن تاغ كۆلىگە اۋخىش قالدېم.

اۋن سىگىز ياشگە تۇلگونىمگە قدر مېنىنگ حىاتىم انە شونقە اېدى. نھايت تاغ چۇقىسىگە كۆتۈرۈلۈپ، دىياگە نظر سالگىنمە، كۆز اۋنگىمە آدملىرىنىنگ يۇللىرى، اولرىنىنگ درد و الم تۇلە حىاتلىرى، غم و تشويشلىرىنىنگ اضطرابلىرى، قانون و عنعنەلرىنىنگ اۋتقىر-چۇنقىرلىرى نىمايان بۇلدى.

اۋشە يىلى مېن قىتەدن توغىلگەندە بۇلدىم. چونكە حاملەسى قىغۇدن اورچىمەگن، بېباكىلىك يىلن توغىلگن و شىرىن خياللر آغوشىدە بۆلگن آدمىنىنگ تورموشى حىات كىتابىنىنگ آياق، بۇم-بۇش صحىفەسىگە اۋخىشەگن بۇلەدى.

اۋشە يىلى فلەك فرشتەلىرى مېنگە صاحب جمال عيال مۇگانلىرى آستىدن قرەياتگىنىنى حس قىلدىم و جھنم ابللىلىرى جىنايتچى كۆكىسىدە جىزبەلى رقص توشەياتگىنىنى كۆردىم. فرشتەلر و ابللىلىرىنىنگ حىاتدەكى يىخشى و

۱ ايرىمك: وقتىنى كۆنگىلچىنگىلىك يىلن ياكە زېرىكمەى اۋتكىزىش اوچون خىزمەت قىلەدىگن نىرسە، مشغولات.

يامان قيلميشلرينى كوزه تمه گن آدم نينگ يوره گى الملردن اوزاق ، قلبى اېسه
حسياتلردن آزاد بوله دى .

تقدیر تقاضای

شو عجایب ییل نینگ بهاریده مهن بیروت^۱ ده ابدیم. حمل آیی. شهر باغریده میسه لر کؤرگن، گؤلر آچیلگندی. بادام و آلمه درختلری آفاق معطر لباسلرگه بورکنیب، اویلا آره سیده یشنب توریشردی. شو توریشده اولر طبیعت تامانیدن شاعرلر و آرزومندلرگه قیلیق و کپلنچکلیککه تنلنگن یسه تیغلیق پریلرنی اېسله تردی.

بهار همه جایده گؤزل، لېکن او سوریه ده بی تکرار... بهار - نامعلوم خدانینگ روحی - یېرنی شدّت بیلن ایلنه دی، لېکن سوریه ده قدیمینی سېکینلته دی، قیریلیب قررکن، بی پایان بوشلیقلرده اوچیب یورگن پادشاهلر و پیغمبرلر روحلری بیلن صحبتلشه دی. یهودیه ایرماقلریگه جؤر بؤلیب، سلیمان نینگ منگو مدحیه لرینی کویله دیدی، لبنان نینگ کهدرلری^۲ بیلن بیرگه لیکده اؤتمیش شان-شهرت الیار^۳ لارینی تکرارله دیدی.

بیروت ییل نینگ باشقه فصللریگه قره گنده، بهارده ینه-ده گؤزلراق بؤله دی. یازگی چنگ-غبار یوق بؤلگنده ی، قیش تۆپله گن کیر-چیردن اثر هم

۱ بیروت: لبنان اولکه سی نینگ پایتختی.

۲ کهدر: لبنان شهریده اؤسه دیگن بیر درخت توری.

۳ الیار: اؤتمیشده ضیافت و شو کییلرده قدح توتیب ایتیه دیگن سؤز یاکه قوشیق.

قالمەگن. يامغىرسىز و جزيره مەسىز اېسە، بيروت سايدە چۆمىلىپ، بدننى قوياش نورلرئيدە تابلش اوچون چىققن ملککە اۋخشەيدى.

حمل آيى نىنگ مست قىلووچى انه شونەدى كونلرى نىنگ بيريدە دۋستىمنى كۆرگنى باردىم. او آدملىر غلە-غاووريدن چىتراقە، شەر تشقرىسىدە يشردى. بير-بيرىمىز نىنگ سرگريمىز و آرزو-اميدلر يىمىز حقىدە گورونگلىشيب اۋتىرگنىمىزدە اونىكىگە يەنە بير مېمان كېلدى. بو آلتىمىش بېش ياشلردەگى محترم قريه^۱ اېدى. يوزلرىنى آجىن قاپلەگن، عادى كىمەگى بو كىشى اۋزىنى انچە سىپا^۲ توتردى. مېن حرمت يىلن اۋزىمىدن تورىپ، سلاملشماقچى بۇلگنىمە، دۋستىم: «محترم فارس افندى كرەمى» دېب تىنىشتىردى. سۇنگ مۇتتاو سۇزلرى يىلن مېنى ھەم تىنىشتىردى. قريه نىنگ نىگامى جانلندى؛ آياق ساچلرى توشىپ تورگن كېنگ پېشانەسىنى برماغى نىنگ اوچى يىلن ارتىرگن، نىمەنى دىر خاطرلەگندە بۇلدى، سۇنگ جىلمەيدى-دە، مېنگە پېشواز يوردى:

- سېن اېسكى قىردان دۋستىم نىنگ اۋغلى سن، او مېنىنگ ياشلىكەگى ھەمراھىم اېدى، - دېدى قريه. - سېنى كۆرگنىمىدن جودە خورسندىم. اۋغلى قىافەسىدەگى آتەنى اوچرەتىش نەقدىر كەتە بخت.

اونىنگ اىلىق سۇزلرىدىن قلىپىم جىنبشگە كېلىپ، قريهگە مېرىم اويغاندى. اوندە مېنى اۋزىگە تارتووچى نىمە دىر بار اېدى. بىز اۋتىردىك و قريه آتم يىلن دۋستلىشگن يىللرى حقىدە گېرە كېتدى. اۋزىنى الەقچان ترك اېتگن ياشلىگىنى اېسلەدى. چاللىر خيالاً اۋتگن يىللر واقىعەلرگە قىتە دىلر، يورتىنى

۱ قريه: قرى، قريگن كىشى، كېكسە، آفسقال چال.

۲ سىپا: كمتىر، كەم سوقوم، عادى، آغىر، باسقىق.

ساغىنگن درويش سىنگرى اجدادلىرى اويىنى قومسب^۱، اولر حقيده گىپرووچىنى، شاعر مثالى اېنگ گوزل داستانينى اوقىب بېرىشنى يىخشى كۆرەدىلر. اولر جان-تنلىرى بىلن اۋتمىش پوچماقلىرىده يىشەيدىلر، زېرا، حاضرگى كون اولرگە پروا قىلمەي يانلىرىدن اۋتىب كېتەدى، كېلەجك اېسە كۆز اۋنگىده اۋلىم تومنى و قېر ظلمتىگە بوركنگن حالده گۆدەلنەدى.

اونىنگ حكاىەلىرى و خاطرهلىرى بىلن وقت بىر زومده اۋتدى - كېتدى. فارسى كرمى كېتىشكە آتلندى. خىرلشركن، قۇلىمنى قىسىب، يېلكمدن قوچدى.

- آتنگنى كۆرمەگنىمگە يىگىرمە يىلدن آشدى، - دېدى او. - شونچەلر آلىس آيرىلىق نىنگ اۋرىنىنى تۇلدىر، بىزنىكىگە تېز-تېز بارىب تور، عزيز مهمانىم بۇل.

مېن احترام بىلن تعظيم بجا كېلتىرىب، البته بارىب توره من، دېب وعدە بېردىم.

فارسى كرمى كېتىشى بىلن دۋستىمدن او حقده سورىشتىرە باشلەدىم. او خوفسىرەگندەي گىپرىب بېردى:

- بىروت دە بايلىك بونچەلىك سخاوتلى قىلگن، سخاوت اېسە بەدولت ايلهگن بونقەنگى آدم يۇق. بو دىياگە كېلىب هيچ كىمگە آزار يېتكىزمەگن حالده آخرتكە رحلت قىلەدىگن كمدن-كم آدملىرىنىنگ بىرتەسى منە شو كىشى بۇلەدى. بىراق بوندهي آدملىر همىشە بخت سىز بۇلەدىلر. چونكە

۱ قومسەماق: يورتنى قومسش. اۋز وطنى، توغلىگن يورتنى، يقىن كىشى و شو كىلردن عمر باد ياكە وقىنچە اجرلگن، اوزاقلىكده بۇلگن كىشىگە يوز بېرەدىگن روحي حالت.

الده شنى بيلمەگنلىكلرى اوچون اولر كيشيلرنىڭ حيله و نيرنگلريدن اوزلرني حمايه قيله آلمەيدىلر... فارسى كرمى نىڭ يگە و يالغىز قىزى بار. او آتەسى بىلن شەر تىشقرىسىدەگى حىمتلى اويدە يشەيدى. قىز ھم آتەسى سىنگرى كۈنگلى جودە آچىق انسان، گۈزلىك و نزاكتە كمدن-كم عيال او بىلن تېڭلشە آلەدى. لېكن او ھم بخت سىز بۆلەدى - آتەسى نىڭ بې قىاس بايلىگى اونی دھشتلى، توبسىز جرلىك ياقەسىگە كېلتىرىپ قويدى.

شو سۆزلرنى ايتركن، دۋستىم نىڭ يوزىدە الم و افسوس عكس اېتدى.

- فارسى كرمى، - دېدى او، - عاليجناب و حلال قريه، لېكن ارادەسى بۈشلىگى منافق و فتنەچى طمعگىرلر مكرى آلدیدە اونی كۆر و كر قلیب قويدى. قىز اېسە، ھر قنچە عقللى و روحى تېتىك بۆلمەسىن، ھمە ساحەدە آتەسى نىڭ اۋزگرووچى اىستكلرىگە بۈيسونەدى. آتە بىلن قىزنىڭ حیاتیدەگى بو سرتى منافق بخیللىك بىلن عيارانە ياووزلىكنى اۋزیدە مجسملشتىرگن بىر آدم يېقب قالدی. بو ارخى/اركى يېپىسكوپ^۱. او انجیل سۆزلرى بىلن نقابلىنىپ، اۋز گناھلرىنى عاليجنابلىك قلیب كۆرستماقده. او دین و مذهبلىر مملكتیدە معنوي حكمدار، آدملىرنىڭ جانلىرى اونىڭ آلدیدە تىترەب تورەدى. قصاب پىچاغى آستیدە جانوارلر بۈيىن اېگگنلرىدە، كیشیلر اونگە بۈيىن اېگەدىلر. انه ارخى/اركى يېپىسكوپ نىڭ جىنى بار. اونىڭ قلىبى اېسە ياووزلىك نىڭ عین اویەسى - چىانلر این قورگن مغارە و باتقاقلىك نىڭ اۋزگىنەسى. ارخى/اركى يېپىسكوپ نىڭ رداگە اۋرەنىپ، اۋز اكەسى نىڭ اۋغلى و فارسى كرمى نىڭ قىزى مقابله سیدە تورىپ، گناھكار قولى بىلن اولر باشى

۱ ارخى/اركى يېپىسكوپ: نصرانى لردە بىر روحانى رتە.

۲ ردا: كىيملر اوستیدن كیيله دیگن بىر قسم لباس یا بالاپوش.

اوزره نكاح چىنبرىنى كۈتۈرۈشكە و باكرە بدننى چىرى ياتىگن مُردەگە سىرلر و افسونلر زىنجىرى بىلن باغلب، الهى روحنى چىرىگن موجودات بىلن اخلاقسىزلىك قانونى زوغومى^۱ ياردەمدە بىرلشتىرىپ، كوندوزىنىڭ يۈرەگىنى كېچەنىڭ كۈكسىگە قۇيەدىگن كۈنگە اونچە كۆپ وقت قالگنى يۇق. فارىس كرمى و اونىڭ قىزى حقىدە سېنگە ايتىپ بېرىشىم مەمكىن بۇلگن گېلر - مەنە شولر. بو حقدە مەندىن باشقە ھېچ نەرسە سۆرمە. چۈنكە اۋلىمنى اېسلىپ اۋلىمنى يىقىنلشتىرگن سىنگىرى بختسىزلىكنى اېسلىش - اونى يىقىنلشتىرىش دېمەك دىر.

دۈستىم دېررەگە اۋگىرىلدى و چېكىسىز بۇشلىققە رىزم سالىدى. او گۇيا بى پايان سما ذەرەلرى آرەسىدە كوندوز و كېچە سىرلىرىنىڭ يېچىمىنى اىزلەياتىگن دېك اېدى.

- وعدە بېرگىم دېك، فارىس كرمىنى بارىپ كۆرەن، - دېدىم. - اونىڭ اتم بىلن دۈست بۇلگن يىللرى حقىدەگى حكايلەرنى تىنگىلىش نەقدەر مارقالى.

دۈستىم نىڭ افتى اۋزىگىردى. گۇيا عادى سۆزلىرىم اونىڭ قىلىنى لىزەگە سالىدى، آنكىدە^۲ دەشتلى فكىرلر اويغاتدى. او اچىنىش، عذاب و قۇرقۇو بىلن كۆزىمگە اوزاق قىرەب توردى. بو قىرەش انسان قىلىنىڭ قىرەيدەگى اونىڭ اۋزىگە ھەم نامەلۇم بۇلگن نەرسەلرنى اۋقى آلەدىگن پىغمىرىنىڭ نىگامى اېدى. اونىڭ لېلىرى يېنىگىل تىترەدى، لېكىن ھېچ نەرسە دېمەدى. مېن اېشىك تامان قىدىم و آرقەگە اۋگىرىلىپ، شۇنى ھىس قىلدىم كە،

۱ زوغوم: قىرە و غىظ، دۇق-پۇيسە، ظلم.

۲ آنكى: عقل، ادراك.

اونینگ كۆزلرى مېنى خودى اوشندهى غلطى افاده بيلن كوزەتیب تورىیدی .
شو دقیقه لرده او نیمه نى اویله یاتگینى مېن كېسینچه لیک توشوندىم .

قصر بۇساغەسىدە

بىر نېچە كۈندىن كېيىن، يالغىزلىكدىن زېرىكىپ، مەزە-تەزەسىز كىتابلاردىن كۆزىم چىرچەگىچ، دل و جانلاردىن بىرىنى تۇختەتەي، فارىس كىرىمى ئويىگە قىرەب يۈل ئالدىم. بىرۈت اھالىسى نىنگ اېنگ سېۋىملى سىرگاھى بۈلگن قىرەغە يزار يىقىنىدە ايزۋاشچى^۱ يۈلدن بوريلىدى-دە، يىم-يىشىل ئۈسىملىكلەرگە بورىنگىن، تېۋرەگىدە اوزومزارلار، حمل گۈللەردىن يىشەن تورگىن، تاللىر سايەسىگە كۈمىلگن خىيابان بۈيىل ارغۇماقلار^۲ يۈرغەلب كېتىدى. بىر نېچە دىققەتدەن سۈنگ ايزۋاش مەطرەيد تەرلەياتىگن عطر گۈللەر و ياسمىنلار قورشايىدە، تىكىنلى تەلرەيلەن ئۈرەب ئاللىنگن يالغىز ئۈي ئالدىدە تۇختەدى.

باغ تامانگە بىر-ايگى قەدىمگىن ھەم اېدىم كە، درۋازە ئالدىدە فارىس كىرىمى پىدا بۈلدى. ئۈ مېنى سېۋىنچ يىلەن قىرشى ئالدى، سىلاملىشىپ، ئۈيگە تەكلىف اېتتى. مېن يىلەن يانمە-يان ئۈتەيىپ، غەمخۇر ئاتەلرەپك سۈرەشىشىگە تۈشۈدى. مېنگە دىخلدار بۈلگن ھەمە نەرسەنى، ئۈتمىشىم، كېلەجىگىم ھەقىدە قىزىقىپ سۈرەدى. مېن ئۈنگە خۇددى ئۈشە رۈھدە - ياشلار ئۈز قۇشقىلىرىدە كۈيەلگەن دېك، ئرزۇ-ئامىدلەرگە تۈلە ئەنگەدە جۈاب بېرىم. ياشلىك نىنگ

۱ ايزۋاش: ئاتە ارەۋە. ايزۋاشچى: ارەۋەچى.

۲ ارغۇماق: ئاتلى و چاپقىر ئاتلار تورىدىن.

قناتلری شعریت پتیدن تۆقیلگن، عصبیلری خیاللردن تشکیل تاپگن بۆلهدی؛ یاشلیک اولر یاردمیده آسمان و فلکلرگه کۆتریله دی. او یپردن دنیا کمه لک رنگلریده تاولنیب کۆرینه دی، حیات اېسه اولوغوار و شان-شرف مدحیه لریده ینگره دیدی، لېکن تجربه بۇرانی شعریت پروازلی قناتلرنی قېیره دی، شونده یاشلیک یېرگه - همه نی قیشیق قیلیب کۆرسته دیگن قینغیر^۱ کۆزگو سیمان دنیاگه قېتیب توشه دی.

شو پیت بخمل پرده آرتیدن کوتیلمه گنده بیر قیز پیدا بۆلدی. نفیس آق ایپکدن کۆیلک کیگن بو قیز آهسته یانیمیزگه کېلدی. مېن اؤرنیمدن توردیم؛ قریه هم توردی.

- بو مېنینگ قیزیم سلمه، - دېدی فاریس کرمی و اسمیمنی هم آیتدی. - وقت دؤستیمنی مېندن یشیریب قۇیگن اېدی. منه، او اوغلی قیافه سیده مقابلیمده پیدا بۆلدی. حاضر ییزلر بیلن بۆلمسه-ده، مېن اونى همان کۆریب تورگنده یمن.

قیز دقت بیلن کۆزلریمگه قره دی. گویا مېنینگ کیملیگیمنی بیلماقچیده ی، بو یېرگه کېلیشیم نینگ سببینی انیقله ماقچیده ی تیکیلدی. کین مېنگه آفاق، نیلوفرده ی نازک قۇلینی اوزه تدی. کفی نینگ قۇلیمگه تېگیشیدن قلیمده غلطی تویغو اویغاندی؛ بو حسیات شاعر خیالیده الهام اویغاتگووچی شعری فکرنی اېسلتدی. سلمه نینگ کېلیشى بیلن قۇناقخانه ده قنده ی دیر الهی روح پیدا بۆلگنده ی جیم گینه اؤتیرردیک. خودی شونی حس قیلگنده ی، قیز تبسم بیلن مېنگه مراجعت قیلدی:

۱ قینغیر: اېگری، قیشیق.

- آتم سىزىنىڭ آتنگىز حقىدە كۆپ گىپىردى. اگر سىز ھم آتنگىزدن شۇندەي گىپىرنى اېشىتكن بۇلسىڭىز. دېمەك، اوشبو اوچرە شوویمىز ایلەك مرتە اېمىس.

اونىڭ گىپىرى چالنى قووانتىردى و آتەنىڭ يوزىدە تبسم اۋىنەدى.

- طىيەت و ترىەسىگە كۆرە، سلمە ایدە آلىست - خىيال پرست، - دېدى او. - قىزىم ھەمە نرسەنى روھلەر عالمىگە چولغىگن حالتدە تصور اېتەدى.

فارىس كرەمى مېن بىلەن شۇندەي جۇشىب، شۇندەي اەبتار بېرىب گىپلىدى كە، گویا مېندە سحرلى دىنانى كشف اېتگندەي اېدى و اۋشە دىنا بىلەن خاطەرلەر قىتایدە اۋز حىياتىنىڭ بھارىگە قىتگندەي حس قىلردى اۋزىنى.

او مېندەن نگاە اوزمىس، كۆز اۋنگىدە ياشلىگىنى گۆدەلنتىردى؛ مېن بۇلىم اۋنى كۈزەتىب تۈرىب، كېلەجەك حقىدەگى آرزولەرگە غرق بۇلردىم. اۋنىڭ نگاھى مېنى مېۋەلرى آسىلىب تورگەن كۈز^۱ درختىنى خۇدۇ نازك نھال دېكە حمايە قىلەياتگنگە اۋخىشردى. ایلدىزلىرى بېر قەرىگە چوقۇر باتگەن كېكسە درخت اۋز حىياتىدە جىزىرەمە يازنى و قەرەتان قىشنى، وقت بۇرانلىرىنى سىنب كۆرەدى. نازك و نىم جان نھال اېسە فقط بھارنى كۆرگەن و اېرتەلېكى اېپكىن^۲ اېسىشىدەن ھەم قىلتىرەب تۈرەدى.

سلمە اېسە سكوت سقەلەگىچە گاە مېنگە، گاە آتەسىگە قىردى. او گویا حىيات رومانىنىڭ بىرىنچى و سۈنگى بايىنى اۋقىياتگنگە اۋخىشردى.

^۱كۈز: ياز بىلەن قىش اۋرتەسىدەگى فصل.

^۲اېپكىن: شىمال، سوو و شو كىلېرنىڭ آقىمى، شو آقىمدەگى تاثيرى و اورىنىشى.

کون توگب بارر، اونینگ نفسی میسه زار و باغلرده تۆختب قالر، باتیب باره یاتگن قویاش لبنان تاغلری چۆقۇلریده آتش بۆسه سیدن ایز قالدیرردی. اوی ایه شو تاغ ایتکلریده جایلشگن فارس کرمی غرایب واقعه لرنی گپیریپ بیریشده دوام ایتر، مین اؤز یاشلیگیم نوالری ییلن اونی ییره تیب اؤتیرردیم. سلمه بۆلسه، دېرّه یانیده اؤتیرگنچه غمگین کۆزلری ییلن بیزگه قرر، اینده مسدن بیزنینگ صحبتیمیزگه قولاق توتردی. افتیدن، او گۆزلیک تاووشسیر و سۆنسیر هم افاده لنه دیگن سماوی نطق انعامیگه صاحب اېکینینی بیله دیگنگه اؤخشدی. بونده ی اؤلمس نطق انعامی ساکنلیگیده - تینچ کۆل قعری نینگ منگو سکونتیده ایرماقلر قۇشیغی جمع لنگنی دېک، برچه آدم لر تاووشی مجسم دیر. گۆزلیک سَر بۆلیب، اونی قلیمیزگینه ایلغهدی. گۆزلیک حکمیگه بؤیسونیب، قلیمیز شادلیککه تۆله دی و کېنگه یه دی، آنک اېسه حیرتگه توشیب، اونی افاده لشگه سۆز تاپالمه یدی. بو - کۆرووچی حسلری ییلن کۆرینووچی عدالت اؤرته سیده گی ذره لر نینگ یشیرین آقیمی دیر؛ بو - انسان نینگ تشقی قیافه سین یاریتگووچی مقدس قېلرنینگ نورلنیشی دیر: حیات شو طریقه اوروغ قعریدن رنگلرگه و گۇلر عطریگه بورکنیب پیدا بۆله دی؛ بو - اېرککلر و عیال لر اؤرته سیده گی بیر - بیرینی توشونه بیلیش دیر. او بیردن پیدا بۆلیب، بویوک اینتیلیشگه تورتنکی بره دی - محبت دېب آته لووچی معنوی یقینلیک ایه شو. سلمه نینگ روحی مېنینگ روحیمگه آچیلدی میکین؟ اونی مېنگه دنیا ده گی اېنگ گۆزل قلیب کۆرستگن شو اېمس میکین؟ یا که برچه سیگه سبب یاشلیک سرخوشلیگی میکین؟! عاده سرخوشلیک خیالده موجود بۆلمه گن سیمالر و قیافه لرنی گۆده لنتیره دی. یاخود یاشلیک کۆزلریمنی کۆر قیلدیمی که، سلمه کۆزلری نینگ چقنه شینی، لبلری نینگ شیرینلیگینی و قامتی نینگ نازکلیگینی تصور ایتدیم. یعنی که اونینگ گۆزلیگی چیندن هم کۆزلریمنی

آچىب، سېۋىگى نىنگ قىوانچ و المىرىنى تەتىب كۆرىشىمگە امكان بېردىمى؟
 بىلمەيمەن. فقط شۇنى بىلمەن كە، مېنى ئالدىنلار سېرە بىلمەگەن بىر تويغۇ
 قىمەت بولدى، بو - بوتونلەي نىنگى تويغۇ، قىلىمگە روھدەي كىرىپ
 كېلدى-يو، مىنگولىك باشلىنىشى ئالدىن بۆلەدىگەن طوفان اوستىدن كۆككە
 يوكسىلدى. خۇدۇ شو نرسە مېنىنگ قىوانچلىرىم و بختسىزلىكلىرىمگە سبب
 بۆلدى.

سىلمە بىلەن بىرىنچى اوچرەشۇۋىم انە شۇندەي بۆلدى. فلەك اۋز ارادەسى
 بىلەن كوتىلمەگەندە مېنى ياشلىككە خاس بۆلگەن شېھەرلەر قوللىگىدن
 قوتقۇردى، مېن دېكە آزاد بىر اۋسىمىرنى مەجىت سىرىگە جەلپ اېتتى. حال بو
 كە، مەجىت بو دىئادە يىگانە آزادلىك دىر، زېرا او قىلەرنى نە انسان قانۇنلار و
 عرف-عادەتلىرىگە، نە طەبىئەت قانۇنلار و امىرىگە بۆيسۈنەدىگەن يوكسىك
 چۆقىلەرگە كۆترەدى.

خىرلەشكەن، فارىس كرمى صىمىي طرزە دەدى:

- اېندى يۇلنى بىلمەسەن. بىزنىكىگە كېلىپ تور. بو اوينى ھەم آتەنگ قىتارى
 كۆر، سىلمەنى اېسە سىنگىلىنگە دەپ بىل. شۇندەي مەسى، قىزىم؟

سىلمە، «ھە» دېگەن دېكە، باش ايرغەدى. كېيىن مېنگە خۇدۇ بېگانە يورتدە
 دۇستىنى اوچرەتگەن بختسىز خارچىلىككە قەردى.

فارىس كرمى نىنگ سۆزى سىلمە بىلەن مېنى مەجىت تەختىگە يېتكەلەگەن
 بىرىنچى كۈي بۆلدى؛ سىماۋى مەدھىە نىنگ مەقدەمەسى بۆلدى و سۇنگەر
 قىغۇلى مەرتىەسىگە ايلندى؛ او بىزنىنگ قىلەرىمىزنى جىسارت بىلەن تۆلدەرگەن

کوچ ینگلیغ آلاو و یاروققه یقینلشتیردی؛ او کاسه بۆلیب بیزگه کوثر سوویدن
و یاوشن نینگ^۱ اچیق شربتیدن توتدی.

قریبه مهن بیلن باققه چیقدی. او بیلن خیرلشرکنمن، یوره گیم شونده ی
آرزیقدی که، عادتده، تشنه آدم کۆزه دن سوو ایچه یاتگنده لبلری شونده ی
تیتره یدی.

۱ یاوشن: بیم-خاشاک بۆله دیگن بیر تور اؤسملیک.

آق آنگە^۱

حمل آيىدە فارىس كرمى اويىدە تېز-تېز بۇلىپ، سلمە بىلن كۇرىشىپ توردىم. بىز عىنا^۲ شو باغدە، بىر-بىرىمىزگە يۈزە-يۈز اۋتىرىپ گېلشردىك. مېن اوينىڭ گۈزلىگىدن ذوقلنردىم، اقتدارىگە تحسینلر آيتىپ، سېس سىز قىغوسىگە قولاق توتر، كۇرىنمىس قوللر مېنى شو قىز تامانگە تارتەياتگىنىنى حس قىلردىم. او بىلن ھر بىر اوچرە شوویمىزدە اوينىڭ قىافەسىدە ینگىدن- ینگى عجايب بېلگىلر كشف اېتردىم، اوينىڭ روحى نىڭ ینگى عالي سرىنى تاپردىم. سلمە مېنىڭ كۇز اۋنىگىمدە كىتابگە آيلىنىپ بارردى: سطرمة- سطر كۇز يوگورتىرىپ، اولرنى ياددن اۋقىردىم، شاشىلىپ تىنىمسىز تکرارلردىم و آخىرىگچە سىرە يېتىپ بارالمىدىم.

خدا قىل گۈزلىگىگە قۇشىپ قامت گۈزلىگى بىلن ھم يارلەقەگن عيال - ھم آشكارا، ھم جومباق دىر. اوينىڭ حقيقتى شو عيالگە مەر-محبىت بىلن قرەگن آدمگەگىنە آشكارا كۆرىنەدى. لېكىن اونی سۆز بىلن تعريفلىشگە آشيقوۋچىلرگە^۲ تومن ايچرە یشىرىن دىر.

۱ آنگە، يانېب تورگن اۋتدن، آلاودن كوتريلهياتگن يالقین.

۲ آشيقماق: ايتىلماق، شاشىلماق، صبرسىزلىك بىلن حرکەت قىلماق.

سلمه کرمی نینگ قلبی هم، قامتی هم گوزل ابدی. سلمه ننی بیلمه گنلرگه اونى قندهی تعریفلش ممکن؟ اولیم قناتلری سایه سالگن قلب بلبل چهچهنی، عطر گل شیویرینی، ایرماق شرقیره شینی تصور قیله آله دیمی؟ کیشن بند قیلینگن توتقین ابرته لیبکی شباده اپکینیدن ذوقلنه آله دیمی؟ لېکن سکوت سقلش سوزلشدن قینراق اېمسمی، اخیر؟ نخات که، آرتیق درجه ده اعزازلش مېنگه سلمه نینگ سیمالریدن بیرینی عادی سوزلر ییلن توصیفلشنی تقیقه ییدی؟ نخات که، او قندهی بولسه، مېن شونده یلیگیچه آلتین سطرلرده تصویرلهی آلمه سم؟ آچ قالگن کیشی صحرا ده تېتیره ب یوررکن، اگر فلک اونگه غمخوړلیک قيلمسه، فاتگن نانگه هم قناعت قیله دی.

آپاق ایپک کؤیلکده، نازک و سرو قامت سلمه گه قره ب، خانه گه دېرزه دن آی نوری کیریب کېلیدی، دېب اؤیله دیم. اونینگ بیر تېکیس آهسته حرکتی اصفهان کویی آهنگینی اېسلتدی. سلمه یومشاق و نفیس تاووشده گپیردی. قرمزی لبریدن یېنگیل اوچگن آواز گُل یوزیده گی شېنم سینگری سل هوا اپکینیدن تیره ب کېتردی. اونینگ یوزی اېسه ... سلمه کرمی نینگ چهره سینی کیم هم تصویرلهی آلدی؟ خاطر جمع، غمگین چهره ننی، رنگپرلیک نینگ تینق پرده سی آرتیگه یشیرینگن دېک، عین پیتده آچیق تورگن چهره ننی قندهی سوزلر ییلن تصویرلب بؤله دی؟ اونینگ قلب سرگرینی بیرین - کېشتن آشکار قیله یاتگن بېلگیلرینی توصیفلشگه، اونگه قره ب تورگن کیمسه گه بو دنیا ییلن بیر قطارده باشقه دنیا هم بارلیگینی اېسلتیشگه تیل قنى!

سلمه نینگ جمالی آدملر تامانیدن گوزللیک اوچون بېلگیلینگن قانونلرگه جواب بېرمسدى. توغریراغی، سلمه غلطی ابدی. شیرین آرزو و خیالات سینگری، انیقلش و اؤلچشگه سیغمه یدیگن الهی تفکر کی، رسام موی قلمی اوچون بی تکرار، هیکل تراش قلم تراشی اوچون گوده لنتیریب

بۆلمەيدىگن قىيافە مثالى غىر عادىي اېدى. سلمەنىنگ گۈزلىگى طلا رنگ ساچلىرىدە گىنە اېمس، بلكە اونى قمرەب آلگن معصومه ليك شوكتيدە، شەلا گۈزلىرىدە اېمس، بلكە اولردن ياغىلەياتگن نوردە، قىرمىزى لىلىرىدە اېمس، اولرگە خاص شىرىنلىكدە، آق تاماغى و بۇيىندە اېمس، بلكە باشىنى سل اېنگىشتىرىپ تورىشىدە اېدى. سلمە بوتون وجودىدە گى متناسبلىك تكامللى بىلن گىنە گۈزۈل اېمسدى، بلكە عالي همت عقل-ادراكى بىلن صاحب جمال اېدى. اونىنگ عاليجناب روحى آق آلنگە مثالى يېر بىلن چېكىسىزلىك اۋرتەسىدە پرواز قىلدى. سلمەنىنگ گۈزلىگى نىمەسى بىلن دىر اولوغوار داستانلار، اۋلىمس تصويىرلر و كويىلر يىرەتگن دىھالرگە^۱ يقين دىر. بويوك دىھالرنىنگ قىسمى اېسە بختسىزلىك دىر. زېرا، اولرنىنگ روحلىرى ھر قىچە يوكىسلمەسىن، اولرگە لباس بۇلىپ خىدمت قىلووچى كۈز ياشلىرى دىر.

سلمە كم گپ اېدى، تېز-تېز اۋىگە تالردى. لېكن اونىنگ سكوت سقلىشى ھم موسىقىگە اۋخىش، صحبتداشلىنى آلىس-آلىس آرزولر دىياسىگە آلىب كېتىدى. انە شو آلىس آرزولر دىياسىدە قولاققە اونىنگ يورەك اورىشى اېشىتىلر، كۈزگە تفكر و تويغولر سىماسى چىلىندى.

سلمەنىنگ فعل-اىطوارىنى يارقىنراق اجرەتىپ كۈرستەدىگن بېلگىلىرىدن بىرى اونىنگ الم تۈلە چوققور قىغو-ھىسرتى اېدى. گويا بو قىغونى او قندەدى دىر پردە مثال اۋزىگە تشلب آلگن، گۈللۈ تورگن درختنىنگ تانگى تومندەگى عكسى سىنگرى اونىنگ قىلبى انە شو پردەگە اۋتگندەدى اېدى. عىنا قىغو قىلبىرىمىزنى يقىنلىك رىشتەلىرى بىلن باغلەدى. بىزىنىنگ ھر بىرىمىز ايكىنچىمىزنىنگ يوزدە اونىنگ يورەگى نىمەنى ھىس قىلەياتگىنى كۆرىپ

تورردیک، اؤز کؤکسیمیزده اونینگ تاووشی نینگ یشیرین عکس صداسینی ایشتردیک، گویا خدا بیزلرنی بیر-بیریمیزنینگ یریمیز قیلیب یره تگن اهدی-یو، فقط بیرلشیب گینه معصوملیک و صافلیک بیلن بیرگه لیکده بیر بوتونلیکنی حاصل قیلردیک، اجره لیشگنده اېسه هر بیریمیز قلیمیزده آغریقلی یوقاتیشنی حس اېتردیک.

قیغو و حسرتدن عذاب چېکه یاتگن قلب خودی شونده ی درد بیلن قینه له یاتگن و اونینگ حس-تویغولریگه شریک بؤلگن باشقه قلب ایله توتشگنده یورتیدن اوزاقلرده ده یدیب یورگن درویش اؤزیگه اؤخشش قووغیندی^۱ برادرینی اوچره تگنیگه قووانگنی سینگری ینگیل تارته دی. اگر یوره کلر قیغو عذابلری طفیلی یقینلشیشگن بؤلسه، قووانچ حشمتی و دېدبه اولرنی اجره ته آلمه یدی. غم-حسرت رشته لری قلبلرنی بخت-سعادت و قووانچ رشته لریدن کؤره محکمراق باغله یدی. کؤز یاشلری بیلن یوویلگن محبت - صاف، گؤزل و ابدی دیر.

۱ قووغیندی: اؤز وطنیدن، جاییدن قوویلگن، سورگون اېتیلگن شخص.

بۇران

بیر نېچه کوندن کپین فاريس کرمي مېنی کېچلیک^۱ طعامگه تکلیف قیلدی. مېن اونینگ حضورېگه اؤشه سماوي نصیهگه قبلدن ساغینچ بیلن باردیم. بو نصیهنی سلمه نینگ قۇلیگه سما توتقزگن اېدی؛ بیز قلیمیز بیلن ته تیبیدیگن شو سماوي نصیهگه بارگن سری کۇپراق احتیاج سېزمیز؛ بو سحرلی نان-نصیه نینگ مزه سیدن امرؤالقیس^۲، ایتالیالیک دانه، یونانستانلیک سېفا هم ته تیب کۇریشگن اېدی. شو طعم اولر نینگ ایچینی یاندیریب، یوره کلرینی اېرتیگن اېدی. زېرا نان نینگ خمیرینی قارگنده خدالر اونگه بؤسه لر لذتینی و آرزولر المینی قۇشیب، هوشیار، تأثیرچن قلبلر قووانچی و عذابی اوجون تیارلشگندی.

سلمه باغده اېدی. او باغ‌نېنگ بیر بورچکیده یاغاچ گرسیده اؤتیرر، باشی ییلن درخت تنه‌سیگه سویه‌نگن اېدی. آڤاق کینیب آلگن سلمه شو جایلرنی قوریق‌له یاتگن افسانه‌وی فرشته‌گه اؤخسردی. اونگه قره‌ب تیتراق توغو ییلن باررکنمن، مقدس‌الاوکه یقین‌له یاتگن سحرگرده‌ی حس قیلردیم اؤزیمنی.

۱ کپچلیک طعام: کپچلیک آوقت، آقشام طعامی.

۲ امرؤالقیس: عربستان نینگ نجد شہریدہ توغیلگن و پیشینچی عصر آخری و آلتینچی عصر باشلریدہ یشب ایجاد اہتگن قدیم عرب تیلی نینگ مشہور شاعری. اونی بعضیلر عرب شعریتی نینگ آتہسی ہم دب اتہ گنلر.

حتا اونینگ يانېگه اۋتېرگنېمده هم بېر آغېز سۆز اېته آلمەدېم، تېلېم تېنگلەيېمگە ياپېشگندەي، لېلېم تاش قاتگندەي اېدى. مېن سكوٲ سقلردېم، زېرا چوققور و چېكسېز حسلر سۆزگە اېرك بېرگندە، اۋز كوچى نېنگ ذرەلرېنى يۇق اېتەدېلر. لېكن مېن شونى سېزدېم كە، سلمە سكونتندە قلىم دعوتېگە اعتبار بېرېب، مېنېنگ كۆزلرېمده اۋز قلى نېنگ تېتراق انعكاسېنى كۆرەياتېر.

تېز آرەدە اويدن فارېس كرْمې چىقىب، بېزلرگە قرەب يۈنلدى. عادتدەگى دېك، مېن بېلن سېوېنچ-لە سالاملشدى-دە، قۇلېنى اوزەتدى. بو بېلن او مېن بېلن قېزى نېنگ روھېمېزنى باغلب تورگن سرگە فاتحە بېرگندەي بۇلدى.

- خوش كېلېسن، اۋغلىم، اويگە مرحمت، - دېدى او جېلمەيېب. - دسترخوان بېزگە منتظر.

بېز اۋرېمېزدن تورېب، اونگە اېرگشدىك. سلمە ضمناً مېنگە قرەب قۇيدى. اونېنگ بو قرەشىدە نازك بېر نزاكت بار اېدى. گويا «اۋغلىم» دېگن سۆز اونېنگ قلىدە شېرىن حسيات اويغاتگندى. آنە نېنگ قۇلى گودك نېنگ نازك بدنېنى سېلەگن دېك، سلمە نېنگ مېرېنى مېنگە قرەتگندى.

طعاملنر اېكېمېز، تنسيق^۱ طعاملردن حضور قېلردېك، كۆپدن بېرى اسرەب قۇيىلگن شرابدن تەتېب كۆرردېك. قېلرېمېز اېسە بېز بېلمەگن حالدە آلىس دنيالردە اوچېب يورر، كېلەجك حقيدە آرزو قىلېب، اونېنگ قۇرقوو و

۱ تنسيق: نادر، كمياب نرسە. كم قىلېنە دېگن ياكە بېرار جايدە كم بۇلگن، لېكن سېوېب بېيلەدېگن آوقت.

دهشتلىرىگە تيارلنردى. فكر-اۋىلىرى بىلن بىر-بىرلىرىگە اصلا اۋخشمەيدىگن اوچاولان، اصلیدە ايچ-ايچىدن اۋز ارا سۈگى رضالىگى بىلن باغلىق، اوچ آچىق قلب صاحىبى، اوچ ضعيف و بېگناه، حسياتگە باى و تجربەسى كم انسان - كۈنگىل باغلىرىدە يۈز بېرگن فاجعە قهرمانلىرى انە شوندى اېدىلر. اۋز قىزىنى جاندن سۈگۈوچى عاليجناب آتە اونى فقط بختلى قىلىش آرزوسىدە اېدى. كېلەجگىگە ايشانمەگن يىگىرمە ياشلى قىز اۋزىنى بخت كۈتەيتىمى ياكە قىغو دېب فال آچىب اۋتيرردى. قلبى بې آرام ياش آرزومند، حلى حياتىنىگنە نه گلايىنى نه آغوسىنى تەتیب كۈرمەگن يىگىت اېسە عشق و محبت آسمانىدە پروازگە تيارلنىپ، قنات قاقماقەدە، لېكن عاجزلىگىدن يېردن كۈترىلىشگە كوچى يېتمەيدى. شەر چەتيدە آقشام سكونتىگە بوركنگن اويده تۈكىن دسترخوان اطرافيدە اۋتيرگن حلىگى اوچاولان انە شوندى آدملىر اېدى. اولرئىنگ هر اوچەلەسى هم مزەلى طعاملردن تناول قىلىپ، شرابدن نوش اېتردىلر، لېكن تقدیر اولر اوچون غم-اندو و عذاب-عقوبت تيارلب قۇيگىنىنى بىلىشمىدى.

اېشيك آچىلىپ، خانەگە آق ساچ كىرىپ كېلگىندە بىز حلى طعاملردىك.

آق ساچ فارسى كرمىگە مراجعت قىلىپ:

- جناب، تشقىرىدە بىر كىشى سىزنى سۈرەيتى، - دەدى.

- كىم اېكن؟ - سۈردى قىرىيە.

- ارخى / اركى يې پىسكوپ نىنگ قرالىگە^۱ اۋخشمەيدى، تقصير.

۱ قَرال: قول، خدمتكار.

فاریس کرمی سیناو نظری ییلن قیزیگه قره‌دی. پیغمبر بیرار اشاره
کوته‌یاتگنده آسمانگه شونده‌ی قره‌یدی.

کین:

- میلی، کیرسین، دېدی.

آق‌ساج کۆرینی‌شی دېدبە‌لی، کیم‌یگه زر جییک^۱ تیکیلگن، مؤیلاوی^۲ نینگ
اوچلری تېپەگه بوره‌لگن کیشینی باشلب کیردی. او تعظیم بجا کەلتیردی و
فاریس کرمیگه مراجعت قیلدی:

- حضرت عالی‌لری مهم ایشلر حقیده گېلشیب آلیش اوچون تشریف ییلن
احترام کۆرسە تیشینگیزی سۆره‌یدی‌لر. سیزنی آلیب کەتیش اوچون شخصی
ایزواشینى یوباردیلر.

قریه‌ی اؤرنیدن توردی. اونینگ رنگی اؤزگەردی. یوزیدە‌گی تبسم اؤرنینی
تشویش قاپلە‌گندى.

- امید قیلە‌من که، قَیتیب کەلگچ، سېنى شو یېردە کۆرە‌من، - دېدی او مېنگە
قرەب. - سلمە‌گە یخشی صحبتداش بۆلە‌سن و عجایب هنگامە‌لرینگ ییلن
اونی زېریکتیرمە‌ی اؤتیرە‌سن، دېب اؤیلە‌یمن. شونده‌یمی، سلمە‌؟ - دېدی او
قیزیگە، جیلە‌ییب.

۱ جییک: دۇيى، تۆن و شو کيیلرینینگ چتیگە توتیلگن مخصوص اینسیز تسمە.

۲ مؤیلاو: بروت.

سلمە باش اېگدى. ياناقلىرى قىزىرىپ كېتىگەندى. اونىڭ آوازى نى تاۋۇشىدە مەيىن جىرنگەلەدى:

- مەھماننى زېرىكتىرمىلىككە ھىركەت قىلەن، آتە.

قىرىيە ارخى / اركى بېيىسكوپ قىرالى كۈزەتۈۋىدە تىشقىرى چىقىدى. ايزۋاش كۈزدن غايىب بۇلگۈنچە سلمە دېرژە آلدەيدە توردى. آت توياقلىرىنىڭ دۈپىرى تىنىگەن كېيىن او يانىمىدەگى يىشىل بىخىل قاپلىنگەن آرام كۇرسىگە اۋتوردى. آتاق كۈيلىگىدە او اېرتەلبكى شىبادەدە سل اېنگەشىب تورگەن نىلوفرنى اېسلەتتى.

فلەك سلمە بىلەن كىمىسەسىز اۋىدە قالىشىمىزنى اختیار اېتتى. شو طرىقە سىكونتگە چۈمگەن درختلار قورشىۋىدەگى اۋىدە، گۈزەللىك، باكرەلىك و مەھبەت شىرفەلرى دەيدىب يورگەن گۈشەدە اىكلەمىز قالدەك.

انچە ۋەتەنگە ايندەمەي اۋتوردەك. اېسنىكەرگەن بىر ھالەتدە، كىم آلدەن كېيىرەكەن دەپ بىر-بىرىمىزنى پايلەدەك. لېكىن سېۋىلگەن قىلەرنى فقط كېيىرەكەن توشۇنىش مەمكىن؟ نېمە، فقط تىلەن اوچكەن تاۋۇشلار، لېكىن كۈچكەن ەبارەلەر قىلەر و آنكلەرنى يىقىنلىشتىرەدەيمى؟ نېمە، تاۋۇشلار ھىركەت و تاۋۇشلار جىرنگەن پەيدا بۇلۇۋچى سۈزدەن كۈرە ەالى و صاف نەرسە يۇقىمى؟ نەخات كە، سىكوت سىقلەنگەن يۈرەكلەر شىۋىرلەمسە، نور ترەتەياتكەن قىلەر توشىمە؟ اخىر، بىزنى اۋز-اۋزىمىزدەن اجرەتەياتكەن نەرسە جىمىجىتلىك اېمىسى و بىز چەكسىز رۈھنىڭ بېپايان بۇشلىقلىرىدە پرواز قىلىپ، فرشتەلەرگە يىقىنلىشمەيمىز؟ ھەمدە بىدەلرىمىز تار زىندانلاردەن افضەل بۇلمەكەن دىنەننىڭ بار-يۇغى آلىس قوۋغەن مەسكىنى اېكىنىنى ھىس قىلەيدەيمى؟

سلمه مېنگه شوندهی قره دی که، اونینگ کپریکلری قلب سرگرینی آشکار قیلدی.

- باقچه چیقہ یلیک، - دېدی او سرلی خاطر جمعلیک بیلن. - درختلر آره سیده اؤتیره میز. هه دېمه ی تاغلر چؤقیسی اوزره آی کؤرینه دی...

- آی کؤتریلیب، باغنی یاریتگه گونگه قدر شو بېرده کوتگیمیز یخشی اېمسمی، سلمه؟ - سؤردیم مېن. - حاضر قارانغیلیک درختلر همده گللرنی یشیریب توریددی و بیز هیچ نرسه نی کؤرمه میمز.

- درختلر و گللرنی کؤزدن یشیره یاتگن ظلمت محبتنی یشیریشگه قادر اېمس، - دېدی سلمه.

سلمه بو عباره نی دېرزه گه اؤگیریلگن حالده جوده غلطی افاده قیلدی. مېن سکوت سقله گنچه اېشیتگیم عباره حقیده اؤیلر، ایتیلگن سؤزلر معناسینی توشونیشگه، افاده سی نینگ اصل ماهیتینی انگلشگه اورینر اېدیم. سلمه نینگ کؤزلری ینه مېنگه قده لدی، گویا افسوسلنپ، اؤزی نینگ سحرلی نگاه ی نینگ کوچی بیلن مېنی اؤز اعترافینی اونوتیشگه مجبور قیلماقچیده ی بؤلدی. لېکن کؤزلری نینگ جادوسی مېنگه شونده ی تأثیر اؤتکزه آلمه دی - سلمه نینگ سؤزلری کؤکسیمدن ینه ده چوقور راق جای آلدی و عمریم آخریگچه قلییمده یشب، تویغولریمنی هیجانگه سالیب اؤتدی.

بو دنیاده موجود بؤلگن برچه اولوغوار و گؤزل نرسه لر یگانه فکردن یاکه انسان ایچیده گی یگانه حسیاتدن توغیلگن. اؤتمیش نینگ حلی - هنوزگچه معلوم بؤلگن برچه کشفیاتلری اېرکک آنگیده سرلی فکر یاکه عیال کؤکسیده

نفیس تويغو صفتیده پیدا بۇلشیدن آلدین هم موجود اېدیلر. برچه بویوک انقلابلر - قانلر دریا بۇلیب آققن پیتلر و آزادلیککه معبوده گه سیغینگنده ی سیغینیلگن زمانلر - مینگلب کیشیلر آره سیده اده شیب یورگن بیرگینه آدم نینگ آنگیده گی دریدر خیالی تفکر اېدی. تخت و تاجلرنی قولە تیب، سلطنتلرنی پرچه له گن بوزغونچیلیک اوروشلری یالغیز آدمنی گینه یشیرین تشویشگه سالگن غایه اېدی. انسانیت حیاتی نی توبدن اؤزگرتیرگن یوکسک تعلیماتلر اطرافیده گی فقرالردن اجره لیب تورگن یگه-یالغیز کیشی نینگ شعری آرزوسی اېدی. بیرگینه فکر اهراملرنی تیکله دی، بیرگینه تويغو تراهه نی^۱ یکسان قیلدی، بیرته گینه غایه اسلامگه شان-شهرت کېلتیردی، بیرگینه سۆز اسکندریه کتابخانه سینی کویدیریب کول قیلدی.

بیر فکر تون سکونتیده انساننی حرکتگه کېلتیره دی و اونى شان-شهرتگه بورکەیدی یاکه تېلبه گه ایلتیره دی. عیال کۆزلرنی نینگ بیر آنلیک نگاهی ابرککنی بختیار یاکه بختسیز قیله دی. حکمدارنینگ آغزیدن چیققن بیرگینه سۆز باینی خانه ویران قیلیب، کمبغلنی به دولتگه ایلنتیریشی ممکن. اؤشه ساکن کېچه ده سلمه کرمی نینگ لبلریدن اوچگن بیرگینه عبارەدن مېن داودیره ب، قوتورگن دېنگیز تۇلقینلری بیلن آسمان آره لیغیده گی سرسان کېمه^۲ مثالی اؤتمیش و کېله جک اؤرتە سیده گی چارراهه ده اده شیب قالدیم. تۆله معناگه اېگه بیرگینه عبارە مېنى یاشلیک و یالغیزلیک نینگ غفلت

۱ تراهه (Troy/ترای): قدیمگی شهرلردن بیرى بۇلیب، حاضرگی کونده تورکیه نینگ حصارلیک شهریکه تېگیشلی دیر. هومرنینگ «ایلیاد» کتابیده یازیلیشیجه اوشبو شهر یونانیلر بیلن بۆلگن «تراجان» ناملى بیر تاریخی اوروش عاقبتیده ویرانه گه ایلنگن.

۲ کېمه: کشتی؛ سووده سوزەدیگن، یوک و یۇلاووجیلرنی تیشیش اوچون مۇل جللنگن قوریلمه.

اويقوسيدن اويغاتيب، حيات و اوليم حکمران بولگن محبت صحنه سىگه
آليب کبلدى.

بىز چارباغ يولگىگه چىقديک. شبادەنينگ يىنگىل اپکينلرى يوزيمىزنى
سىلب اؤتدى، آياقلىرىمىز آستيدە گلر و مىسەلر مەيىن شىويرلەدى. ياسمن
بتەسىگە يىتیب بارگچ، ايندەمەي سؤريگە^۱ اؤتيرديک. اوخلەياتگن طييعت
اؤز نفسى يىلن يىزنى اؤرەب آلدی. بوتون بارلىق بىزىنىڭ نفس آليشىمىزگە
قولاق سالەياتگن دېك ابدى.

انە، صنعا تاغى اوزرە آي کؤتريلىدى، تېپەلىکلر و ساحلنى نورگە تۆلديردى.
وادي يان بغريدە، خودى بۇشلىقدن اۋسىب چىققندە، قىشلاق پيدا بۆلدى.
كوموش رنگ نور آستيدە بوتون لىبان يىگىت مثالى گودەلندى.

لىبان غرب شاعرلىرى اوچون داوود، سليمان پىغمبرلر يىلن بيرگە يۇقالىب
كېتگن افسانەوي مملكت، آدم و هوا قوويب چىقىرىلگن جنت دىر. اولر
اوچون لىبان بو تاغلى اۋلكەنينگ نامى اېمس، بلکہ بير مجازدير، قلبە
اسرەلەياتگن تويغونى كؤرسىتوۋچى، سېر وقار چنارلر، مس و مرمر منارەلر،
وادىلريدە اۋتلب يورەديگن آھولر پادەسىنى اېسلتوۋچى رمزدىر. مېنگە اېسە
اۋشە آقشام لىبان خيالى آرزو بۆلىب كؤرىندى.

يوزىگە توشىب تورگن آي شعلەسىدە گۆزلىك و محبت الھەسى استرتەنى
قدرلاۋچى اوستە قۇلى يىلن يرەتيلگن مرمر ھىكلگە اۋخشب كېتگن سلمە
مېنگە مراجعت قىلدى:

- نېگە جىمىسەن؟ ئۆز ھاياتىڭىزنىڭ ھەقىقەتە كېيىن بېرىسەنكى-چى...

مەن ئونىڭ پارلىق تورىنى كۆزلىرىگە قارىدىم، ئۇستىدى تىلگە كىرگەن ساۋادىك 'گپ باشلىدىم:

- مەن جىم تورىمىنى؟ شۇ يەردە لىگىمىزنى بېرى سېڭە كېيىنمەن - ئويدىم
چىقىمىزنى باشلىق سېن بىلەن كېلىشەيەن! گۈللەر شىۋىرى-يۇ، سىكوت
كۆيىنى ئايلانغان شۇ سېنىڭ نازىق قىلىنىڭ رۇھىم يىغىسىنى ۋە
يۈرەگىم ئىلگىرى شىنى ئېلىتالەيمەن؟

قىز قۇللارنى بىلەن يۈزىنى بېرىكتىپ، ئۇندە-ئۇندە ئايتىدى:

- مەن سېنى ئېلىتەيمەن... ھە، ئېلىتەيمەن... تون قەيىدىن چىقۇۋاتىمەن ھەقىقىتى
ھەم، كۈن يۈرەگىدە پەيدا بۇلۇۋاتىمەن گۈلدۈرەسەن ھەم ئېلىتەيمەن...

مەن ئونىڭ ھالەتە جاۋاب قىتەيمەن. ئۆزىمنى بۇتۇنلەي ئونۇتۇپ، كىملىگىمنى
ۋە قەيەردەن ئېلىنغانلىقىمنى بىلىدىم، سىلەمەن باشقا ھېچ نەرسەنى
بىلمەي، قەيەردە ئونىڭ يېقىنلىقىنى ھەس قىلىپ، دېدىم:

- مەن ھەم سېنى ئېلىتەيمەن... دەرۋەلە بىلەن سىمانى ھەرىكەتە كېلىتەيەتەن ۋە
زىمىنى لىزەگە سالىتەن ئولتۇرۇپ، جان ئالۇۋاتىمەن ۋە جان بېرىۋاتىمەن
ئەنگەلەرنى ئېلىتەيمەن!

سىلەمەن كۆزلىرىنى يۇمىدى ۋە ئونىڭ قىزىق قىلغۇچە بىلىمەن پەيدا بۇلدى.

- اېندى مېن بيله من، - شيویرله دى سلمه، - شوندهى نرسه بار که، او آسماندىن بلندراق، دېنگیزدن چوقوروراق. او شوندهى نرسه که، حیاتدن، اۆلیمدن و وقتدن کوچلیراق دیر. مېن کېچه بيلمه گن نرسه منى اېندى بيله من، بو حقه آرزو هم قیلالمسدیم...

شو دقیقه دن باشلې سلمه مېن اوچون دؤستدن عزیزراق، سینگیلیمدن یقینراق، سېوگیلیمدن قیمتلیراق بۆلېب قالدی. او آنگه ایتیلگووچى عالی تفکر، یوره کنى قمراوچى نازک تویغو، گۆزل آرزو - قلیم نینگ اجره لمس یۆلداشیگه آیلندی.

محبت - اوزاق دوام اېتگن اؤز ارا علاقه لر و مستحکم باغلیب قالگنلیک نینگ مېوه سى دېب حسابلاوچیلر نادان دیرلر. چینه کم سېوگی - روحي عهد-پیمان فرزندى؛ بیر توغيلمه گن سېوگی هیچ قچان توغيلمه یدى. سلمه باشینی کؤتریب، نگاهینی آلیس افقغه قدهدى، چېکسيز بؤشلیق اوزره صنعا تاغی کؤرینیپ تورردى.

- کېچه سېن مېنگه اکه اېدینگ، - دېدى او، - و مېن بې پروا آتمگه اېرگشیب حضورینگگه کېلردیم. اېندى یخشی بيله من: شوندهى تویغو بار که، دؤستلیک رشته سیدن مستحکمراق و تېره نراق دیر. مېن اولر اوستیدن حکمران اېمسمن. اولر کوچلى، هیجانگه سالووچى و قۇرقینچلى دیر، منه شو نرسه قلیمگه قووانچ بغیشله یدى و غم ییلن تۆلدیره دى.

- بیزنى قۇرقیتیپ، یوره کلریمیزنى تیتراقغه سالووچى شو تویغو اېمسمى، - خطاب قیلدیم مېن. - خودى شو تویغو آى نینگ یېر تېوره گیده، یېرنینگ

قوياش اطرافىدە، قوياش و گلكتىكەلر نىنگ^۱ تنگى اطرافىدە حركىتىنى باشقۇرىاتىگن قىدرتلى كوچ نىنگ بىر قىسمى اېمىسى؟

سىلمە بىرماقلىرى بىلەن ساجىمنى ترەب قۇيدى؛ اونىنگ قىوانچىدىن يارىشىپ كېتىگن كۆزلىرىدە خۇددى نرگىس يىراغىدەگى شۇدرىنگىگە اۋخىش ياش يىلتىرىدى.

- بىز نىنگ باشىمىزگە توشىگن بو واقىقەگە كىم ھەم ايشانردى؟ - شىويرلەدى سىلمە. - قوياش باتىشى بىلەن آى چىقىشى آرهلىغىدە بىز حىقىقتى شىبھەدىن اجرەتوۋچى تۇسىقلار و غاۋلرنى آشىپ اۋتىگىمىزنى كىم توشۇنەدى؟ بىرىنچى اوچرەشكىمىز ھەملى آى - بىزلىرىنى حىيات نىنگ مۇقدىسلەر مۇقدىسىگە آلىپ كېلىگىگە كىم ايشانەدى؟

قىز اېگىلگەن باشىمنى مەيىن سىلەدى. مەن اونىنگ نازىكىنە قۇلىنى دىفئە^۲ چىنرىگە ھەم، شاھ تاجىگە ھەم المىشتىرمىسىم.

- بونگە ھىچ كىم ايشانمەيدى، - دېدىم. - مەھبەت - يىل فىلىلى ياردەمىسىز آچىلەدىگەن يىگانە گۈل اېكىنىنى آدمىلەر بىلىشمەيدى. لېكىن اىلىك بار اوچرەشوویمىز ھەملىدە يۈز بېرىگەندى؟ اخىر حىيات نىنگ اېنگ مۇقدىس سىرلى عالمىگە اېندى قەدىم قۇيدىكىمى؟ انسان حىياتى آنە قارىنىدە باشلىنمەيدى و مۇزاردە توگمەيدى. توغىلىشىمىز بىزلىرىنى كۈنلەر و تۈنلەر تۇتقۇنلىرىگە ايلتىرىشىدىن آلدىنراق تنگى قۇلى اىككەمىزنى بىرلىشتىرگەن اېدى!

۱ گلكتىكە: كېكەشەن، سامان يۇلى.

۲ دىفئە: [يۇنان مىفالوژىسىدەگى دىفئە - دريا مەبۇدى نىنگ قىزى نامىدىن] لۇرداشلەرگە مەنسۇب دايمى يىشىل، خۇش بو درخت، لۇر.

آی نوری و یولدوزلر یاغدوسی ییلن یاریتیلگن چپکسیر بۇشلیقده محبت-
له یۇغریلگن و رضالیک ییلن بیرلشگن کۆپلر قیلر بار...

سلمه برماقلىرىنى ساچلىرىم تالەسىدن استە بۇشتىدى و قندەى دىر اوچقونلر
چقنەگن دېك بۇلدى. سۇنگى شبادە اولرنى ایلېب، اوچىرىب كېتدى. مېن
اونىنگ قۇللىرىدن اوشلەدىم-دە، محرابنى اۇپېب، فاتحە آلىش اوچون
تلىپنەياتگن فدایى تقواداردېك، ايسىق لېلرېگە لېمنى باسىب، اوزاق بۇسە
آلدىم.

شو طریقە آرەدن بیر ساعت اۇتدى. اونىنگ هر بیر دقیقەسى محبت و
احتراس^۱ یىلېگە تېنگ بۇلگنى دېك تویولدى مېنگە. بیز اىكى کبوتردهى
آی شعلەسىنى یاریتېب تورگن، دال-درختلر و مېسەلر ییلن قاپلنگن تون
سکونىتدە اۇتیرگندىك. و خودى شو محل، انسان شیرین محبت آغوشیدن
باشقە دنپادەگى بار نرسەنى اونوتىشگە تیار تورگن پىتدە تویاق تاووشلرى
اېشىتیلدى و شدت ییلن یقینلشېب كېلە باشلەدى. اؤزیمىزنى اونوتگن
عجایب دملرىمىز بوزیلدى - هوشیمىز جایېگە كېلدى، شیرین اویقودن
اویغانگندېك، خیاللر دنپاسیدن بیرگە توشېب، سراسیمە و هلاکت
اۋرتەسىدەگى چارراهەدە قاتیب قالدىك.

قریه ارکى یېپىسکوپ حضوریدن قېتېب كېلردى. بیز باغنى ترک اېتېب،
اونگە پېشواز چىقدىك. ایزواش دروازه آلدیدە تۇختەدى، اوندن فارس
کرمى توشدى. او باشىنى اېگگنېچە استە قدم تشلب، آغیر یوکدن زۇرغە
یورەياتگندەى، سلمەگە یقینلشدى. اونی یېلکەلریدن قوچېب، یوزېگە
شوندەى غمگین باقدى که، گویا قىزىنىنگ سیماسىنى سۇنگى بار

۱ احترام: زور حس-تویغو، شوق، ذوق؛ جۇشقینلىك.

كۆرهياتكندەى اېدى. اونىنگ اجىندار ياناقلرىگه كۆز ياشلىرى آقېب توشردى.

- تېز آرەدە، قىزىم، جودە تېز كوندە، - دېدى او اۋلىمگە حك اېتىلگن كىشى آوازىدە، - سېن آتنگ اويىنى ترك اېتەسن. باشقە اېركك بغرى اوچون آتنگ بغرىنى ترك اېتەسن. باغىمىز قدم تاووشلىرىنگى ساغىنەدى، آتنگ سېنگە بېگانە بۇلىپ قالەدى. تقدىر تقاضاسى شوندەى اېكن، بالم، تنگرى سېنى يارلەقەسەن و اۋز پناھىدە اسرەسەن!

بو سۆزلرنى اېشتىب، سلمەنىنگ يوزى قوو آقردى. گويا اۋلىم ارواحىگە دوچ كېلگندەى، نگاھى قاتىب قالدى. لېرىدن اينگراق آتلىب چىقدى، تەسەسى عذاب بىلن تىترەدى؛ سۇنگ آۋچى اۋقىدن يەرلنگن قوشدەى يېرگە قولب توشدى و تىپىرچىلەى باشلەدى.

- نىمە دېدىنگىز؟ - خطاب قىلدى قىز چوقور الم بىلن. - بو نىمە دېگىنىگىز؟ مېن قەياققە كېتىشىم كېرەك؟

قىز آتەسىگە شوندەى تىكىلدى كە، گويا شو نگاھى بىلن اۋز كۆكسىدە يىشىرىنىپ ياتگن سرگر پردەسىنى آچىپ تشلەماقچى اېدى...

- مېن توشونەمن، - دېيە اينگرەدى سلمە. - ھەمەسىنى توشونەمن... اركى يېپىسكوپ سىزىنىنگ سېۋىگىنگىزدن قناتلىرى قېرىلگن قوشلار اوچون قفس تۇقىدى... سىز شونگە راضى بۇلدىنگىزمى، آتە؟

چال قىزىگە نىمە دېيىشىنى بىلالمەى قالدى. جواب اۋرىنگە چوقور خۇرسىندى؛ يوزى عذابدن بوجمەيىب كېتدى. اولر باغدە مېنى يالغىز

قالدیریب کېتیشدی. شونده تنه مگه توشگن غلغله بۇران کوزگی پیراقلرنی
اۆینه گنده ی، حسلریمنی اۆینه ی باشله دی.

مېن خیرلشیشیم کېرەك اېدی و سلمه همده اونینگ آتەسی آرقەسیدن
اېرگشیدیم. خیره پشە بۇلیب کۆرینمسلېك اوچون اوی صاحبی نینگ قۇلینی
قېسیدیم، سووگە چۆكەياتگن یولدوزگە تېرمولگن دېك سلمەگە بیر
تېكىلدیم-ده، چیقېب كېتدیم. مېن باغ دروازه سیگە یېتگنیمده، قریه
آرتیمدن قجیریب قالدی. او شاشیلیب كېلردی. آرقەگە قېتدیم. فارس
کرمی قۇلیمنی کفېگە آلدی.

- كېچیر مېنى، اۇغلىم، - دېدی او آوازی تېترەب. - مېنىنگ عېسىم طفیلی بو
آقشام سېن اوچون كوز ياشلری يېلن توگەدى. لېكن بيز ينه اوچرەشەمېز،
شونده ی اېمسمی؟ اخير، اضطرابدن كۈنگلى غش چالدىن بۆلك هېچ كېم
قالمەيدىگن بو اويگە تېز-تېز كېلىپ تورمەيسنمی؟ گۈللەياتگن ياشلىك
سۇنىب بارەياتگن كېكسەلىكدن قووانمەيدى - تانگ شام يېلن اوچرەشیشگە
شاشيلمەيدى. لېكن هر بير تشریفينگ آتنگ يېلن دۋستلىكدە اۋتگن
ياشلىك كونلريمگە قېترەدى. سلمە مېن - قری چالنى يالغيز قالدیریب
كېتەياتگن بۇم-بۇش اويده سېنى نختا كە باشقە كۆرمەسم؟

سۇنگى سۇزلرینی او پېچىرلب آیتدی. مېن خیرلشە توریب اېنگشیدیم،
قۇلیمگە بیر نېچە تامچى كوز ياشى تامدى. ايچ-ايچىمدن بير سېسكىيب
توشدیم - چالگە فرزندلىك مھريم تاولندى، كۆكسىمدە نازك و غمگین
تويغو جۇش اوردى، نیمەدير نفسیمنی بۇغیب، يورەگیمگە آغریق
سېنجیلدى. باشیمنی كۆترگنیمده كۆزیمده گى ياشنى كۆرېب، همدردلىك
يىلديرگنده ی اېنگشېب پېشانمىدن اۋپدى. اونینگ لېلری تېتر اېدی.

- خىرلى تون... خىرلى تون، اۋغلىم! - دېدى او و اويىگە يۈنلدى.

ياشلىك نىنگ يىغىسى - يورەكنى تۈلدىرگن آرتىقچە رطوبت دىر. قىرلىك كۈز ياشلىرى اېسە حيات نىنگ قىزىلر تىگىدن آقوچى سۈنگى تامچىلىرى، قوئىسىز تەنە ناچار كوچ قالدىقلىرى دىر. ياشلىك كۈزلىدەگى ياشلىر عطرگل بىرگىدەگى شودرىنگ تامچىسىگە اۋخىشەيدى. كېكسەلىك ياناغىدەگى ياشلىر عمر قىشى يىقىنلىشۇوى بىلەن شىمال اوچىرىب كېتوچى سرغەيگن كۈز يىراقلىرىنى اېستەدى.

فارس كرمى ايچكىرى كىرىب كېتدى، مېن باغدن چىقىدىم. سلمە نىنگ آوازى قوللىرىمدىن كېتىپ كەتتى. اونىنگ گۈزلىگى كۈز اۋنىگىمدىن آرىمىدى. آتەسى نىنگ كۈز ياشلىرى قولىمدىن انچەگچە قورىمەدى. مېن او يېردىن خودى آدم آتە جىتەن چىققندە چىقىدىم، لېكىن مېن اوچون بوتون دىنەن جىتەنكە ايلتتىرىشى مۇمكىن بولگن يورەگىم مامە حواسى يانمىدە يۇق اېدى... مېن اۋزىمنى يىگىدن توغىلگندە حس قىلگن شو كېچەدە كۈزلىرىمگە بىرىنچى بار اۋلىم بىرەسى كۆرىنىپ كېتتى.

قوياش دلەلرگە خودى انە شۇندەى حيات بخش اېتەدى و اولرنى ھلاك قىلەدى.

حيات چارراههسى

تون قرانغىسىدە انسان يىشىرىنچە قىلگن ھەمە نرسە كون ياروغىدە آشكار بۆلەدى. سكونتدە شيويرلب آيتىلگن سۆز آدملىر آرهسىدە مىش-مىشلىرگە سىبب بۆلەدى.

بوگون بىز قىلىنگن ايشنى اويدە يىشىرىشكە ھەر قنچە اورىنمەيلىك، اېرتەگە او كۆچەگە يايىلەدى.

تون شرفەلىرى شو طريقە اركى يېپىسكوپ بولاس غالب نىمە اوچون فارس كرمنى اويىگە چقىرگىنى ھەمەگە اعلان قىلدىلر. بو خبر يىللر قناتىدە شھر بۆىلب ترقلدى، مېنىك قولاقلىرىمگە ھەم يېتىب كېلدى.

اوشە آيدىن كېچەدە اركى يېپىسكوپ غالب قشاقلىر و بېوھ-بېچارەلر حقيدە گېلىشگى چقىرگىنى يۇق. اصلا اوندى اېمس. او شىخسى حىشمتلى ايزواشىنى جىنى منصور بېك غالب اوچون سلمەنىنگ قۇلىنى سۆرەش نىتىدە يوبارگن اېدى.

فارس كرمنى بەدولت آدم اېدى. اونىنگ سلمەدن باشقە مىراث خۇرى يۇق اېدى. شونىنگ اوچون ھەم بولاس غالب عىنا سلمەنى تىلەگندى. نە قىزىنىنگ گۆزلىكى، نە عاليجناب قلب صاحىبەسى اېكنلىكى، بلكە بايلىك،

آتەسى نىنگ افسانەوي بەدولت اېكنلىكى اركى يېپىسكوپ نىنگ شونەدى قارارگە كېلىشىگە سەبب بۇلدى. بولاس غالب جىنى نىنگ كېلەجىگى حقىدە قىغورردى، چونكە منصور بېك خاتىنى نىنگ بېى حد بايلىكى ياردەمدە بىروت اعيانلرى آره سىدە مناسب اۋرىن اېگللىشى مەكەن اېدى.

شرقدە روحانى درغەلر اۋز عملىگە كۆرە فخر-افتخار و حاكىمىت بىلن قناعتلەنمەيدىلر، بلكە قرىنداش-اوروغلىگە بىرار يىخشىلىك قىلىشگە، قندەى يۇل بىلن بۇلمەسىن اولرنى بىرار عملگە مىندىرىشگە ايتىلەدىلر. اولر اېسە آدملىر اوستىدن حكمران بۇلىپ آلكىچ، زۇرآورلىك و تالان-تاراجگە اېرك بېرەدىلر. حرمت-احترامدن امىر فايدەلەندى. او اۋلگىندىن كېىن گىنە بوندەى امتياز تۇنغىچ اۋغىلگە اۋتەدى. دىنى رەنمالرنىنگ يىخشى نامى و شان-شەرتىنى اولر حلى تىرىكلىگىدە ياق اوكلرى و جىنلرى سۇءاستعمال قىلە باشلەيدىلر. نصرانى اُسقف، مىسلمان امامى و ھندو برەھمى ھەم بو بارەدە سىرە بۇش كېلمەيدىلر.

اركى يېپىسكوپ نىنگ التماسىگە قىرىيە چوقۇر سكوت سقلش و كۆز ياشلىرى بىلن جواب بېردى. قۇشنى خاندانگە ياكە پادشاه سىرايىگە كېتىگن قىزىدن ايرىلىپ قالىش حقىدەگى فكىردىن كىم دەشتگە توشمەگن، قىغورمەگن دېسىز؟ طىبىعت قانونىگە كۆرە اۋز فرزندىدن جدا بۇلگن آنە نىنگ اضطرابلرىنى بىر تصور قىلىپ كۆرىنگ-ھە؟ قىزىنى اوزەتگن آتە-آنە حس اېتىگن تويغو اۋغىلنى اويلنتىرگندەگى قىوانچ حسىدن قالىشمەيدى. اۋغىلنى اويلنتىرگندە اويدە يىنگى انسان پىدا بۇلەدى، قىزنى اوزەتگندە اېسە عايلەدن عزيز جىگرگوشەنگ چىقىپ كېتەدى. بو واقەلر كىشى قلىدە شىرىن و اچىق تويغولر اويغاتىشى طىبىعى.

سلمه نینگ آتەسى، بَرى بىر، ارکى يې پيسکوپ اراده سيگە بۇيسوندى. فاريس کرمي اصلیده بو نکاحگه قرشى بۇلسە-دە، روحاني کوچ يىلن اونینگ راضىليگىنى آلدی، نکاحگه کۈندىردى. او منصور بېكىنى آلدین اوچرەتگن، آدملىردن اونینگ آچ کۈز، بوزوق و شفقت سىز اېكىنى حقیده کۈپ اېشىتگندى.

لېکن سوریه ده قيسى نصراني اُسقف نینگ گېنى رد اېتىشى ممکن، دىنداش برادرلرى کۈز اۋنگیده آبروسى بىر پول بۇلمەيدىمى اونینگ؟ معنوي حکمداريزميگە^۱ قرشى باريب، پاک نامىنى کيم هم اسرهى آلهدى؟ قریه بولاس غالب اراده سيگە بۇيسونمەگندە سلمه نینگ شأنيگە داغ توشمىمىدى، اونگە قرشى شېهه و اغوالر اۋج آلدیريلمىمىدى؟ غيتلر قنچەدن-قنچە باکره قىزلر نامىنى توپراققە بولغمەدى، دېيسىز؟ اخير، تاک زنگى نینگ يوقارى قىسمیده گى اوزوم باشى تولكى اوچون «پوف سىيق» اېمىمى؟

سلمه کرمي گە تقدیر شونى تقاضا اېتدى، بختسىز شرق عياللىرى کاروانیده ناچار چۆرى مثالى يېتکلب کېتدى. شو طريقه عاليجناب روح محبت نینگ آفاق قناتلریده، آى شعلهسى و خوشبۇى گۈللر هيدیدن تۈيىنىب اېندى اوچه باشلەگنیده تۈرگە توشىب قالدى.

آتەلرنىنگ بايلىگى قریب همه جايدە بالەلریگە بختسىزلىک کېلتیرەدى. آتە نینگ محنتى يىلن تۈپلنگن و آنە نینگ تېجمکارلىگى يىلن کۈپەيتیریلگن انبارلر میراثخۈرلر اوچون تار و قارانغى زندانگە ایلنەدى. پول سىماسیدە گى کۈرىنىشىگە آدملىر تاپىنە يانگن اۋشە بويوک خدا دهشتلى ابلىسگە ایلنىب،

۱ حکمداريزم: حکمدارلىک، کوچلىلىک.

دللىرگە قىغۇ، يۈرەكلەرگە ھالاكت آلىب كېلەدى. سىلمە كىرمى كۆپلەپ ئۆز سىنگىللىرىگە ئۇخىش ئاتەلرى بايلىقى و كوياللىرى آچ كۆزلىكى نىنگ قىرمانىگە آيلندى. آگر فارس كىرمى باي بۆلمەگىندە سىلمە ھم بىرچە مىزگە ئۇخىش آفتاب نورلىرىدىن يىرەب يشەگن بۆلر اېدى.

كونلر ئۆتىب بارر، محبت مېنى ترك اېتمىدى. سېوگى تون بۆيى مېنگە بخت قۇشىغىنى كويلر، تانگ آترده اويغاتىب، حيات معناسىنى و تورموش سرلىرىنى آچىب بېردى. يوكسك عشق حسد نىمەلىگىنى بىلمەيدى، چونكە او سخاوتلى دير، تنەگە ھم اضطراب يېتكىزمەيدى، زېرا قلب نىنگ قىرىدە يشىرىنىپ ياتەدى. كوچلى احتىراس زېرىكىش، جانگە تېگىش نىمەلىگىنى بىلمەيدى. مستحكم باغلىقلىك معنوي تشنەلىكنى قاندىرەدى.

سحرلى جادولر يېرنى مېن اوچون لذت منبىگە، حياتنى اېسە عجاب رويانگە آيلندى. اېرتەلىرى دلەلرنى آلىنىپ يوررىكنىن، مىنگولىك رمى بۆلگن طىيەت نىنگ اويغانىشىنى كۆردىم. دېنگىز ساحلىدە ئۆتىرگىنىمدە تۇلقىنلر مېنگە ابدىت قۇشىغىنى كويلب بېردىلر. شېر كۆچەلرىدە سىر اېتەياتىب، بختلى كىشىلرنى اوچرەتدىم. محنت اھلى چەرەسىدە بىيادكارلىك نشىدەسىنى^۱ حس اېتدىم.

بو كونلر شىرفەلردە ئۆتىب، تومىن مىثال ترقەلىب كېتىدىلر. اولردن مېنگە اضطرابلى خاىرەلر قالدى، خلاص. بھارنىنگ كۆزلىگىنى، طىيەت اويغانىشىنى كۆرىپ ئۆرگىنگن كۆزلىرىم اېندى فقط اطرافىمنى كۆرسە ھم تورگن قەر-غىزىنى سېزماقده؛ تۇلقىنلر قۇشىغىنى تىنگەلەگن قولاقلىرىم فقط دېنگىز قىرى اينىراغىنى و توبسىزلىك يىغىسىنى اېشىتەياتىر؛ آدملىر محنتىدىن

۱ نشىدە: قۇشىق، طنطنەلى شىر، مدحىيە.

و طمع دن اولوغوارلیگیدن قووانگن قلییم فقط کمبغلر بختسیزلیگینی و
یېتیم-اېسیرلر چېککن عذابنی حس اېتماقده. محبت آنلری نه قدر گۆزل،
اؤشه دم آرزولری مونچهلر شیرین؛ قیغو کېچهلری مونچهلر مایوس و
اونینگ دهشتلری نه قدر بویوک!

هفته نینگ آخریده توپغولریم آغوشیده سرخوش بیر حالده سلمه کرمی
اویگه یؤل آلدیم. محبت ییلن صیقل بېریلگن بو کاشانه نینگ تعریفیگه تیل
عاجز... دروازه دن اؤتیب، سۆلیم باققه کیرگنیم زمان، قنده ی دیر کوچ
اراده منی اؤزیکه بؤیسوندیریب، مېنی اېرتکلر دنیاسیگه باشله گنده ی بۆلدى،
اوی نینگ آلدیکه بارگنیمده گینه اؤزیمگه کېلیب، استه قره دیم.

سلمه یاسمن بته سی نینگ سایه سیده گى اؤریندیقه ده، خودی تنگری
اراده سی ییلن مېن اوچون بختیارلیک و عذاب آنلری باشلنگن اؤشه
آقشامده گیده ی اؤتیردی. مېن اینده مسدن اونگه یقین باردیم. پیدا
بؤلگنیمدن حیرتلمه دی هم، افتیدن مېنی کوته یاتگن اېدی. اونینگ یانیکه
اؤتیرگچ، سلمه نگاهینی مېنگه بیر قده دی-ده، چوقور خؤرسینیب، اوزاق
افقده تیکیلدی. او بیرده اېسه آقشام چؤکیب کېله یاتگندی...

نهایت، سلمه مېنگه اؤگیریلدی، ساووق، تیتړه یاتگن قۇلینی کفیمگه
قۇیدى. اونینگ شیویرلب سؤزلىشى آچلیکدن سیلّه سی قوریب^۱، گپیرالمه ی
قالگن آدم نینگ خیریللشیگه اؤخشردی.

۱ سیلّه سی قوریماق: کوچ-قوتی کېتماق، نهایتده چرچه ماق، تېنکه-مداری قالملیک.

- مېنگە بىر قرە، دۋستىم! صبر-طاقتلى و اعتبارلى بۇل - سېن اېشىتىشگە تشنە بۇلگن برچە نرسەنى يوزىمدن اۋقىب آلەسن ... مېنگە بىر قرە، سېوگىلىم ... اعتبار بېر، آغەجان!

اونىنگ يوزىدن كۈز اوزمەى، اوزاق تىكىلدىم ...

قىزىنىڭ كېچەگىنە كولېب تورگن كۈزلرىنى غم قاپلەگندى. آفتاب تېسىمدن قوونەگوۋچى^۱ آق نىلوفر گلبرگلىرى مثالى آپاق بدنې سرغەيىدى، امىدسىزلىك پردهسى بىلن قاپلىنىدى. شىرىنلىك عطرى ترەتوۋچى لېرى كۈز گلىدەى سۈلىدى. نفىس بۇينى دلىنى ھىجانگە سالەياتگن اۋىلر يوكىدن اېگىلىدى.

مېن كۆردىم - سلمە حىران قالرلى درجەدە اۋزگرىدى. لېكن اۋز قىغوسى بىلن اوينەدە گۈزللشىدى. خودى پەغە-پەغە بولوتلر آى تېگرەسىنى قورشىب، اونگە تەغىن ھەم مەفتونكارلىك و اولوغوارلىك بخش اېتگندەى. اونىنگ سرگرى ھەر قېچە اضطرابلى بۆلمەسىن، قلىنى بېزەب تورگن تويغولرى يوزىگە لطافت بېرىپ تورىدى. اگر اوگپىرمسە، اۋى و تويغولرىنى ىشىرسە، بونچەلىك ياقىملى بۇلالمسدى. سلمە اۋشە آقشام حىات المى و قلب تاتى قارىشىب كېتگن عالى سرخوشلىك اېسە لىما-لىم كاسەگە اۋخىردى. حلى اۋزى ھەم يىلمەى تورىپ، بونى مېن اۋزىمدە يىلمىدىم، شەقت سىز اېر ظلمىگە دچار بۇلىش اوچون سېوېملى آتە اويدن كېتەدىگن، ياووز قىنانە چۆرىسىگە اىلىنىش اوچون مېربان آنە بىرىنى ترك اېتەدىگن شىرق عىالىنى تەجسەم اېتردى.

۱ قوونەگوۋچى: خورسند، شاد.

مېن سلمه نینگ يوزيدن كۆز اوزمسديم؛ اونینگ تۇختب-تۇختب نفس آله ياتگننى اېشتيب اۇتيرر، قليبده نيمه لر يوز بېره ياتگننى توشونيب، او بيلن بېرگه اضطراب چېكرديم. منه، وقت تۇختب قالدى، بارلىق يۇق اېدى گويا... مېن فقط اونینگ كټه-كټه آچيلگن كۆزلىرىنى كۆريب توررديم، اولر گويا قليم قعريگه قره ب توريشردى، ساووق، تيتراق قوللرى بيلن مېنى پېسلىه ياتگننى حس اېتدیم... بېردن قېز مېنى هوشىمگه كېلتىردى.

- كېلىنگ، گېلىشېب اۇتيره يلىك، قىردان دۇستيم، - دېدى سلمه. - حلى بوتون دهشتلىرى بيلن باشىمگه ياپىرىلمەگن كېلەجكنى بىر تصور قىلىپ كۆره يلىك. آتم حاضر تا سۇنگى منزل-مزارىمگچە يانىمده بۇلەديگن آدم حضورىگه كېتدى. فلكنىنگ گردشى بيلن مېنىنگ دىياگه كېلىشىمگه سبب بۇلگن انسان عمرىم آخريگچە امريده بۇلەديگن كىشىم بيلن اوچره شگنى كېتدى. شهر مركزىده ياشلىگىم نىنگ غمخۇرى بۇلگن قريه بيلن ىشىمگه يۇلداش بۇلگو وچى يىگىت اوچره شه دىلر. بوگون آتم بيلن كوياو تۇى كونىنى بېلگىلەيدىلر. اگر بو اوزاق مدت بۇلسە-ده، كوتىشىمگه آز قالدى. وقت حكمرانلىگى نه قدر بويوك! بوندن راپه-راسه بىر هفته بورون منه شو ياسمن تگىده محبت مېنىنگ قلىمگه تشريف بويورگندى، روحىمنى يارىتگن اېدى، خودى اۇشه دمده الهي تقدير بولاس غالب نىنگ اوييده كېلەجگىم حقيده گى ايلك سۇزنى ايتگن اېدى. آتم بيلن كوياو تۇيىم اوچون گلچنبر تۇقىشگن دمده اېسه، مېن يانىمده سېنى كۆريب تورىمىن. حاضر سېنىنگ قلىنىنگ سووگه تشنه قوش مثالى باشىم اوزره چرخ اورماقده. تشنه ليگىنى قانديره ديگن بولاقنى اېسه دهشتلى اژدرها قۇرىقلىق ياتىدى. مونچەلر قارانغى بۇلمسه بو تون، مونچەلر مبهم دىر اونىنگ سرگرى!

امىدسىزلىك مېنگە قارە شىرفە بۇلىپ كۆرىندى. او يىزىنىڭ مەجىتىمىزىنىڭ بۇغزىدىن ئالىپ، اونى بېشىگىدە ياق بۇغە باشلەدى.

- مەجىتىم قوشى اۋشە بولاق تېپەسىدە چىرخ اورەۋەرەدى! - دېيە خطاب قىلدىم مېن. - ايلنەۋەرەدى، تاكە خالدىن تايىب ھالاك بۇلمەگونچە ياكە پرچە-پرچە قىلىنىپ، اونىڭ تۇيمىس جىغىلدانىدە يۇق بۇلىپ كېتمەگونچە!

ھىجانلىنكەن قىز سېسى تىتراق كۈمۈش تارلار سىنگىرى جىزىڭلىق چىقىدى:

- يۇق، دۇستگىنىم! قۇيىنىڭ، قوشچە ىشەۋەرسىن. مىلى، يىرىم تۈنگە قىدر بلبل سىرەۋەرسىن. سىرەۋەرسىن، تاكە بھار اۋتىپ كېتمەگونچە، دىنا يۇق بۇلىپ، مىنگۈلىك بوتۇنلەۋ تۈگەمەگونچە. اونىڭ قۇشىغىنى اۋچىرمە - او مېنگە جان بىخش اېتەدى، قىنات اورىشىنى تۇختىمە - اونىڭ سىلكىنىشى يۈرەگىمدىن غەم-ئەندۈە تۈمىنىنى ھىدەيدى.

- قوشچە تىشەلىك و قۇرقۇۋدىن ھالاك بۇلىشى مەمكىن، - دېدىم مېن خۇرسىنىپ.

- رۈح تىشەلىكى تۇيىنىڭ جىسمىدىن يۈكسەك دىر، - شىۋىرلەدى قىز تىتراق لىلرى يىلن. - يۈرەككە ھەدىك جىسم آرا مىدىن يىنىگىل دىر. مېنگە قولاق سال، سېۋىگىلىم! مېن يىنگى ھىيات بۇساغەسىدە تۈرىمەن. بىراق بو ھىيات تۇغرىسىدە ھىچ نەرسە بىلمەيمەن. خۇددى كۆرگە اۋخىش، دېۋارنى اۋشلب يۈرەمەن، چۈنكە يىقىلىپ تۈشىشىدىن قۇرقەمەن. مېن - چۆرىمەن: آتمەنىڭ بايلىكى مېنى قوللار بازارىگە ئالىپ كېلدى و مېنى اېركەكلەردىن بىرى ساتىپ آلدى. مېن اونى سېۋەيمەن، چۈنكە اونى بىلمەيمەن: سېۋىگى يىلن بىلمەسلىك بىر-بىرىگە خۇددىر. اما مېن سېۋىشىنى اۋرگەنەمەن، ائىبارلى بۇلەمەن و

بۇيوسونه من، اونى بختيار قىلىشگە اورينه من. مېن اونگە عاجزه عيال كوچلى
اېركك كه بخش اېتىشى ممكن بولگن همه نرسه نى بخش اېته من. سېن
بولسنگ ياشسن، حياتىنگ حلى آلدىنده، يولىنگ كېنگ و روان، گلر
توشلگن. سېن حيات صحنه سىگە يوره گىنگنى قولىنگە يانه ياتگن
مشعلە دەى توتىب كىره سن. سېنىنگ اۋىلشگە و حس قىلىشگە حقىنگ بار،
ايسته گن ايشىنگنى قىلە آلە سن، اۋز نامىنگنى حيات كىتايگە يازە آلە سن،
چونكه سېن اېرككسن. سېن بختلى بۇلە سن، زېرا، آتە قشاقلىگى سېنى
قوللىكدن خلاص اېته دى. كمبغل نىنگ قىزلر ساتىلە دىگن قوللر بازارىدە
قىلە دىگن ايشى يوق. عمر يۇلداشىنگنى اۋزىنگ تىلە يسن، او اويىنگە
كىرىشدن آلدىن يوره گىنگە اۋز اۋرنىنى تاپە دى، تورموش اۋرتاغىنگ
بۇلىشدن اول خيالىنگە سېن بىلن بىرگە بۇلە دى.

سلمه بىر آز تىن آلدى.

- بىزىنىگ يۇللىرىمىز منە شو حيات چارراهە سىدە اجرەلىب كېتىمىكىن؟
سېنىكى شان-شەرتگە، مېنىكى اېسە عيال مجبورىتلىرىنى بىجىشگە
اېلتىمىكىن؟ - دەدى ھىجان بىلن سلمە. - بىزلر كۆرە ياتگن شىرىن توش شو
طرىقە توگرمىكىن؟ دېنگىز بۇز تۇرغە^۱ بۇزلىشىنى يوترمىكىن؟ شمال
عطرگل پىراقچەلرىنى ساجىب يوباررمىكىن؟ آياقلر مى تۇلە قەدىنى باسىب
يىنچرمىكىن؟ نىخات كە اۋشە آقشام يىزلرگە آى بېھودە نور ساجگن بۇلسە؟
نىخات كە اۋشە ياسمن كۆلنكە^۲ سىدە قىللىرىمىز بېكارگە اوچرەشگن بۇلسە؟
ياكە بىز يولدوزلر سىرى اوچىشگە شاشىلدىك مىكىن و تالىققن قناتلىرىمىز
بىزنى توبسىز جىرگە قولە تىدىمىكىن؟ ياخود اوخلە ياتگن محبتىنى

۱ تۇرغەى: چومچوققە اۋخشە گن سىراقى قوشچە. بۇز تۇرغەى: كۆككە مايىل آق رنگلى تۇرغەى.

۲ كۆلنكە: آفتاب نورىدن تۇسىلگن جاي، سايە.

اويغاتىشىدىمى و او يىزنى اۋز غىصبى يىلن جزاله دىمى؟ نىفس آلىشىمىز تون اېكىنىنى ھىجانگە سالدى مىكىن؟ يا بوندن او بۇرانگە آلىنىپ، يىزنى كوكون^۱ مثالى اوچىرىپ يوباردى مىكىن؟ نىخات كە تقيقلنگىگە قرەمەى، مېوەدن تەتىب كۇرگىمىز اوچون يىزنى جىتتىن قوويشەياتگن بۇلىشە؟ قۇپاللىك ياكە عىارلىك قىلدىكىمى - شونىنگ اوچون يىزگە دۇزخ خوفى بارمى؟.. يۇق! يۇق! يىزىنىگ آنى اوچرەشوویمىز عىصرلردن اولوغوارراق دىر. قلىمىزنى يارىتگن ضيا ظلمتدن كوچلىراق دىر. حىيات يىزنى محو اېتدى، لېكن اولىم تىرىلتىرەدى!

- عىال يورەگى ياشىگە قرەب اۋزگرمەيدى، - ايشانتىردى مېنى سلمە، - او طىبعت تائىرىگە بۇيسونمەيدى. اوزاق وقت جان بېرىش تلوسەسىدە بۇلسە- دە، ھىچ قچان اۋلمەيدى. عىال يورەگى چۇلگە اۋخشەيدى. اېركك تامانىدن جنگ ميدانى صفىدە تىلنگن بو چۇلدە او درختلرنى قۇپارىپ تشلەيدى، مىسەلرگە اۋت قۇيەدى، تاشلرگە قان سچرەتەدى، توپراقنى سويىك و باش چىناقلىرى يىلن تۇلدىرىپ تشلەيدى. لېكن يېرى بىر سىكوت سقلەيدى، تىنچ و خاطر جمع بۇلەدى؛ اوندە بهار بهارلىگىچە قالەدى، كوز كوزلىگىچە، عىصرلر تۈگەگونچە شوندى دىوام اېتەبەرەدى... اېندى بىز نىمە قىلەمىز، تقدير اۋز سۇزىنى ايتىپ بۇلدى-كو، اخىر؟ نىمە قىلىش كېرەك؟ ايت مېنگە، نىمە قىلەى - قندەى ايرىلەى و اوچرەشووونى قەيېردن ايزلەى؟ سېوگى بىر درويش اېدىمى، كېچقورون بىزگە مېھمان بۇلدى-يو، تانگ آتېشى يىلن جۇنپ كېتىدىمى؟ بو ھفتە بىزلر اوچون سرخوشلىك ساعىتى اېدىمى و نىھایت تفكرىمىز مصفا بۇلدىمى... باشىنگى كۈتر، سېوگىلىم! كۈزلرلىنگىنى يىخشىلب كۈرەى. بىرار نرسە دېسنگ-چى، عزيزىم، آوازىنگىنى

۱ كوكون: قىيىق جىسىم نىنگ مىدەلنگن ذرەلرى.

اېشپته ی، جانیم. آیت مېنگه، آیت، مېنى اونوتمه یسنمى؟ حیاتیم کېمه سینی داوول^۱ چوکتیرگنده هم مېنى اېسله یسنمى؟ تون قارانغوسیده قناتلریم سیلکینیشینی سېزه آله سنىمى؟ نفسیم تۇلقینلری یوزینگ و بۇینینگى مه یین سیلب اۇتگینى حس اېته سنىمى؟ آغریقلردن قتیق اینگره گنیمده درد و فغانیمنى اېشپته سنىمى؟ تانگى تومنده ترqb كېته دیگن تون شرفه لری آره سیده مېنینگ شرفمنى كۆره سنىمى؟ آیت مېنگه، سېوگیلیم، آیت، كۆزلریم نینگ، قلیم نینگ قووانچی، روحیم قناتلری، اېندى مېن اوچون کیم بۇله سن؟

- سېن اوچون کیم دېسنگ، اۇشه بۇله من، - دېدیم قلیمندن.

- مېنى سېویشینگى ایسته یمن، - دېدى سلمه. - سۇنگى كونیمگچه، شاعر اۇزى نینگ غمگین اۇیلرینی سېوگنده ی سېویشینگى ایسته یمن. یولچی بولاق نینگ تینیق سوویگه باقیب، اونى ایچیشدن آلدین عکسینی كۆریب، اۇزینی تېگنده ی، یاروغ دنیانى كۆرمه ی، آنه قارنیده اۇلگن گودك سینگرى مېنى اېسلب یوریشینگى ایسته یمن. سېن مېن حقیمده رحم دل شاه اۇز توتقونى حقیده اۇیله گن دېك اۇیشینگى ایسته یمن. ییله سنىمى، اۇشه توتقون شاه عفو بېرشینی کوتمه ی جان بېرگن اېکن. مېنگه آغه بۇل، دۇست بۇل. آتمنى زیارت قلیب تور، مېن بو اوینی ترک اېتگچ، اونگه بېگانه بۇلیب قاله من. او یالغیز بۇلیب قاله دی.

- سېنینگ ایستگینگى بجا كېلتیره من، سلمه، - دېدیم مېن. - روحیم سېنینگ قلیبگىنى اۇزیگه سینگدیره دی، یوره گیم گۆزللیگینگه آشیان بۇله دی، كۆكسیم - قیغونگ قبریگه ایلنه دی. اېکینزار بهارنى سېوگنده ی سېوگوم دیر

سېنى، گل آفتاب نورى يىلن يشەگندەي، مېن سېنىڭ روھىڭگ يىلن
 يشەيمەن. وادى قىشلاق كلىسالرى قۇنغىراقلىرى جىزىڭگە عكس صدا
 بېرگندەي نامىڭنى تىكرارلەپ يشەيمەن. ساحل تۇلقىنلار حكاىەسىنى
 تىنكەلگەڭىدەي، مېن قىلىڭگ نىداسىنى تىنكەلپ يشەيمەن. يورتىدىن ھىدەڭ
 يالغىز قووغىندەي وطينى، كىمبەل ناز-نەمت تۇلە دسترخوانى، تىختىدىن
 اغدىرىلگن شاھ-شان-شەرتلىرىنى، شۇرلىك مەجبوس آزادلىك كۈنلىرىنى
 قومەسەڭىدەي، سېنى ساغىنەمەن، سەلمە. اورۇغ^۱ ساچوچى دىھقان بۇلىق
 باشاقلار و بوغداي غرەملرىنى^۲، جان كۈير چۇپان-يە-شىل مىسەزار و
 شىرقىراق سايلىرىنى اۋىلەگندەي، سېنى اۋىلەيمەن، سەلمە!

قىزىنىڭ نىگەھى قارانغولىككە قەدەلگەندى؛ «اۋە» تارتىپ قۇير، اونىڭ
 يۈرەڭگى دېڭىز تۇلقىنلىرىدەي گەھ تېز-تېز اورر، گەھ سېكىنىلشەردى.

- اېرەتەگە، - دېدى او، - واقىلىك - رۇياگە، حقىقت - خىيالگە ايلەندى. شىدا
 كۇنىڭل ايسىق آغوشلاردىن قانىقرمىكىن؟ خىالات چىشمەسىدىن تىشەلىگىنى
 قاندىرە آلرمىكىن؟

- اېرەتەگە، - دېدىم مېن، - تەقدىر سېنى عايلەنىڭ ساكن بىرىگە باشلەيدى،
 مېنى اېسە تۈتۈن^۳ بورقسى ياتگن و كۈرەش كېتە ياتگن حىات صەنەسىگە
 تىشلەيدى. سېنى حەسن و جەمالىڭگ و باكرەلىگىڭ بىختىار قىلەدىگن
 يارىڭگ اۋىي كۈتماقەدە، مېنى اېسە غەم-اندۈە. سېنى حىات كۈتە ياتىر، مېنى
 - تۈسە؛ سېنى - خاطر جەمەلىك، عەھد ايلە پىمان، مېنى - يالغىزلىك و عزەلت.

۱ اورۇغ: دان، تەخم؛ اۋسىملىك نىڭ مورتەك، آزىق مادەلىرى و قايقىدىن عبارت حەاصل.

۲ غرەم: اۋىوم، تۈدەلەنگن. بوغداي غرەمى: بوغداي اۋىومى، يىغىپ قۇيىلگن بوغداي.

۳ تۈتۈن: دۈد.

اما اۆلیم سایه سالگن وادیده مېن محبت شرفیگه هیکل تیکله یمن و اونگه
 تاپینه من؛ صحبت قوره من؛ او سېوگیم حقیده صحبتداش بۆلیب توبه-
 تزرعیمنی اېشیتهدی، قوشیقچی بۆلیب کونگیلمنی کۆترهدی، شراب بۆلیب
 چنقاغیمنی باسه دی، کییم بۆلیب تیمنی ایسیته دی. او مېنی اېرتله بلری
 اویغاتیب، آلیس چۆلرگه باشلهدی، توش پیتلری درختلر سایه سیگه
 یتکلب کېله دی، او یرده مېن قوشلر ییلن بیرگه جزیره مدهن جان سقله یمن،
 کېچقورونلری باته یاتگن قویاشگه باقیب، طبیعت نینگ یاروغلیک ییلن
 خیرلشووینی کوزه ته من. کېچهلری او مېنی آغوشیگه آلیب، رؤیا قناتلریده
 سېویشگلر و شاعر روحی یشیدیدگن آسمان و فلکلرگه آلیب کېته دی. بهار
 چاغی بیز او ییلن بیرگه قیر-ادیرلر کھزب قوشیق آیتهمیز، بنفشه و
 مای چېچکلر قابله گن جایلدن اؤته میز، نیلوفر و نرگس گللری نینگ
 کاسه چه لریده تۆپلنپ قالگن یامغیر سوولریدن چنقاغیمیزنی قاندره میز؛ یاز
 آیلری میسه زارگه چۆزیلیب، باشیمیزنی پخل باغلیمگه قویگنچه آچیق
 آسمانگه تیکیلیب آی و یولدوزلر ییلن صحبت قوره میز؛ کوزده اوزومزارلر
 آرهلر، اوزوم تۆله سبدلر یانیده اؤتیریب، طلا رنگ کییمینی بیچه یاتگن
 درختلرگه، ساحلگه اینتیله یاتگن قوشلرگه سوقلنپ قره میز؛ اؤچاق یانیده
 اؤتیریب بیر-بیریمیزگه قدیمگی افسانه لردن، مملکتلر و خلقلر تاریخیدن
 سۆزلر بهره میز. محبت مېنینگ یاشلیکده گی استاذیم، بلاغت یاشیمده گی
 تیه نچیم، کېکسه لیکده گی دؤستیم بۆله دی. محبت عمریم نینگ آخیریگه
 مېن ییلن بیرگه بۆله دی، اؤلگنیمدن کپین اېسه تنگری قۇلی مېنی سېن ییلن
 قاووشتیره دی.

بو سۆزلر قلییم نینگ اېنگ تۆریدن آتیلیب چقیر، گلخن سینگری گاه
 پسه ییب، گاه اوج آلیب، چارباغ نینگ بورچکلریگه سینگب کېتردی.

سلمه جېم گېنە تىنگىلېڭ اۋتيرىر، كۆز ياشلىرىدىن يوزى نىمىققن اېدى.

سېۋىكى قنات عطا اېتمەگىنلر پرواز قىلالمەيدى، آسمان و فلەككە كۆتۈرلە
آلمەيدى؛ طلسملى دىنيا اولر اوچون بېرك، حاضر او يېردە سلمەنىنگ و
مېنىنگ روھلرېم تېنتيرەب يورېيدى. كېمنى مەبەت اۋز اعتقادىگە
بويسوندىرگن بۆلمسە، اونىنگ وعظلىرىنى تىنگلەشكە قادىر اېمس. بو كىتاب
اولر اوچون يازىلمەگن؛ اونگە كۆز يۈگۈرتىرىب، سطرلر ارواھلرلرنى
كۆرالمەيدىلر...

سلمە باشىنى آرقەگە تشلې، قۇللىرىنى آلدىنگە چۆزدى؛ لېلى تىترەب
كېتدى، كۆزلىرى كەتە-كەتە آچىلدى، يوزىنى موھوملىك و امېدىسىزلىك
عذابى قابىلەيدى.

- نې گناھىم بار اېدى، يا تىنگرىم، نې گناھىم بىلن غضبىنگى كېلتىردىم؟ -
خطاب قىلدى سلمە. - شو قدر دەشتلى جنايت صادر قىلدىمى، اېدى
قصاصىنگە محكوم اېتىس؟ سېن كوچلىگە عاجزەنى قىنش نې اوچون
كېرەك؟ شو اولوغوارلىگىنگ بىلن تىختىنگ پايدە اېمكەل يورگىنى تاپتش
شرطىمى؟ سېن اونى اۋزىنگ مېر بىلن يىرەتدىنگ، يىنە شۇندە مېر بىلن
اونى ھلاك قىلماقچىسن! اۋنگ قۇلىنگ بىلن اۋزىنگە يىقىنلشتىرىب، چىپ
قۇلىنگ بىلن آرتگە ايتقىتەسن^۱. اې تىنگرىم، مەبەت بىلن مېنىنگ كۆزىمنى
آچدىنگ و كۆر قىلدىنگ، يىنە مەبەت بىلن يۈرەگىمگە آق عطر گلنى
اۋتقزگن اۋزىنگ، اونىنگ يان-ۋېرىگە^۲ تىكانلرنى قەگن ھم اۋزىنگ.
روھا مېنى اۋزىم سېۋىگن يىگىت بىلن باغلەدىنگ و مېن تىمەيدىگن

۱ ايتقىتماق: اېرغىتىش، اولاقىرماق، تشلەماق.

۲ يان-ۋېرى (يان-بېرى): يان-اطراف.

کیمسه‌نی مېنگه اېرليککه روا کوردینگ. بو حیات-مماټ کوره‌شيگه قندهی برداش بېره‌ی؟ اؤلیمیمگه قدر قندهی صادق و صاف قاله‌ی؟ سېنېنگ اسمینگگه بؤیسونه‌من، تنگريم! نامینگ منگو برقرار بؤلسین!

سلمه جیم قالدی. او سؤزینی دوام اېتیره‌ياتگن قیافه‌ده اېدی. باشینی اېگدی، قۇللىرى حالسيزلېب آسېلېب قالدی، يېلکه‌سى بوکچه‌یدی. بۇران اوزېب تشله‌گن درخت شاخى انه شونده‌ی يېرده‌بې مجال ياته‌دی، او اېندی قورېب-قاوجيره‌شگه محکوم. مېن اونینگ موزدېک قۇللىرىنى ايسىق کفيمگه آلدیم-ده، کؤزلىمگه، لېلریمگه باسدیم. سلمه‌نی تېغین قندهی آووته آلدیم؟ مېنېنگ اؤزیم شفقت سیز اضطراب‌ده اېدیم...

شو آقشام هېچ قيسى ييريميز باشقه بيرار سؤز آيمه‌ديک. درد و الم يوکيدن تيللریميز کلمه‌گه کېلمه‌ی قالدی. بيزلر تاش دېک قاتېب، لال تورردیک. بير-ييريميزگه دل اظهارى قيليشنى باى بېرگنديک. عصبلریميز شو قدر ترنگلشگن، روحيتميز شونچه‌لر زؤريققن اېدی که، بيرار سؤز ايتيش او ياقده تورسين، حتا نفس آلگودېک بؤلسک هم يوره‌گيميز ترس ياريليب کېته‌ديمی، دېگن خواطرده اېديک.

تون يرميدن آغدى. سکونت ينه‌ده واهمه‌لى توس آلدی. صنعا تاغی آرتيدن کېمتیک^۱ آى کؤتريلدی. جيمير-جيمير قيله‌ياتگن يولدوزلر قورشاويده او اطرافينى خيره شمعلر ياريتيب تورگن اؤليم توشگيده ياتگن مُرده‌نينگ بوروشگن يوزيگه اؤخشې کؤرينردی. شو تاپده لبنان هم ييللر يوکيدن بوکچه‌يگن چالنى اېسله‌تردی. او غم-اندوه يوکيدن اويقوسى قاچيب قيينله‌ياتگن، تختيدن توشيريلگن قيرالگه اؤخشردی. تاغلر، درختلر و دريالر

۱ کېمتیک: نقصانلى، کامل بؤلمه‌گن.

كېچە-يو كوندوز دوامىدە اۋز قىافەسىنى اۋزگرتىرەدىلەر. فكىرى و حسىياتى اۋزگىرىب توروۋچى آدم ھم شوندى. تېرەك كوندوزى كېلىنچىككە اۋخشەيدى، كۈيلىگى يىلدە ھىلىپىرەب تورەدى، كېچقورون اېسە آسمانگە اۋرمەلەياتىگن توتونگە اۋخشىب كۋرىنەدى. كوندوزلىرى تىقدىر ضىربەسى اوستىدن كۈلەياتىگن بەھىيت پەلواننى اېسلتوۋچى قاىە - كېچەلىرى آچىق آسمان آستىدە قوروق پىردە اۋتىرگن كىمىغل بى چارەنى اېسلتەدى. اېرتەلب كوموش اېرىتمەسىدە يىلتىرەب، مىنگۈلىك قۇشىغىنى كۈيىل اققەياتىگن ايرماق كېچەلىرى بالەسىنى يۇقاتىگن آنە مثالى بۇزىل يىغلەيدى. بوندن بىر ھفتە بورون، تۇلىن آى كېچەسىدە بىز قوۋانچدن يىرەب اۋتىرردىك، لىنان اېسە بار گۈزلىلىگى يىلن صولت تۈكىب تورردى. اېندى بۇلسە آسمانده كېمىتىك آى تېنتىرەب يورىيدى، بىزىنىگ يۈرەكلىرىمىز آغرىقدن اينىگر اېدىلەر. بىر وقتلر اولوغوار كۋرىنىگن تاغلر بوكچەيىب، خىرە تارتىگندە كۋرىندى.

بىز اۋرىمىزدن تورىب، خىرلىشركىمىز، اۋرتەمىزدە اىككىتە اولكن ارواح پىدا بۇلدى: بىرى - سېۋىكى ارواحى، باشلىرىمىز اوزرە كىتەكان قاتلىرىنى يايىدى، اىككىنچىسى - امىدسىزلىك ارواحى، تىرناقلىرى بىلن بۇيىمىزگە ياپىشىدى؛ بىرى ھۇنگرەب يىغلر، اىككىنچىسى ياۋوزانە^۱ كۈلردى. مېن جانسەرەك بىر احوالده سلمەنىنگ قۇلىنى اۋپىدىم؛ او مېنگە يىقىنلىشىپ، لىلرىنى ساقىم تالەسىگە باسدى، كېين اۋرىندىققە اۋتىردى.

- رىم قىل، يا تىنگرىم، بىرچە قىرىلگن قاتلرگە قوت بېر!

۱ ياۋوزانە: ياۋوزىگە اۋخشىب، دىشمىنگە اۋخشىب.

باغدن چيقرکمن، اېسيم آغه ياتگنني حس قيلديم؛ کؤل يوزه سيني تومن تۈسگنده ي شعوريمني قلين پرده قابله دي. يؤل بۈييده يېردن چيقتن ارواحلرده ي درخت سايه لري رقصگه توشردى، آي نينگ خيره نورلري شاخلر آره سيده اينگيچکه کمان اۋقلري مثال تيتتر، خودي جن روحلري کبي يوره گيمني نشانگه آله ياتگنده ي بۈلردى.

بوتون بارليق، حيات نينگ بار معناسى، قلب نينگ برچه سرگري مېنگه ياووايى، دهشتلى، بدبشره طرزه کورينيب کېتدى. مېنگه دنيا نينگ گۈزليلگيني و يېر موجوداتلري نينگ قووانچلريني کۈرستگن اۋشه معنوي ياروغليک آلاوگه آيلنيب، يوره گيمني کويديره باشله دي. مسرور آوازلرني بيرلشتيرگن اۋشه قوشيق اونى الهى مدحيه گه آيلنتيريب، اوشبو دمه شېرنينگ اۋکيريگيدن دهشتليراق نره گه، توبسيز اوچوروم نينگ قيچقيريغيگه ايلندى.

اويده مېن اۋزيمني تۈشککه آتديم، آۋچى اۋقيدن يره لنگن قوش، عادتده، يېرگه اۋزيني شونده ي تشله يدى. قليم دهشتلى حقيقت و باسيريقلى توش^۲ اۋرته سيده تيپيرچيلردى. خيالىمده سلمه نينگ سۈزلريني تکرارلرديم: «رحم قيل، يا تنگريم، برچه قيريلگن قناتلرگه قوت بېر!»

۱ اوچوروم: چوقورليک، گودال، پرتگاه.

۲ باسيريقلى توش: دهشتلى، خوفلى و يامان توش. باستيريقله ماق (شېوه گه خاص).

اۋلىم تختىدە

حاضرگى كۈندە نىكاح - يىگىتلەر و قىزلارنىڭ آتەلىرى اۋرتەسىدە توزىلەدىگن كولگىنى قۇزغىتوۋچى و المىدىن يىغلىتوۋچى بىتىم دىر. بىرىنچىلەر، يعنى يىگىتلەر، بو بىتىمدە يۈتۈپ چىقەدىلەر، ايكىنچىلەر، يعنى آتەلەر، ھمىشە يۈتقىزەدىلەر. قىزلارنى اېسە بىر بويۇم-مال سىنگىرى بىر قۇلدىن ايكىنچى قۇلگە بېرەدى؛ شو يىلن اولر بار قوۋانچىدىن محروم بۇلەدىلەر، اولارنىڭ قىسمى اېسكى جھاز سىنگىرى اويلارنىڭ قارانغى بورچىكلرىدە آھستە سۇنىش بۇلىپ قالەدى.

حاضرگى طمع تون عىالانىڭ عقلىنى بىر آز آشىردى، لېكن اونىڭ عىابلارنى ھم كۆپەيتىردى، اېركىكنىڭ حرص-مىللىرى اوچون يەنە دە كېنگىراق يۇل آچىپ بېردى. كېچەگىنە او بختىار چۇرى اېدى، بوگون بختسىز بېكەگە ايلندى. كېچەگىنە او كۆر، كوندوزى ياروغدە يورردى، بوگون اېسە كۆزى آچىق تون قارانغىسىدە يورماقدە. او اۋزىنىڭ نادانلىگى بىلن گۇزل، سادەلىگى بىلن مېربان، عاجزلىگى بىلن كوچلى اېدى. اېندى بۇلسە اۋزىنىڭ نزاكتى بىلن بدبشرە، دنيا قرەشىدە يۈزەكى، خطِ حرىكلرىدە رېجەلى بۇلىپ قالدى. عىالدە گۇزلىك و عاقلەلىك، نزاكت و مېربانلىك، تنە عاجزلىگى بىلن قىل قوتى متناسىبلىگى اويغونىلشەدىگن كۈن كېلرمىكىن؟ مېن معنوي رونق - انسانىت يۇلى دەپ حسابلەيمىن. كىمالاتگە يقىنلىشوۋ استە -

سېکین بۆلەدیگن، لېکن مقرر جېران دیر. اگر عیال بیر ساحه ده آلدینگه سیلجیسه-یو، باشقه ساحه ده آرقه ده قالسه، بو شونینگ اوچون که، تاغ چۆقئیسگه آلیب بارووجی تیک قیه لیکده قراقچیلر پیستیرمه سی و بۆریلر غاری هم اوچرەب توره دی. بو کۆتریلیش - اویغانیش آلدیدن مودرەب قالیشده ی بیر گپ؛ اؤتگن اولادلر خاکی بو پیرده کبله جک اوروغلری ییلن قاریشیب کتگنیده دیر. عجایب شجاعت و میل توغدیره دیگن بو کۆتریلیشده قریب همه شهرده عیالی - کبله جک قیزی رمزینی اوچرەتیش ممکن. بیروت ده شونده ی رمز سلمه کرمی اېدی؛ بیراق او دنیاگه انچه بروقت کېلگن کۆپلپ قیزلردن بیرى صفتیده اؤز دورى نینگ قربانی بۆلدى.

منصور بېك سلمه گه اويلنگچ، اولر راسه - بیروت دهاسی نینگ بایلر و شهر اعیانلری یشه دیدگن ساحلده گی محتشم اویگه کؤچیب اؤتدیلر. فارس کرمی اؤزی نینگ اېسکی اوییده بیر اؤزی قالدی. تۆی کونلری اؤتدی، دېدبە لی طنطنه کېچەلری آرتده قالدی، عسل آیی توگە دی، اونینگ اچیق طعمی قالدی، خلاص. بو شانلی آلیشوولردن سؤنگ آلیس چؤلرده قالگن کلەر او یومینی^۱ اېسلته دی. شرق تۆیی نینگ طنطنه وار جرنگی کویا و کېلینلر قلینی یوکسک آسمانلرگه آلیب چیقە دی، اولر کؤکده بورگوتلرله قنات قاقە دیلر، لېکن تېز آره ده آغیر تېگیرمان تاشلریده ی دېنگیزلر قعریگه چۆکه دیلر. اولر نینگ قووانچی دېنگیز ساحلیده گی تۆلقینلر یوویب کتە دیگن ایزلر سینگری مستحکم اېمس.

بهار و یاز اؤتدی، کوز کیردی و مېنینگ سلمه گه بۆلگن محبتیم، دستلب ییگیت نینگ حیات تانگ آتریده گۆزل عیالگه قیزیقشی صفتیده یېتیم

۱ اویوم: تۆپ، توده.

خاچ^۱ حمایه سیده آچ کۆزلیک قیلردی. اونینگ جینی بولرینگ همه سینی قۇپال و آشکارا عملگه آشیردی. اسقف اېرتەلېری کلیساگه بارر، قالگن وقتینی یتیم-اېسیرلردن پول اوندیریشگه صرفلردی، جینی اېسه عمرینی عیش-عشرتده اؤتکزدی.

یک شنبه کونلری اسقف اعظم کلیسا منبریدن اؤزی ایشانمهدیگن نرسه نی ترغیب قیلردی، هفته نینگ قالگن کونلرینی سیاسی نیرنگلرگه بغیشلردی. منصور بېک بۆلسه، دم آلیش نیمه لیگینی بیلمس، عملگه آلیش و خدمت مرتبه سیگه کؤتریلیش ایلینجیده یورگنلر آره سیده عمکیسی نینگ نفوذینی پوللش ییلن آواره اېدی. بیرى اؤز قینغیر ایشلرینی تون قرانغیسیدن فایدەلینب عملگه آشیرووچی اؤغری، ایکنچیسى کون یاروغیده ددیل حرکت قیلووچی یالغانچی اېدی.

^۱ خاچ (خاج) بوتون دنیا بۆلیب کۆپلر آدملر اوچون مهم معناگه اېگه، چونکه او عیسی مسیح نینگ سؤنگی قربانلیگی و سېوگیسینی انگلته دی. خاچ رمزی عیسی نینگ اؤلمی و تیریلیشینی افاده لهیدی، اونگه ایشانگنلر نینگ برچه سیگه امید و نجات بېره دی.

خاچ تاریخ دوامیده تورلی کۆرینیشلرده پیدا بۆلگن و اونینگ عموم بشری اهمیتی فقط عیسوی دیندن تشقیرگه چقعه دی. خاچ عیسی نینگ حیاتیده، اؤلمیده و تیریلیشیده اؤزیده مجسم اېتگن سېوگی و قربانلیک حقیده اېستمه بۆلیب خدمت قیله دی.

خاچ عیسی مسیح نینگ سېوگیسی و قربانلیگی نینگ جسمانی تصویرى دیر. او انسانیتى بیزنى خدادان اجره تگن گناهلردن قوتقریش اوچون اؤز حیاتینی بېردی. خاچ شونینگ دېک، بیز اؤز خاچیمیزنى کؤتریب، عیسی گه اېرگشیب، فدايیلیک و هم کسبیمیزگه محبت ییلن یششگه چقیریلگنیمیزنى اېستله دی.

بوندن تشقری، خاچ خدانینگ رحم-شفقتی و عنایتی و اؤز خلقیگه بۆلگن چېکسيز سېوگیسی حقیده کوچلى اېستمه دیر. بو بوتون دنیا بۆلیب مسیحلر اوچون کچیریمیلیک، کمترلیک و سېوگیده یشش اوچون دایمی کوچ، الهام منبى بۆلیب خدمت قیله دی.

چاروا ماللىرى يىرتقىچ آغزىدە ياكە قىصاب پىچاغى تىغىدە ھلاك بۇلگىنى
 سىنگىرى خىلقلار آغزىلار و يالغانچىلار دىستىدن اۇلىب كېتەدىلار. شىرق مىلتىلىرى
 شو طرىقە اۇزلىرىنى مىناق قىسورلى طرفدارلىرىگە بىخشىدە اېتەدىلار؛ آرتىگە
 قىتىب اېسە جىرگە قولەيدىلار و تىقدىر ضىربەلىرى آستىدە كولگە ايلنەدىلار. آگر
 مېن اۇز حىكايەمنى بى چارە عىال تارىخى و سېوگىگە دىچار بۇلگەن اضطرابلى
 يورەك خام-خىياللىرىگە بىغىشلشىگە قىرار قىلگەن اېكىمنى، بىختىسىز مىلتىر حىقىدە
 كىپىرىشىگە نىمە مىجبور قىلەيپتى؟ بىختىسىز و اېزىلگەن خىلقلار حىقىدە
 اۇيلەگنىمدە نېگە كۆزلىرىمگە ياش قىلغىدى. اېنىك گۈللەگەن ياشىدە اۇلىم
 حىياتىدىن اۇلىب كېتىگەن عاجزە عىالىنى اېسلىب كىپىرگىنىمدە نېچون يىغلەگىم
 كېلەۋىرەدى؟ شو عىال اېزىلگەن مىلتىنىك رىمىزى اېمىسى، اخىر؟ جان شىددىتى
 و تىن كىشىلىرى بىلەن تىلەك-پارە قىلىنكەن عىال حىكىمدارلار و دىن خىدمەتچىلىرى
 قىيىنەگەن مىلتىگە اۋخىشمەيدىمى؟ سىحاب جىمال عىال گۆرىگە اۇلىب كېتۈۋىچى
 سىركى بۇرانلار مىلت حىياتىنى تۈپراق بىلەن كۆمگۈۋىچى داۋول اېمىسى؟ مىلت
 اوچون عىال - چىراق اوچون آلاۋدەى كې. آگر چىراقىدە ماى كەم بۇلسە،
 اكنىگە كۈچىسىز بۇلمەيدىمى؟!

* * *

كۈز اۋتەدى، شىمال دىرخىلار بىرگىنى اوچىرىب كېتەدى، زېرىكىلى، يىغلاقلى
 قىش كىردى. مېن بىرۈتدە قالدىم، دۈستلىرىم بىلەن آرزو-آرمانلىرىگە كۆمىلىپ
 يىشردىك. آرزولار بىزنى يولدىۋىزلىرىگە اۇلىب اوچسە، ارمانلار يۈرەگىمىزنى قارە
 بېرىگە اورردى.

غم-اندوه-له کؤمیلگن قلب یالغیزلیک و عزلتده آرام آلگىسى کېلردى؛ او یره دار آهو پاده دن قاجیب، غارده یشیرینیب توزه لیب کېتیشى یاکه اؤلیمینى کوتگنده ی تۆده دن اوزاقلشیب، یالغیزلیکنى قومسب قاله دی.

بیر کونى مېنگه فارس کرمي بېتاب اېکینى ایتیشدی. مېن عزلتدن وازکېچیب، اونى کؤرگنى باردیم. آزیب-تؤزیب کېتگن چال تۆشکده یاتردى. ایچ-ایچیگه توشیب کېتگن کؤزلرى ظلمت چؤککن اؤره نى اېسله تردى. اولرینىگ توبلریده عذاب و آغریق ارواحلرى دهیدیب یورگنده ی اېدى. یقینه دگینه قووانچ و اېزگولیک عکس اېتیب تورگن یوزینى اجین باسیب، خیره لشگندى. ییریک-ییریک قؤللىرى شو قدر آزیب کېتگن اېدى که، برماقلىرى نینگ بؤغیملىرى یقال کؤزگه تشلیب تورردى.

ساغلیغینگیز قنده ی، دېب کؤنگیل سؤره دیم. او بوریشگن یوزینى مېنگه اؤگیردى، لبلریده غمگین جیلمه ییش کؤریندى، قهیردن دیر آلیسلردن اېشیتيله یاتگن عاجز تاووشده دېدى:

- او یېرده، اېشیک آرتیده سلمه. دلده بېر اونگه. کؤز یاشلرینى ارتیب، بو یاققه باشلې کیر. یانیمده اؤتیرسین...

سلمه دیوَن ده^۱، یوزینى یاستیقچه باسیب یاتگن اېکن. آتەسى نینگ تینچى بوزیلمه سین دېب، هؤنگرەب یوباریشدن اؤزینى زؤرغه توتیب تورردى. مېن استه اونگه یقینلشیب، نامینى ایتیب چقیردیم. نفسیم زؤرغه چیقدى. او عصبي تیترب کېتدی، خودى دهشتلى توشدن اویغانیب کېتگنده ی بؤلدى،

۱ دیوَن (Divan): کوچ؛ اؤلتیریش و یاتیش اوچون مۆلجللنگن سویه نچىلى، ایکى چېتیده دسته سى یاکه یاستیقچه سى بؤلگن یومشاق موبل.

آهسته اۋرىنىدىن توردى. مېنگە غلطى قرەش قىلدى، مېنىڭ نېگە بو يېردەلىگىمنى توشونمەي، ارواح دېب اۋىلەدى، شېكىلى.

چوقور سىكوتدە بىر نېچە دىققە اۋتدى. بو سىكوت بىزلرنى بختدن مست بۇلگن دىلمىمىزگە قىترگندەي اېدى. سلمە برماغىنىڭ اوچى بىلن ياشىنى ارتدى.

-كۆرەپىسنى، زمان نەقدر اۋزگرگن، -دېدى اۋكىنىپ سلمە. -كۆرەپىسنى، تقدىر بىزنى قندەي الدەدى، منە شو دەشتلى مغارەگە االىب كېلدى؟ كېچە بىزلرنى بهار محبت بىلن باغلهگن جايدە، عىن قىشدە، جان بېرەياتگن كىشى تۈشكى يانيدە اوچرەشدىك. قندەي روشن اېدى اۋشە كون و قنچەلر قاب-قارە بو كېچە!

شو عبارەنىڭ آخىرىنى مېن زۈرغە اېشىتىدىم. سلمەنىڭ بۇغزىگە تىقىلىپ كېلگن يىغى اونىڭ گېلىرىنى چوۋەلشتىرىپ يوباردى. او قۇلى بىلن كۈزلرىنى بېركىتدى.

- بىز بۇران آلدەدە منارەلردەي ددىل تورەمىز، - شىۋىرلەدىم مېن اونىڭ ساجلىرىگە تىكىلىپ، - غنىملر قىلىچىنى كۆكرەگى بىلن تۈسگن جنگىچىلرەك تورەمىز. مغلوب بۇلسك جفاكشلىردەي جان بېرەمىز، غالب كېلسك قھىرمانلردەي ىشەيمىز... جبر و ستملر آلدەدە باش اېگمەي ىشەگن جانلر قىيناغى تىنچلىك و آسايشتەلىك بۇلگن جاىگە قاچىشدن كۆرە مردانەلىك دىر. چىراققە اورىلىپ، اۋشە زھاتى اۋلىب كېتەدىگن پروانە قارانغى اۋىەسىدە اوزاق يىللر تىنچگىنە ىشەيدىگن كۆر سىچقاندىن اۋستون دىر. قىش ساۋوۋىگە و طىبعت اينىقىلىكلىرىگە برداش بېرالمەيدىگن

اوروغلر بیرگه ایلدیز آتیب، حمل گۆزلیگیدن قووانه آلمه یدیلر. قویاشگه تیک باقیب، تشلاق^۱ یۆلدن ددیل قدم تشلب باره یلیک: قایه لر آره سیده ساجیلیب یاتگن کلّه سویکلری و بُته لر آره سیدن اۆرمه لب چقه دیگن ایلانلر بیلن نیمه ایشیمیز بار! اگر قۇرقوودن یریم یۆلدّه تۇختە یدینگن بۇلسک، تون ارواحلری بیزنی یاووزانه قیچقیرتی بیلن قرشی آله دیلر. اگر چۆڤیگه ددیل چیقیب بارسک، بیز بیلن بیرگه مکان روحلری غلبه مدحینی کوبله یدیلر! اۆزینگنی قۆلگه آل سلمه، کۆز یاشلرینگنی اريت و قیغونگنی یشیر. آتنگ بیزلرنی کوته ییتی، آلدیگه کیره یلیک. سېن - اونینگ حیاتی سن، اونینگ ساغلیغی - سېنینگ تبسمینگده.

سلمه نینگ نگاهیده نزاکت و الم بار ابدی.

- مېندن صبر-برداشلی و قطعیتلی بۇلیشنی سېن طلب قیله یپسنمی؟ اخیر اۆزینگ نینگ کۆزلرینگ امیدسیرلیک و اضطراب بیلن لیما-لیم-کو؟ اۆزی آچ کیمغل باشقهنی تۆیدیره آلمه یدی. اۆزینی دواله ی آلمه گن کیمسه باشقه بېمارنی دواله ی آله دیمی؟

سلمه آتەسی نینگ یاتاقخانه سیگه کیردی. مېن اونگه اېرگشدیم. بیز بېمارنینگ باش تامانیده اؤتیردیک. قیز زۆره کی جیلمه یدی، قریه اۆزینی تېتیک کۆرسیتشگه حرکت قیلدی. قیزنینگ بختسیرلیگیدن یوره ک-بغری اېزیلگن کسل آتە نینگ بېتابلیگیدن لرزه گه توشگن سېوگووچی قیزنینگ درد و الملری محبت و اۆلیم آلدیده بیرلشدی.

۱ تشلاق: صحرا، بیابان، هیچ کیم بارمه یدینگن جای.

مېنگە ئۆزىم ئوچون ھەم، اولر ئوچون ھەم الم قىلردى. تەقدىر ئوچەلەمىزنى بىرلەشتىرگەن اېدى، ئو بىزلەرنى كۆيدىرىپ كۆل قىلدى.

قىرىيە ئاڭگىرىلىپ قىزىگە قۇلىنى ئوزەتدى.

- قۇلىنىڭنى قۇلىمگە قۇي، - دېدى آتە قىزىگە.

سەلمە ئونگە قۇلىنى توتىدى. آتە قىزىنىڭ قۇلىنى اېركەلەپ، بىرماقلىرى بىلەن قىسىدى.

- يىشىش مېنى چىرىتتى، بالەگىنەم، - دېدى آتە. - مېن ئوزاق عمر كۆردىم. حيات لىتلىرىدىن بېنەسەپ بۆلمەدەم، وقتىمنى بېھودە ئۆتكۈزگىمەن يۇق. بالەلىگىمە كەلگەر كەتپەن قۇلىنىنى يىشى كۆردىم، ئۆسمىرلىگىمە سېۋىدىم. ياشىم ئولغەيگەنە پۇل تاپىدىم - ھەمىشە آمىدىم چاپكەن، آشىغىم آلچى اېدى. مېن آنىڭنى يۇقانتىگىمە، سەلمە، سېن حەلى ئوچ ياشىگە ھەم تۆلمەگەندىڭ. آنىڭ مېنگە بېنە خەزىنە - سېنى قالدردى. سېن جودە تەز ئولغەيدىڭ، چەرەنگە آنىڭنىنى يۇزى عەكس اېتتى. يۇرىش-تۇرىشىڭ، خەت حەركەتلىك بىلەن آنىڭنى اېسلىتىپ تۇردىڭ. مېن اېندى قىردىم، مۇنەكەيگەن چالگە ايلندىم، چاللىرىڭ دىئاسى اېسە ئۆلىمىڭنى يۇمشاق قىتالرىدە بۆلەدى. قىغۇنى قۇو، قىزىگىمەن، مېن سېنى وايەگە يېتىكىدىم، ئۆلگەندەن كېيىن ھەم سېن بىلەن بۆلەمەن. بۇگۇن ئۆلەنمەي، اېرتەگەمە ياكە كېيىنراق، بىرى بىر، ياننىڭدە بۆلەمەن... حياتىمىز كۇنلىرى كۇزگى يېراقلىرىگە ئوخشەيدى، ھەر تامانگە ئوچىپ كېتەدى. اڭر مېن مۇگۇلىككە سەل آلدىنراق كېتسەم، دېمەك، قەت شۇنىڭ ئوچون كە، مېنىڭ رۇھىم آنىڭ بىلەن ئوچرەشىشنى سەغىنىپ قالىگەن...

قریبه قۇلىنى ياستىغى تىگىگە تىقىپ، آلتىن سوۋى يۈگۈرتىرىلگن رامكەدەگى^۱ اېسكى صورتنى آلدى.

- يقىنراق اۋتير، قىزىم، - دەدى او يادگارلىك صورتدن كۈزىنى اوزمەي.
سېنىڭ آنىڭ مەنە شۇنقە اېدى. بو اونىڭ كاغذدە عكس اېتگن سايەسى،
خلاص.

سلمە آتەسىگە يقىنلاشدى، كۈز ياشىنى ارتدى، تصويردەگى چەرنى
يخشىراق كۈرىش اوچون اونىگە تىكىلدى - او خودى كۈزگۈدەگى دېك، اۋز
عكسىنى كۈرىپ تورردى. «آنە! آنە جان!» دېيە شيۋىرلەدى سلمە، سۈنىڭ
صورتى تىترەياتگن لېلىگە باسدى...

«آنە» - انسان لفظىدىن ايتىلەدىگن اېنىڭ نفىس سۈز بو، اېنىڭ ياقىملى
مراجعت دىر بو. محبت و اميدگە تۈلە بو قىسقە سۈز انسان يۈرەگى نىڭ
اېنىڭ نفىس افادەسى دىر. آنە - حياتدەگى ھەمە نرسە شو بىرگىنە سۈزدە
مىجسەم، باشىنىڭگە غەم توشسە، ھەمدرد بۈلەدى، اميدسىزلىكدە ايشانچ
اويغاتەدى، اۋزىنىڭنى جانسىز سېزىنىڭ كۈچ بېغىشلەيدى؛ او نزەكت، رەھم -
شفقت مەنبەسى؛ آنەسىنى يۇقاتگن آدم، كۈكرەگىگە باش قۇيگن انساندن،
كۈزى بىلەن ھامايە قىلگن، قۇلى بىلەن آق فاتحە بېرگن كىمەسەنى يۇقاتەدى.

طبيعەدەگى ھەمە نرسە آنەلىك رەزى دىر. قوياش - يېرىنىڭ آنەسى، اۋنى اۋز
حرارتى بىلەن ايسىتەدى، نورى دېنىگىز تۇلقىنلىرى شاۋوللىشى، ايرماقلىر
شىلدەيرەشى، قوشلار سىرەشى بىلەن الەلەيدى؛ يېر - درختلر و گۈللر آنەسى،
اولرنى اۋستىرەدى، آزىقلىتىرەدى؛ اولر اېسە اۋز نوبتىدە شىرىن مېۋەلر و

۱ رامكە: عكس قابى، حاشىيەسى.

ھايات بخش اوروغلار آتەسى دىر؛ بوتون موجودات نىنگ آتەسى اېسە گۈزەللىك و محبت ھاسىلەسى - مەكىل، ابدى سۈنمىس روھ دىر.

سەلمە كرمى آتەسىنى بىلمەسدى، او گودكلىگىدە ياق اۋلىب كەتگەندى، لېكىن اونىنگ سورتىنى كۈرىشى بىلن «آتە جان!» دېب خطاب قىلدى. اوروغ پىر بىغرىدە يىشىرىن بۇلگەنى دېك، بو سۈز ھەم قىيىمىزدە يىشىرىن، او قىغۇ و قىوانچ پىتىدە گىنە تىلدن آتىلىپ چىقەدى. خوشبۇي ھىد عطرگل يۈرەگىدن انە شۇندەي آتىلىپ چىقىپ، اطرافگە يايىلەدى.

سەلمە آتەسى سورتىدن كۈز اوزمەي تىكىلەر، اونى احتىراس بىلن اۋىر، سۈنگ كۈكسىگە باسردى. كىيىن آتەسى يانىگە چۈكەدى. فارس كرمى اونىنگ ساچىنى سىلەدى.

- سېن آنىنگ نىنگ كاغذدەگى سىماسىنى كۈردىنگ، خلاص، - دېدى او. - اېندى دقت بىلن اېشىت، مېن سېنگە اونىنگ بىر ھىجىتىنى ايتىپ بېرماقچىمەن.

سەلمە باشىنى كۈتردى. بوتون وجودىنى قولاق قىلىپ آتەسىنى تىنگلەشگە تيارلەندى.

- آنىنگى آتەسى قىزاقلىق سېنى ھەللى كۈرەكەدن ايتىرىشمەگەندى، - دېب باشلەدى قىيە. - بو يۇقاتىشەن آنىنگ جودە قىغۇدە اېدى. دىفن مەراسمىدن قىيىشىمىز بىلن، آنىنگ مەن شو خانەدە يانىمگە اۋتۇرىپ، قۇللىرىمنى كىيىگە آلدى.

-آتم اۋلدى، فارس، - دېڭىدى اۋىشنىدە آنىڭ، - لېكىن ياننىمىدە سېن بارسىن،
بو مېنىڭ دىكىدە بېرىدى. آتەسى اۋلىڭىدە آنىڭ شۇندەى دېگىن اېدى، سلمە.
مېن بو دىئانى تىرك اېتىسم، سېن ھىم شۇندەى دېيىشىنىڭ كېرەك.

-آتم آتەسىدىن جىدا بۇلىڭىدە، - دېدى اندوھ بىلن سلمە، - اونىڭ ياننىدە سىز
بار اېدىنىڭىز. سىز بو عالمىدىن كۆز يۇمىنىڭىز، آيتىنىڭ ياننىمىدە كىم بۇلەدى؟
آتمىنىڭ آتەسى وفات اېتىڭىدە، اونىڭ ياننىدە صادىق و سېۋىملى، مناسب
اېرى بار اېدى. اونىڭ آتەسى عالمىدىن كۆز يۇمىدى، لېكىن ياننىدە قىزچەسى
بار اېدى. سىزگە بېرار نىرسە بۇلسە، مېنىڭ ياننىمىدە كىم بۇلەدى، آتەجان؟
سىز مېنىڭ ھىم آتە، ھىم آتە اېدىنىڭىز، بالەلىگىمىدە دۇستىم، ياشلىگىمىدە
استادىم بۇلدىنىڭىز - بۇندەى يۇقاتىشنى كىم قاپلەى آلەدى؟

سلمە ياش تۇلە كۆزلىرىنى مېنىڭە اۋىگىرىپ، اۋنىڭ قۇلى بىلن يېنىگىمنى
اۋىشلەدى.

- مەن، مېنىڭ يىگە و يالغىز دۇستىم، آتەجان، - دېدى او. - سىز وفات
اېتىنىڭىز، مېنىڭ ياننىمىدە فقط شو بۇلەدى. لېكىن بۇندىن مېنىڭە قندەى نەف
بار، اونىڭ اۋزى ھىم اضطرابىدە-كو، اخىر؟ اضطرابدىن اۋزى تىرس يارىلەى
دېپ تۇرگىن يۇرەك باشقەگە قندەى دىكىدە بېرىشى مۇكىن؟ غەمدىن ادا بۇلىڭىن
كۆنىڭىل باشقەنىڭ قىغۇسىدىن يېنىڭىل تارتىمىدى؟ قاتلىرى قىرىلىڭىن كېۋىر
اۋچالەمەيدى. بو - مېنىڭ دۇستىم، لېكىن اۋز قىغۇم بىلن اونى غەمگە غرق
اېتىدىم. بو - مېنىڭ اكم، ھەمە اكلەل سىنگىرى او ھىم قىغۇمگە ھەمدرد بۇلە
آلەدى، لېكىن باشىمگە تۇشگىن تىشۋىشىمدىن قۇتقۇرە آلەمەيدى. بىز
بېرگەلىكىدە يىغلەيمىز، بۇندىن كۆزلىرىمىز ياشى يەنە-دە اچىقلىشەدى، يۇرەك
دردىمىز يەنە-دە كۇچەيەدى.

سلمەنىڭ ھەر بىر سۆزى مېنىڭ ھىجائىمنى آشىرردى؛ ھىس-تويغۇلرېم كۆكسىمگە سىغماي كېتەردى... قىرەينىڭ باشى ياستىققە چۆكىپ بارردى، اونىڭ تاللىق قىلىشى شىمالدە تىترەياتىن چىراق ئالڭەسىنى ەسلەتەردى.

- قىزىنىڭ كېچىدە تۇختىشىگە ئايمى قىلىپ. - ئانڭ مېنى چقىرەيتى، سلمە، ەندى مېن بارە قالەي، قىزىم. ەمراھ شىمال ەسىپ قالدى، كېمە يىلگىلەرنى^۱ كۆتەردى ە سوزىشىگە تيار. رولگە^۲ ياپىشىپ اونى تۇختەتەشىگە اورىنە، قىزىم! مېن تىرىكلىگەندە سېنى سېۋردىم، بالەگىنم، ەلگەندە ەم سېۋەم. سېنىگە مدد بېرىش ە ەمايە قىلىش اوچون روھىم ەمىشە يانەنگە بۆلەدى.

قىرە مېنىگە ەۋگىرىلدى. كۆزلىرى يىرىم يومۇق ەدى. سۆزلىرىدىن ەلىم ەفورىپ^۳ تەردى.

- سېن، ەۋغلىم، سلمە اوچون ەكە بۆل. ەخىر، سېنىڭ ەتنىڭ مېنىگە ەتە ەرنىدە ەدى. قىزىمىنىڭ يانەدە بۆل، نىمە بۆلىشىدىن قەتە نەزەر، اونىڭ دۇستى بۆل. اونىڭ غەم چەكىشىگە يۆل قۇيمە. ەلگىلەر اوچون ەزا تەتەش ەدەشگەن بالەلەرنىمىزنىڭ ەادتى. قىزىمگە قىزىق-قىزىق ەقەلەردەن كېرىپ بېر، ەيات مدەنىنى كەيە - ەۋونىپ، غەم-ەندەۋەنى ەنوتەدى... ەتنىڭگە ەيت، مېنى ەاطرلەسەن. ەندەن سۆرەسنىڭ، ياشلىگەندە قەندەي بۆلگەنمىنى ەيتىپ بېرەدى... شونى يىلىپ قۇيسەن كە، ەنى سېنىڭ قىافەنگە سۇنڭى نەسىمگە يەشى كۆرگەنم...

۱ يىلگەن: شىمال كۆچى يىلەن كېمەنى يورگىزەدىگەن كەنە كېنىڭ چادەر.

۲ رول: ەشترەنگە؛ ەيدەۋچى نىڭ ەدايت ەسابى.

۳ ەفورىپ ~ ەف ەورىپ: پۇل، پۇلەپ.

چال جيلمه ييب قالدی، نگاهي ايكلمه ميزگه قره ب تورردی.

- دوكتورني چقيرمنگلر، - شيويرله دی او، - بيرگن داريلر توتقونليک
آنلريمی اوزه يتيره دی، خلاص. قولليک دوريم اؤتدی - روحيم ابرکينليک
کينگلک کيرگه اينتيلماقده. اگر گناهيم بؤلسه، جان تسليم قيلمه ی، يانگيم
ييلن اونى ييوالمه يمن، باردی-يو، صاف بؤلسم هم جنت ايشيک لری مهن
اوچون مدتيدن آلدینراق آچيلمه يدى. فال آچيش ييلن يولدوزلر يؤنه ليشيني
اؤزگرتيب بؤلمه گنى دېک، کيشيلر عبادتى ييلن تنگري اراده سيني قيتريب
بؤلمه يدى. مهن اولگچ، دوكتورلر و روحانيلر بيلگنلرينى قيليشسين. تؤلقين
تؤلقينى چقيره دی، اما کېمه، برى بير، ساحلگه قره ب سوزه وېره دی...

شو دهشتلى تونده فارس کرمي ظلمت تلوه سه سيگه توشيب، سؤنگى بار
کؤزینی آچدی. اونينگ نگاهي سلمه گه قده لدی. قیزی اونينگ توشگي
يانیده تيز چؤکيب تورردی. او نيمه دير دېماقچى اېدی، لېکن ايتالمه دی،
چونکه اونى اوليم آوازدن محروم اېتگندى. او فقط نفس آلدی، شيويرلشی
زؤرغه اېشيتيلدی:

- تون اؤتدی ... تانگ آتدی ... سلمه ... سلمه ...

اونينگ باشى کؤکسيگه توشدی، رنگي آقردی، لېريده جيلمه ييش قاتيب
قالدی. فارس کرمي جان بېردی.

سلمه آتەسى نينگ قۇللرينى اوشله دی. موزدېک اېدی... قۇللر سينگن
قناتلر دېک آسيليپ تورردی.

- رحم قىل، يا تىنگىرىم، - شىوئىرلەدى سىلمە يېرگە تەزىم قىلىپ، - بىرچە قەزىلگەن، سىنگەن قىتالەرگە رحم قىل!

فارىس كرمى وفات اېتىدى، مىنگۈلىك اونىنگ جانىنى اۋز آغوشىگە آلدى. مىنصور بېك اونىنگ بايلىگىگە اېگە بۇلدى، قىزى اۋز بختسىزلىگى نىنگە اسىرەسىگە آيلندى...

مېن بۇلىسم، خام خىاللار و تشوئىشلىرىنىنگ آيىش-اويىش^۱ يۇللىرىدە ادەشىپ يورردىم، وقت مېنى يىرتقىچ اۋلجەسىنى تىلكە-پارە قىلگەندەى عذابلىردى. كىتاب اۋقىب، آۋونەى دېب ھەر قىچە ھىركەت قىلمەى، فايدەسى بۇلمەدى، قەيتىنگە^۲ آلاۋنى اۋچىرەمەن دېب اونگە ماى قويەياتىگەندەى بۇلردىم. اولادلىر صفىدە مېن نېگەدىر فقط قارە سايەلرنى كۆرردىم، قۇشلىرىدە فقط اينگرش و يىغىلرنى گىنە اېشىتردىم. «لاۋە كىتابى» مېن اوچون داۋودنىنگ عىجاب آيتلىرىدن گۆزلىراق، «اىپېرمىيەنىنگ يىغىسى» سىلماننىنگ «قۇشلىقلار قۇشىغى»دن يىخشىراق، بىرمكىلر فاجىئەسى عباسىلر اولوغوارلىگىدن يىقىنراق، ابن زۇرىق^۳ قىسىدەلرى خىام رىباغلىرىدن ياقىملىراق، «ھەملىت» - بوتون فرانسە ادىباتىدن اوستونراق اېدى.

غم-الم كۆزىمىزنى شو قدر خىرەلشتىرىپ قۇيەدى كە، بىز فقط قۇرقىنچىلى ارواھلىرنى گىنە كۆرەمىز. خۇددى شۇنگە اۋخىش، امىدسىزلىك قولاقلىرىنى كر

۱ آيىش-اويىش: آرەلش-قورەلش، اوستمە-اوست قەلشگەن، بى تىرتىپ.

۲ قەيتىنگە: عكسىنچە، بالعكس.

۳ ابن زۇرىق: بىگدادلىك كلاسىك شاعر و كاتىپ. اونىنگ «قىسىدە فراقىيە»سى مشھور.

قيلب قويه دى و ييز فقط هي جانلنگن يوره كلريميز نينگ اوريشيني گينه
اڤشيه ميز، خلاص.

عیسی مسیح بیلن استرتا^۱ اۋرتە سیدە

بیروت چېگە سیدن لبنان تاغلری اېتکلریگچە چۈزىلگن باغلر و اديرلر اۋرتە سیدە اېسكى بتخانه بار. قايەگە اۋيىب ايشلنگن بو كيچيك عبادتخانه نى تال، زيتون و بادام درختلرى تۋسيب توره دى. بو مقدس جاي كته يۈلدن يريم ققىرىمچە چېتراقده. اونىنگ موجودليگىنى كمدن-كم آدم بيله دى. سوريە ده گى بونگە اۋخخش دقتگە سزاوار تاريخي جايلر اونوتىلگن. اولر باستان شناسلر كۈزىدن يىراق بۈلگنى اوچون هم درويشلر و سودايى عاشقلر اوچون باش پناه بۈلىپ قالگن.

مذكور بتخانه گە كېلووچىلر اونىنگ شرقي دېوارىدە گى، افتيدن فينيقي لر^۲ تامانىدن ايشلنگن نقشنى كۈرەدىلر. تقدير تقاضاسى بىلن بو برېلىف^۳ ئىنگ ايرىم چىزىقلرى اۋچگن، يىل فصللرى اونىنگ رنگىنى اۋزگرتىرىپ يوبارگن. لېكن اونده سېوگى و گۈزلىك معبودەسى استرتانىنگ تصويرىنى ايلغسە بۈلەدى. محتشم تختدە اۋتىرگن معبودە اطرافىدن يېتتە يىلنگغاچ قىز

۱ استرتا (عشتروت يا اشتاورت): فينيقي لرنىنگ سېوگى و گۈزلىك الهەسى.

۲ فينيقي لر قديم زمانلردە مديترانە شرقى و لبنان غربى آرەليغىدە گى يېردە يشەگن سامي قوملردن بىرى بۈلىپ، مدينىلى حيات كېچىرىشگن. اولر تامانىدن اختراع اېتىلگن «فينيقي يازووى» حاضركى يازوولرنىنگ آنەسى حسابلەندى.

۳ برېلىف: نقش؛ تېكىس يۈزەگە بۇرتىرىپ ايشلنگن تصوير.

جای آلگن. اولر تورلی حالتده تصویرلنگن. قیزلردن بیرى قؤلیده مشعله، ایکینچیسى - گیتار، اوچینچیسى - آتشدان، تۆرتینچیسى - شرابلی کوزه، بشینچیسى - عطرگل شاخی، آلتینچیسى - دفنه چنبرى، ییتینچیسى - اؤق- یای اوشلب توریددی. اولرنینگ یوزلری اطاعتکارانه استرتاگه قره تیلگن.

باشقه دېواره انچه کینراق ایشلنگن برېلف انیق کۆرینیب توریددی: خاچگه تارتیلگن عیسی اطرافیده ماتم سرا آنه مارا مگده لېنه^۱ ینه ایکته عیال اونگه عزا توتیشه پیتی. اوشبو برېلف ویزه نته اسلوییده، افتیدن، بشینچی یاکه آلتینچی عصرده ایشلنگن.

غربی دېواره - ایکته دومه لاق دېرزه، کچقورونلری شو دېرزه لر آرقه لی بتخانه گه قویاش نوری توشه دی، برېلفلر طلا بیلن قاپلنگنده ی کۆرینه دی.

بتخانه اؤرته سیده تورت بورچکلی اوستون بؤلیب، قیره لری قدیمی اؤیمه نقش بیلن بېزه تیلگن؛ نقش نینگ او ییر-بو ییریده قاتیب قالگن قان کۆزگه تشلنه دی، دېمک، قدیمگی عبادتچیلر بو جایده قربانلیک سؤیگنلر، قانگه شراب، گل یاغی و ما ی قوشیب نقشگه ایشلاو بېرگنلر.

عبادتخانه ده جیملیک حکم سورر، بوندن کیشینی واهمه باسردی، اونده سحرلی مفتونکارلیک بار ابدی، او قدیمگی واقعه لرنی سؤزسیز حکایه قیلر و بوندن قبلر لرزه گه توشردی. چونکه بو حکایه لر خلقلر حیاتیدن سؤزلردی، بیر اعتقاددن ایکینچیسگه اؤتیشلرنی بیان اېتردی. او شاعرنی بو دنیادن آلیس دنیاگه جلب قیلردی، فیلسوفنی انسان اعتقادلی قیلیب یره تیلگن و او کۆزگه کۆرینمهدیگن نرسه نی هم ایلغهی آلیشگه قادرلیگیگه،

^۱ ماریا مگده لېنه: حضرت مریم، حضرت عیسی نینگ آنه سی.

خيالىدەگىنى سۆزدە، آھنگدە و ھىكللردە افادەلەي آلىشكە ايشانتىرىشكە اورينردى.

انە شو كۆزدن نرى بتخانەدە مېن آيدە بير مرتە سلمە كرەمى بىلن اوچرەشىب تورردىم. بىز ساعىتلىق دېوارلردەگى تصويرلرنى كوزەتردىك، بوندن كۆپ عصرلر بورون گالگافەدە^۱ خاچكە تارتىلگن قەرمان حقىدە اۆيلردىك، استرتا سىماسىدەگى گۆزلىككە سىغىنىپ يىشىگن و سېويىشكن فىنىقىي يىگىت و قىزلر قىيافەسىنى تصور قىلىشكە اورينردىك.

بىزىنىڭ اوچرەشۈرلىرىمىزنى سۆز بىلن افادەلەش قىين. زېرا بو اوچرەشۈرلر لذت و غذايدە، قىوانچ و قىغودە، اميد و افسوسدە اۆتۈردى. آدمىنى انسان، حياتنى اېسە منگو جومباق قىلوۈچى ھەمە نرسە شو وصال دىملرىدە عكس اېتۈردى. بونى اېسلەشنى اۆزى جودە ھەم آغىر.

اۋشە اېسكى بتخانەدە اوچرەشىپ، بىز شونداق اېشىك آلدەيدە، يىلكە بىلن دېوارگە سويەنىپ اۆتۈرۈردىك. اۆتمىشنى اېسلەپ، حاضرگى كونىمىز تۇغرىسىدە گېلىشردىك، كېلەجك حقىدە دەشتكە توشىپ فكر يوريتۈردىك. يۈرەگىمىزگە تاش بۇلىپ چۆككن دردىمىزنى بەھم كۆرۈردىك؛ بىر-بىرىمىزگە دىلدە بېرەدىگن سۆزلرنى تاپىشكە ايتىلىپ، اميد چۆنتكىلرەنى شىرىن خام خياللردن تازەلەشكە اورينردىك. نھايت ھىجانلرىمىز باسىلىپ، كۆز ياشلىرىمىز قورۇردى، يۈزىمىزگە رەنگ كىرۈردى؛ دىيادەگى ھەمە نرسەنى اونوتىپ، سېۋىگى شرايدىن سرخوش بۇلىپ، بىر-بىرىمىزگە قوچاق

۱ گالگافە ~ گالگتا (جەلجە): حضرت عيسى مسيح اۋشە بېردە دارگە آسىلگن تاغ نامى.

آچردېك... اېسىمده، سلمه ساچلېرېم تاله سېنى اؤپر، مېن اونېنگ
برماقلىرىنى لېلرېمگه باسردېم...

اوچرە شوولرېمېزده ذوق-شوق و شكائتلردن تشقري باشقە نرسەلر هم
بؤلردى. تېز-تېز، بونى اؤزېمېز هم سېزمەگن حالده عمومي موضوعدەگى
صحبەتگە اؤتريدېك: گپ بو غلطى دنياده نېمەلر بؤلەياتگنى تۇغرىسىده،
ادبيات و يازووچىلر حقيده، كئابلر يوتوغى و كم چىلىگى، فلسفى و
اجتماعى معمارلر حقيده بارردى. سلمه عياللرېنېنگ جمعيتدەگى اؤرنى،
اؤتمېش نېنگ اونېنگ دنيا قرەشېگە تائىرى، حاضرگى زمان نكاحى، اونگە
خاص كمچىلىكلر خصوصىده بحثلشېشنى يخشى كؤرردى. اېسىمده، بېر
سفر شوندهى دېگندى: «يازووچىلر و شاعرلر عيالنى توشونېشگە حرەت
قىلەيتى، لېكن عيال قلبى نېنگ سرگرى اولرگە بېگانە. چونكە اولر عيالگە
لذتلىش پردەسى آرقەلى قرەيتىلر، قرەگندە هم فقط بدننى كؤرهيتىلر، يا
خود بو خلقتنى نفرت مىكروسكوپى آستىده تېكشېرىب، فقط بؤيسونېش و
عاجزلىكنى حس اېتماقدهلر».

باشقە بېر سفر، قۇلى بېلن بېرلېغنى كؤرستېب، دېدى: «اوشبو قاىە يورەگىدە
اولادلر قۇلى بېلن ايكى رمز اؤيىب ايشلنگن. اولر عيال تويغوسىنى انىق
افادەلەيدى. بو رمزلردە عشق بېلن اضطراب، طنطنە و قربانلىك اؤرتەسىدە
سرگردان عيال قلبى سرگرى عكس اېتىب تورىيدى. تخذنە اؤتيرگن استرتا
بېلن خاچ آلدېدە تورگن ماريا اؤرتەسىدە تېنتيرەياتگن عيال قلبى سرگرى
آشكار اېتىلەيتى... اېركك شان-شهرت و بويوكلىك صاحبى بؤلەدى،
دانگ ترەتەدى، لېكن بونېنگ جزاسىنى عيال تارەتەدى».

بىزنىڭ اوچرەشۈرلۈمىزنى خىدا و باغلر اوستىدە اوچىب يورگن قلدیرغاچلردن باشقە ھىچ كىم بىلمىدى. سلمە ایزواشده پاشا باغى دېگن جايگە كېلر و او يېردن كىمىسە سىز يۈلك بىلن وصال جايىگە يۈل آلردى. او قۇلىدە سايان، آھستە كېلىب عبادتخانىگە كىرگندە، مېن چىنە كم احتراسدن و تشەلىك تويىب، اۋشە بېردە اونى كوتىب تورگن بۇلردىم.

بىزلرنى كۆرىب قالىشەدى دېب قۇرقەمسدىك، وجدان عذابىنى حس اېتمىدىك. چونكە آلاودە تازەلنگن و كۆز ياشلىرى بىلن يۈۈلگن قېلبرىمىز كىشىلر عىب و شەرمندەلىك دېب اتەيدىگن توشونچەلردن اوستون اېدى؛ قېلبرىمىز قوللىك قانونلىرى و عرفلىرىدن آزاد اېدى. زېرا، بوندەى قانونلر انسان قېلى تويغولرى اوچون عنعنەلر تامانىدن اۋرتىلگن اېدى.

انسانىت يېتمىش عصر دوامىدە چىرىك قانونلرگە بۇيسونىب ىشەدى، فلەكنىڭ منگو حقيقتلىرى معناسىنى انگلمەى ىشەدى. انسان نڭاھى شەكللرنىڭ خىرە ياروغىدە اۋرگىب، قوياش نورلىرىدن كۆزى قەمشدى. كۆنگىل خەستەلىگى و يەرلىرى اولاددن اولادگە اۋتىب، انسان مزاجىنىڭ اجرەلمەس قىسمى بۇلىپ قالدى. آدملىر اېندى بوندەى كىسلىك و جراحاتلرنى درد اېمىس، بلكە يوقارىدن يوبارىلگن طىبعى، عاليجناب عاجزلىك دېب قرەماقدەلر. بوندەى علتلردن آزاد آدملىرنى اېسە مجروح، معنوي يېتەكلىكەن محروم دېب حسابلەيدىلر.

قانونى اېرى اويىدن چىقىب، اوچرەشۈۈگە بارەياتگن سلمە كرمى اۋز نامىگە داغ توشىرىشگە اورىنەياتگنلر عاجز، خەستە مزاجلى آدملىر قاتارىگە كىرەدى؛ اولر اوچون ساغ آدملىر جنایتچىلر، روحاً تېتىكلر اېسە عصيانچىلر

حسابلنه دی؛ اولر کوندوزگی کون یاروغیده یؤلاوچیلر آیاغی آستیگه توشیب قالیشدن قورقیب، قارانغیده اؤرمه لب یورگن حشره لرگه اؤخشه یدیلر.

ناحق قملگن محبوس - قورقاق، او اؤز قماقخانه سی نینگ دېوارینی بوزیشی ممکن، لېکن بونگه باتینالمه یدی. سلمه کرمی محبوس اېدی، او آزادلیککه چیقیشگه باتینه آلمه دی. شونده ی اېکن، اونى اؤز قماقخانه سی دېرزه سیدن یشیل دله لرنى میریقیب تماشا قیلدی دېب عیبلش عدالتدنمی؟ بتخانه ده مقدس استر تا و خاچگه تارتیلگن عیسی اؤرته سیده مېن بیلن اوچره شیش نیتیده اېرى منصور بېک اوینی ترک اېتگنی اوچون اونى خیانتچی دېب حسابلش کېره کمى؟ آدملىر ایسته گنینی گېیره وېریشسین. سلمه اولر نینگ چیریک قىلبرى باتگن باتقاقلىکنى باسیب اؤتیب، بؤریلر اوولشی و ایلانلر ویشیللشی یېتمه یدىگن دنیاگه قدم قویدی. مېن حقیمه ده هم ایسته گنچه گېیره وېریشسین. اولیم نینگ یوزیگه تیک قره گن کیمسه قراقچیلر کؤزیگه قره شدن قورقمه یدی؛ باشی اوزره سېرمه لگن قیلیچنى کؤرگن عسکر کؤچه باله لرى نینگ اونگه تاش آتیشلریگه پروا قیلمه یدی.

قربان

بیر کونی، جولای آیی نینگ آخیرلیدە، بیروت اھالیسی ایسیقندن جان سقلش اوچون تاغلرگە یۇل آلگندە، مەن، عادتەگی دېک، بتخانەگە جۈنەدیم؛ سلمە ییلن اوچرەشە جگیمدن قووانیب بارردیم، یانیمدە اندلس^۱ شاعرلری نینگ شعرلر کتابی ھەم بار ایدی. مەن اولرنی اۋقیشنی یخشی کۈرگنیم اوچون قۇلیمدن قۇیمسیدیم.

مەن تینیش جایگە تانگ غیرە-شیرەسیدە یېتیب کەلدیم و عادتەگی دېک ایشیک آلدیدە اۋتیردیم. بو یېردن لیموزارلر آرەلب اۋتەدیگن یۇلک کۈرینیپ تورردی. ھەر زمان-ھەر زماندە کتاب ورقلب، مېنگە یاقیب قالگن شعرلرنی اۋقیب قۇیردیم؛ امیرلر، شاعرلر و عسکرلرنی اېسلەدیم. اولر سېویلايە^۲، قوردابە^۳، و گرنتنی^۴ ترک اېتگندیلر، باغلر، مچیتلر و قصرلردە اۋزلری نینگ مقدس آرزولرینی قالدیریب کېتگندیلر، شو کۈی قېتیب کېلالمەگندیلر.

۱ اندلس: حاضری اسپانیا مملکتی شەرلریدن بیرى.

۲ سېویلايە ~ اسپیلە: جای نامى.

۳ قوردابە ~ فرباطە: جای نامى.

۴ گرنتن ~ فربطە: جای نامى.

كېلگنېمېدن بېر ساعەتچە ۋقت اۋتگېچ، سلمەنى كۆردىم. او بته زارلر آرەلب، سايبانىگە سۈيەنگىچە بىتخانىگە قرەب كېلدى. او كېلىب يانىمگە اۋتيردى، قرەشلىرى تشۈيشلى اېدى. مېن سېرگك تارتدىم، وجودىمنى غلطى تويغو قمرەب آلدى.

سلمە فكرىمنى اوققندەي^۱ ايضاح بېرىشگە شاشىلدى.

- يقىنراق اۋتير، سېۋگىلىم، - دېدى او ساچلىرىمنى سىلب، - يقىنراق اۋتير و سېنى سۈنگى بار تۈيىب-تۈيىب بىرىمگە باسەي. ايرىلىق ۋقتى كېلدى.

- بو نېمە دېگىنىگ؟ - خطاب قىلدىم مېن. - قندەي كوچ بار بىزنى اجرەتەدىگن؟

- كېچەگىنە، بىزلرنى بىر-بىرىمىزدن ايرىگن اۋشە سۇقىر^۲ كوچ، - دېدى سلمە. - تىلسىز-زبانسىز، مۇمن-قابل، ايندەمس بىر كوچ. انه شو كوچ نامىدن كىشىلىك قانونى حكىم چىقرەدى. خودى مەن شو كوچ قوللر قولى بىلن ايكەلەمىزنىگ اۋرتەمىزگە اۋتېب بۇلمس غاۋ سالدى. او بنىاد اېتگن ابلىسلر آدملىر جانىگە حاكىملىك قىلماقەلر. عىن شو كوچ سۈيكلر و كەلە چىناقلرىدن تىكلنگن اۋىدە مېنى ترك دىنا قىلىشگە محكوم اېتدى.

- ياكە اېرىنگ بىرار نرسەدن شېھلەنەيپىتىمى؟ سېن اونىنگ غىزىلنىشى و اۋچ آلىشىدن قۇرقەيپىسنمى؟

۱ اوقماق: انگلەماق، توشونماق، يېقىب آلىش.

۲ سۇقىر: كۆر؛ بىلمەيدىگن، كۆرمەيدىگن.

- اېرىمگە برى بىر. اونى مېنىڭ قىندەي وقت اۆتكىزگىم قىزىقتىرمەيدى.
اېرىمنى كۆپراق قشاقلىك طفىلى قوللىك بازاريگە توشىپ قالگن بخت سىز
قىزلر قىزىقتىرەدى. عطر سېپىب، سورمە قۇيگن بو شۇرىنگ قورگور قىزلر
اۆزلىرىنى قان و كۆز ياشىگە بولغىگن بىر بۇردە نانگە ساتماقەدەر...

- اونىدە گپ نىمەدە؟ مەنە شو قىرگە كېلىپ، خدا نىگەي و عصرلر ارواحلرى
آلدىدە مېن بىلن اۆتيرىشىنگە نىمە خلل بېرەيتى؟ ياكە مېنىڭ قلىم
سرلرگە باقىشەن چرچەدىنگىمى؟ جانىنگ مېندن اجرەلىشىنى توسب^۱
قالدىمى؟

- يۇق، سېوگىلىم، - دېدى كۆزىگە ياش آلىپ سلمە. - مېنىڭ جانىم
ايرىلىقنى ايستەيدى، چونكە سېن اونىڭ بىر قىسمى سىن. كۆزلىرىم ھەم
سېنگە باقىشەن چرچەيدى، زېرا، سېن اونىڭ ضىياسى سىن. لېكىن تەقدىر
مېنىڭ قۇلىمنى زىنجىرلەپ، آياغىمگە كىشەن اوريپ، حيات اۇپقانىگە^۲
آتدى، سېنىڭ باشىنگە ھەم شۇندەي كونلر توشىشىنى ايستەي آلەمنى؟

- انىقراق گېير، - يەلىندىم مېن، - سۆزلىرىنگە نې سىر شىرىن؟ شېھەرگە غرق
اېتمە مېنى!

- ھەممىنى آشكارا ايتىپ بۆلمەيدى. - دېدى او. - اضطرابدىن تىلىم تاش
قاتگن بۆلسە، قىندەي گېرسىن؟ اگر آغزىمگە امىدىسىزلىك مۇھرى باسىلگن
بۆلسە، اونىڭ آچىلىشى درگمان. فقط بىر نرسەنى ايتە آلەمىن: مېنى اۆز
توزاغىگە يېتكەل كېلگنلر تۇرىگە توشىشەن قۇرقەمەن.

۱ توسەماق: خواھلەماق، ايستەماق.

۲ اۇپقان: نىھايەت سىز چوقۇرلىك، گىرداب.

- نېمه بۆلدى، سلمه؟ كېمدن قۇرقەيپس؟

قۇللىرى بېلن يوزىنى بېركىتىپ، سلمه اچىق خۇرسىندى.

- مېنى محكوم اېتىشگن مزاردن آيدە بېر بار چىقىپ كېتەياتگىمنى اسقف اعظم بېلىپ قالىدى.

- بو يېردە كېم بېلن اوچرەشەياتگىنگى بېلركىمى؟

- اگر بېلسە سېنىڭ يانېڭدە بۆلمىسەيم. لېكىن منصور بېك نېنىڭ عمكىسى
اۋتە گماندار و شېھەلەدىگن بۆلىپ قالىدى. او مېنىڭ كېتىمدن
كوزەتوۋچىلر قۇيدى، خىدمەتكارلېگە مېندن كۆز اوزمىلىكنى، ھەر بېر
قەدىمدن آگاھ بۆلىپ تۇرىشنى تەيىنلەدى.

سلمه بېرآز جېم قالدى، كېين كۆز ياشلىرىنى ارىتىپ، دوام اېتدى:

- مېن اۋزىم اوچون قۇرقەيپم، سوۋگە چۆكەياتگىڭگە شىماللىش قۇرقىنچلى
اېمىس. سېندىن خواطرەدەم. سېن آفتاب نورىدەى اېركىن سىن، مېڭە
اۋخىب مېر-خىلە تۇرىگە توشمىلىگىڭ كېرەك. مېڭە نېمە بۆلىشى مېم
اېمىس، تەقدىرنىڭ بىرچە اۋقلىرى كۆكسىمگە قەدەلىپ بۆلگن. لېكىن سېنىڭ
ھاياتىڭ - بو بھار، شان-شەھرت يۇلى سېن اوچون تۇسىلىشىنى اېستەيىم.

- ھايات فقط غم-اندوھەدن عبارت اېمىس، - اعتراض بېلدىردىم مېن. - قولاق
سال، سلمه. دَقَت بېلن تىڭلە. نېمە، بېزلىرىنى آدملىر پىستكشلىگى و
ياۋوزلىگىدن فقط ايرىلىق قوتقرە آلەدىمى؟ نېمە، بېزلىر اوچون سېۋگى،
ھايات، اېركىنلىك يۇللىرى بېركىمى؟ ھايات قوللىرىگە بۆيسۈنىش قالگن،
خلاصىمى؟

- بونىنگ بىرگىنە يۇلى، - دېدى او امىدسىز بىر آوازده، - اوچرەشىب تورىشنى بس قىلەيلىك.

مېن اونىنگ قۇللرىگە ياپىشىدىم، جان حالتده خطاب قىلدىم:

- اۋزگەلر ارادهسىگە حددن تشقىر اوزاق وقت بۇيسوندىك، سلمە. بىزلر اوچرەشگن دملردن باشلەب ايگىمىزنى سۇقىر يېتكىچىلر باشلەب كېلەيىتى. بىز اېسە اولرىنىنگ صنملرىگە تىز چۇكىب كېلەيىمىز. مېن سېنى تىگىنىمدن بويان بولاس غالبىنىنگ قۇلىدهگى ايگىتە كاپتاكچەگە^۱ اۋخشەيىمىز. بىزنى ايستەگىچە اۋىنب، خواھلەگن تامانىگە ايتقىتىب يوبارەدى. نىمە، اېندى بىز اونىنگ ارادهسىگە بۇيسونىپ، اۋزىمىزنى بىر يوتگۈنگە قدر چىدەب يورەۋەرەيمىز؟ حيات نفسى - تنگرى انعامى، اونى اۋلىم آياقلىرى آستىگە تشلش - گناھ، اېركنى قوللىككە ايلنئىرىش ھم گناھ. اۋزىنىنگ حيات شمعىنى اۋچىرىشى - خداگە شك كېلتىرىش دىر، اخىر، جانىمىزنى يەرەتگن نىنگ اۋزى عطا قىلگن-كو؟ خۇرلاۋچىگە قرشى عصيان كۈترەمى، اونىنگ برچە جبر و ظلملىرىگە چىدەيۈەرگن كىمسە حقيقتە قرشى يالغان نىنگ ياردەمچىسى دىر، گناھسىزنى كلنكلەياتگن جالادىنىنگ ملەيى^۲ دىر. بىز بىر-بىرىمىزنى سېۋەيمىز، سلمە. سېۋىگى اېسە قلى بويوك انسانلرگە يەرەتگن تامانىدن ايشانىب تاپشىرىلگن بېھا خزىنە دىر، اونى چۈچقەلر تىتكىلب، تېپكىلىشلىرى ناجايز. بىزىنىنگ آلدىمىزدە كېنگ دىنا، گۈزلىك و معجزەلرگە تۈلە، نېگە اېندى بىز اسقف اعظم و اونىنگ ملەيلىرى قزگن تار چاھدە يششىمىز كېرەك؟ بىزىنىنگ آلدىمىزدە حيات و اۋشە حياتدەگى اېركىنلىك، اۋشە اېركىنلىكدەگى حضور-حلاوت: نېگە اېندى

۱ كاپتاك: تۈپ.

۲ ملەي: خەمتكار.

پېلکه میزده گی بؤیین توروقنی اولاقْتیریب، آیاقلریمیزده گی کیشنلرنی پرچه لب، تینچلیک و آسایشته لیک بار جایگه کپتمسلیگیمیز کهره ک؟ تور اؤرنینگدن سلمه، اوشبو عادی کلیسانی ترک ایتیب، تنگری نینگ بویوک عبادتخانه سیگه کیره یلیک! بو بیردن کپته یلیک، قوللیکدن و گمراهلیکدن آلیس-آلیسرگه باش آلیب کپته یلیک. قراقچیلر قؤلی و ابلیس لر تیلی یېتمه یدینگن جایلرگه کپته یلیک! ساحلگه شاشیله یلیک، تون قارانغیسیدن فایده لنیب، کپمه گه اؤتیره یلیک-ده، دېنگیز آرتیگه باره یلیک و اؤشه تامانلرده ینگى حیات قوره یلیک. خۇپ دېگین، سلمه، بو دقیقه لر شاهلر تاجیدن قیمت، فرشته لر سرّیدن قدرلی دیر. یوره قال!

سلمه باشینی سپرگه دی.

- یوق، - دېدی او سېکین. - یوق، جان گنیم. تقدیر قؤلیمگه آغو و یاوشن شربتی تۆله کاسه نی توتدی و مېن اونى بیردنیگه ایچیب بؤشتیم، تگیده بیر نېچه تامچی قالدی، خلاص. اونى آخریگچه ایچیشیم کهره ک، عکس حالده کاسه تگیده نیمه یازیلگنینی بیلیم بؤلمه یدی. سېوگیگه لیم تۆله، عصیانسیز و خاطر جمع ینگى حیاتگه مناسب اېمسمن. قناتلری قیریلگن قوشگه تاشلر آره سیده سکره ب یوریش قالدی، خلاص. - او اېندی هیچ قچان کؤککه پرواز قیلالمه یدی. کؤزی عاجز آدم یقیننی گینه کؤره دی، یارقین یاروققه برداش بېرالمه یدی. بخت حقیده گپیرمه، شو بیرگینه سؤز بغریمنی تېله دی. حضور-حلاوت حقیده لاف اورمه - اونینگ سایه سی هم قیغو سینگری دهشتگه ساله دی. یخشیمی، سېن بو یاققه - فلک کویدیریپ کول قیلگن کؤکسیمده گی مقدس النگه گه قره... بيله سمنی، مېن سېنى آنه یالغیز فرزندینی سېوگن دېک سېوه من. انه شو مهر-محبت یؤلیده سېنى اوزیمدن هم حمایه قیلیشگه تیارمن. آلاو بیلن تازه لنگن انه شو سېوگی مېنى

دىنيانىڭ نرىگى چېكەسىگە ھەم قاقچىب كېتىشەن اوشلب تورىدى، تاكە صاف و مصفا، ياووز غىيتلردن يىراق بۇلىپ قال. عاشق سېوگىسى انتھاسىدە سېوگىلىسىگە اېرىشىشنى اىستەيدى، اونگە باشقە ھېچ نرسە كېرەكمس... ياشلىك تانگ آتريده كېلگن محبت اېسە اوچرە شوولر و وصال آنلرى يىلن كفايەلنەدى، بۇسە و قوچاقلر آغوشىدە اولغەيىب بارەدى... كېچە اسقف اعظم مېنى جىنى اويىدن تشقري چىقىشىمنى تەقىقلەماقچى اېكىننى اېشتىب، اېرگە تېكەن دورىمدە قىستىمگە توشگن انە شو يىگانە قووانچىمدن ھەم محروم اېتىشماقچىلىگىنى بىلىپ قالگچ، دېررە آلدەدە اوزاق تورىب، دېنگىز آرتىنى كوزەتدەم، او يېرەگى بېپايان مملەكەت حەقىدە شەخسى مستقىللىگىم، معنوي آزادلىگىم تۇغرىسىدە اۋىلەدەم. سۇنگ ھۇنگرب يىغلب يوباردەم. تاج و تەختىدن، دولتى و بار و بودىدن اجرەلگن شاھ خۇدى شۇندە يىغلەيدى. شۇندە كۇز ياشلىرىم آرەسىدن سېنىڭ يوزىنىڭ، كۇزلىرىڭ كۇرىنىپ كەتتى. اولر مېنگە تىكىلىپ تورردى. يېردن اېسىمگە ايتگن سۇزلىرىڭ توشدى: «ئىسكەرلر سىنگرى شەمن قىلىچلرىنى كۇكىسىمىز يىلن تۇسىب، برداش بېرەمىز. مغلوب بۇلسك جفاكشلىردە جان بېرەمىز، غالب كېلسك قەھمانلردە يىشەيمىز. جېر و ستملر آلدەدە باش اېگمە يىشەگن جانلر قىيىناغى تىنچلىك و آسايىشتەلىك بۇلگن جايگە قاقچىشەن كۇرە مردانەلىك دەر...» دېگندىڭ اۋشەندە. سېن بو سۇزلىرىنى اۋلىم قاناتلىرى آتم اوزرە سايە سالگندە ايتگندىڭ. اولر مېنىڭ اېسىمگە كېچە، باشىم اوزرە امىدسىزلىك قانات قاققندە توشدى و مېن كوچىمگە كوچ قۇشىلگىنى، روھىم تېتىكلىشگىنى سېزدەم. مېن اوچون قندە يىر معنوي آزادلىك يۇلى آچىلدى. بو شۇندە يىر آزادلىك كە، قىغونى يوشىتەدى. شۇنىڭ اوچون بۇلسە كېرەك، سېوگىمىز دېنگىز كېي چوقور، يولدوزلر كېي آلىس، بۇشلىق سىنگرى چېكسىز بۇلىپ كۇرىندى. شۇندە مېن اۋزىمدە بىدا بۇلگن يىنگى

کوچ بیلن یانینگگه یؤل آلدیم، سېنینگ یانینگده بۇلش بختیگه اېریشیگه چارله یاتگن بویوک قدرت قربانی بۇلشگه کېلدیم؛ سېنینگ نامینگ کیشیلر کۆز اۋنگیده پاک و حلال بۇلیب قالیشی اوچون شونده ی قیلدیم. مېن اولگری بو بیرده عاجز آیاغیمده آغیر کیشنلر بیلن کېلردیم، بوگون اېسه اۋشه کیشنلر آغیرلیگینی و یؤل نینگ آیسلیگینی نظر-پسند قیلمه یدیگن قطعیت توغوسی بیلن کېلدیم. آلدین قۇرقاق، جان سرک ارواح سینگری کېلردیم، بوگون اېسه روحاً کوچلی عیال بۇلیب کېلدیم. بو عیال قربانلیک یوکی نی حس قیلیب و اضطراب مشقتینی بیلە توریب، سېوگیلیسینی نادان آدملردن حمایه قیلیش اوچون کېلدی. اولگری مېن یانینگده سایه سینگری تیتربە تورردیم، بوگون اېسه مقدس استرتا و خاچگه قاقیلگن عیسی آلدیده مېن کیم اېکنلیگیمنی تن آلیشگه کېلدیم. مېن - سایه ده اۋسگن درختمن، لېکن بوگون مېنینگ شاخلریم آفتاب نورلریده بیر پس اېرکەلنپ بیرە شەدی... مېن سېن بیلن خیرلشگنی کېلدیم سېوگیلیم؛ و بو وداغلشوو محبتیمیز مثالی طنطنه وار و اولوغوار بۇلشینی ایستەیمن؛ تاکە بو محبت آلتیننی اېریتیب، اونگە ینە-دە یارقینراق پارلە یدیگن توس بېرووچی آلاو سینگری لاووللە تورسین!

سلمه اعتراض بیلدیریشیمگه امکان بېرمەدی؛ کۆزلری چقماق سینگری چقنب تورردی، اولرنینگ شعلەسیدن میهم کرخت بۇلیب قالگندی. سلمه نینگ چهرەسی شو قدر اولوغوار توس آلگندی کە، سۆزسز اطاعت اېتیشینی طلب قیلووچی قیرالچە عکسینی آلگندی. و بیردن او اۋزینی مېنینگ کۆکسیمگە آندی، اولگری اونده بونده ی احتراسانی سیره کۆرمەگندیم، قۇللری بیلن بۇینیمنی قوچاقلەدی-دە، لېلرینی لېلریمگە باسیب، چۆزب-چۆزب یاندىرگووچی بۇسەلر آلدی. بو اۋیشلردن تېمگە

جان كىردى، بىنىمدە ھايات اويغاندى. قلىبىم نىنگ سىرلى تارلىرى جىنىشگە كېلدى، اىچكى بارلىغىم اۋزىنى ھاالى قانۇن اختیارىگە تاپشیریپ، بوتون دىئاگە قرشى عصیان كۆتەردى، زېرا او سلمە نىنگ كۆكسىنى عبادتخانى، اونىنگ قلىبىنى اېسە محراب دېپە تىن آلگىن اېدى.

قوياش باتىپ، اونىنگ سۆنگى نورلىرى يقىن-اطرافدەگى باغ-راغلىرىنى ترك اېتىگچ، سلمە اۋرىنىدىن توردى و بىتخانىنىنگ اۋرتەسىگە چىقدى؛ دېوارلار و بورچىكلەرگە شوندى اعتبار بىلەن قرەدى كە، گویا اۋز كۆزلىرىنىنگ نورى بىلەن تصويرلار و رىملەرگە يارقىنلىك بېرماقچى بۆلدى؛ كېيىن عىسىنىنگ خاچىگە مىخلىگىن قىافەسىگە يقىنلىشىدى-دە، استە تىز چۆكىپ، قان سىلىقى ياتگىن آياقلىرىدىن بىر نېچە بار اۋېدى.

- مېن استىرتانىنگ قىوانچ و ذوق-شوقىدىن كۆرە، سېنىنگ خاچىنگىنى تىلەدیم، اې عىسى! مېن مُشك و عنبر اۋرىنگە قانىم و كۆز ياشلىرىم بىلەن يوويندىم. كۆثر اۋرىنگە ياوشىن شىرتى اىچدىم. مېنى اۋز مرىدلرىنگ صفىگە قبول قىل و گالگافەگە باشلە...

سلمە مېنگە اۋگىرىلدى.

- اېندى مېن ارواحلار چىرخ اورە ياتگىن اۋشە زمىستان مىغارەگە قىوانچ بىلەن بارەمەن. مېنگە اچىنمە، سېوگىلىم. قىغورمە، جانىم. خدانىنگ سايەسىنى كۆرگىن بو جانىمگە ابلېسلرنىنگ ارواحلىرى دەشت سالالمەيدى. ھاالى بختى كۆرىپ، اونىنگ ضىياسىدە بىر زومگە بۆلسە-دە، بېرەمەند اېتىلگىن بو كۆزلىرىم دىئانىنگ ھەر قىندەى عذابلىرىدىن كۆر بۆلمەيدى.

شاهی یاپېنچېققه اۋرهلگنېچه بتهخانه دن اوزاقلشېب باره یاتگن سلمه نینگ ایزیدن قره ب قالرکنمن، اۋزیمنی الخسیره یاتگنده ی حس قیلدیم؛ اۋیلریم شرفه لر دنیا سیده تېنتیره ب یورگنگه اۋخشردی. کۋریب تورگنیم آله تْسیر^۱ دنیا ده اېسه خدالر تختلریده اۋتیرگن اېمیش، فرشته لر آدم لرنینگ گناهلرینی یازیب باره یاتگن اېمیش، روحلر یېرنینگ غمخانه - ییت الاحزان حقیده حکایه قیلر، جنت پریرلی اېسه محبت، درد و غم و ابدیت قۋشیغینی کویله یاتگنمیش.

اۋزیمگه کېلگنیمده اطرافنی تون قارانغیسی قاپله گندی؛ انچه وقتگچه درختلر آره سیده تېنتیره ب یوردیم. سلمه ایتگن هر بیر گپینی اېسلشگه اوریندیم. اونینگ هر بیر خط حرکتی، ایما-اشاره سی کۋز اۋنگیمده گۋده لنه باشلده دی. او بیلن ایریلیق مقرر اېکنینی انگلې بیتگچ اېسه، یالغیزلیک اضطرابی و سېوگی حسرتیدن میهم کرخت بۋلیب قالدی، یوره گیم تیپیرچیلە ی باشلده دی. شونده گینه حُر بۋلیب توغیلگن انسان اۋز آته-بابالری تامانیدن یره تیلگن شفقت سیز قانونلرگه قول بۋلیب یشه یاتگینی توشونیب یتدیم. تقدیر اېسه بوگون نینگ اۋتمیشگه بۋیسونیشیدن، شو دقیقه ده گی ایستک اوچون کېله جکدن وازکېچیشدن باشقه نرسه اېمسیلگینی حس اېتدیم. سلمه نی یششیدن کۋره اۋلیشگه مجبور قیلگن ایچکی میللر حقیده کۋپ اۋیله دیم. اۋزینی قربان قیلیشگه تیاریلگی بیلن عصیانکار روح بختینی قیاسلې، قیسی بیرى مناسراق و مقدسراق اېکنینی انگلشگه اوریندیم. لېکن اۋزیمگه فقط بیر نرسه کشف اېتدیم؛ حاللیک و یخشی نیتلر بیلن

۱ آله تْسیر: بی ترتیب.

صمىمى لىككە اېرىشىلرکن. سلمه اېسه، صمىمىت نىنگ تمثالى،
راستگۇيلىك نىنگ نمونه سى اېدى.

قوتولیش

سلمه اېرگه تېككنيدن بېرى بېش يىل اؤتدى. لېكن هنوزگچه فرزند كؤرمه گندى. او يىلن ياستىقداشى اؤرتە سىده گى رشتەلرنى مستحكملة يديگن، تبسمى يىلن بېگانه لشگن قىلبرنى خودى آتە ياتگن تانگ تون يىلن كونى يقينلشتيرگنده يىرلشتيرووچى فرزند يېتىشمسدى.

توغمه يديگن عيال هميشه اېرى نينگ نفرتىنى اويغاتەدى. چونكه خود يىنلىك توپغوسى اېركككه بالەلر اونينگ حياتى نينگ دوامچىسى دېگن اؤينى سينگديرەدى. شونينگ اوچون هم او يېر يوزيده منگو يشب قاليش اوچون اولاد قالد يريشگه حركت قىلەدى.

دنيا تشويشلىرىگه كؤمىلگن اېرگه توغمه يديگن خاتىن اونى استە-سېكىن تمام قىلەديگن اؤلىمگە محكوم اېتە ياتگنده ي توپولردى؛ نفرتى آشيب، اوندن واز كېچەدى و اېرىنى ھلاك اېتىشگە قصد قىلگن ياووز دشمنى سينگرى اونگە اؤلىم تىلەيدى. قولاقلىرىگە قدر تورموش تشويشلىرىگە باتگن، پولاددە ي ساووق، مزاردە ي تۆيمس منصور بېك غالب اؤغىل كؤريشنى ايستردى؛ اونينگ نامى، مالى و دولتيگە وارثلىك قىلەديگن اؤغىل كوتردى و توغمه گنى اوچون سلمەدن نفرتلنردى.

مىغاردە ۋەسەدىگن درخت مېۋە بېرمەيدى. سىلمە كىرمى ھاياتىنىڭ ساھەسىدە يىشردى ۋە فرزند كۆرمىسىدى. قىفسىگە توشىگن بىلبىل ۋەيە قورمەيدى، زېرا پالەپانلىرىگە^۱ قوللىنىنى مىراث قالدۇرىشنى اىستەمەيدى. سىلمە كىرمى بىخىسىزلىك اسىرەسى اېدى ۋە فلەك اۋنىگە بالەلەر توغىشنى روا كۆرمەيدى. ۋادى گۈللىرى - بولر قۇياش سېۋىسى بىلن طىبىعت اىستاسىدن توغىلگن بالەلدۇر؛ انسان بالەلرى - آتە مېھنى بىلن آتە نىفاسىدن توغىلگن فرزندلر دۇر. سىلمە اېرىنىڭ ھىشمدار ۋە زمىستان اۋىيدە نىفاسى نىفسىنى ھەم، ھىسات ھارارىنى ھەم سېزگىنى يۇق. بىراق اۋ تون ظىلمىدە ھىدادن فرزند عطا اېتىشىنى سۋرەب عبادىت قىلدى. بالەسى نازىك بىرماقلىرى بىلن آتەسىنىڭ كۆز ياشلىرىنى ارتىشىنى، كۆزلىرىنىڭ نۇرى بىلن ابل شىرفەسىنى قۇۋىشىنى تىلدى.

سىلمە شۈندەى اىستاس بىلن عبادىت قىلدى، شۈندەى يالۋارىب التىجا اېتدى كە، اۋنىڭ يىغىسى بولۇتلىرى تېشىب اۋتدى، آسمان عىالنىڭ قارىنىگە شىرىن نىفاسى اجرا اېتىلگن آھىنگىنى اۋفوردى ۋە نىكاھدن بېش يىل اۋتىگەن سۋىڭ اۋنى آتە بۇلىشنىگە تىيارلەدى، بو بىلن سىلمەنى خۇرلىك ۋە شىرمەلىك داغىدن ھىلاص اېتدى.

صىھرادە ۋەسەگن درخت گۈللەدى ۋە مېۋە تۈگدى.

قىفسەگى بىلبىل اۋز قىتاللىرى پىتىدن ۋەيە يەسى باشلەدى.

۱ پالەپان (پەلەپان): بالە؛ بالەلرگە نىسبەتاً اېركەلنىب ايتىلەدىگن سۆز.

آياق آستىگە تشلنكن گيتار تانگ صباسى يۇلىگە دوچ كېلدى و اوزىلمەى
قالگن تارلر تېرەنىب كېتىدىلر .

بختسىز سلمە كىشىلنكن قۇللىرىنى كۆككە كۆتردى و فلكدن مكافات آلىش
ايلىنجىدە دعالر قىلدى .

حياتدە ھېچ بىر نرسە منگولىك ارادەسى-لە بختىنى تويگن بې پۇشت عيال
قووانچى يىلن تېنگلشە آلمەيدى . بهار اويغانگنيدە بار بۇلگن بوتون
گۈزلىك ، تانگ آتېشى يىلن كېلگۈۈچى بوتون شادلىك خدا تامانيدن
رنجىتىلگن و كوتىلمەگندە تنگرى نىنگ اۋزىدن عفو آلگن عيال كۆكسىدە
مجسم دىر .

آنە قارنىدەگى حاملەدن ترەلەياتگن ياغدودن كۆرە يارقىنراق و كوچلىراق
رنگ يۇق .

حمل آيى قىر-ادىرلرگە صىقل بېرىپ اۋتدى . عىن شو دىملردە سلمە نىنگ
كۆزى يارىشى كېرەك اېدى . طبيعت خودى او يىلن بىرگە قووانگن دېك
درخت كورتكلرىگە جان عطا قىلدى ، گۈللر و اۋت-اۋلنلرگە حيات بخش
اېتدى .

بىر كۈنى كېچەسى ، ظلمت شرفەلرى راس - بىروتدەگى اويلر آرەلىغىگە
جايلىشىپ آلگن پىتدە سلمەنى تۇلغاق^۱ توتدى . اونىنگ تۇشگىدە حيات -
مىمات جنگى باشلىدى . داکتر و دايەلر بو دىئاگە يىنە بىر مېھماننى كوتىپ
آلىشگە تيارلىنىشىدى . كۆچەدەگى يۇلاۋچىلرنىنگ قىم تالۋوشلرى تىنىپ ،

^۱تۇلغاق: توغىش ياكوز يارىشدىن آلدىن حاملە خاتىلەردە پىدا بۇلەدىگن آغىر درد .

تۇلقىنلارنىڭ قىرغاققە اورىلىش شاۋقىنى جىم بۇلىپ قالگىچ، منصور بېك
اۋىيىنىڭ دېرەسىدىن يۈرەكنى اېزەدىگن چىنقىرىق اېشىتىلدى...

جاننىڭ جاندىن اجرەلىش چىنقىرىغى... فئالىك آلدېدىن رحم-شفقت
حقىدە يالۋارېش چىنقىرىغى... اىككى بۈيۈك خلقت - حىيات و ممات
آياقلىرى آستىگە تىشلەنگن عاجز سىلمەنىڭ چىنقىرىغى.

تانگ آتر پىتى سىلمەنىڭ كۈزى يارىدى، اۋغىل كۆردى. چەقەلاقنىڭ
بىرىنچى قىچقىرىغىدىن اۋزىگە كېلىپ، كۈزىنى آچگن سىلمە اطرافىدە كۈلىپ
تورگن چەرەلرنى كۆردى... كېيىن، دقت بىلەن قرەب، شۈنى سېزدى كە،
اونىڭ تۈشكى يانئىدەگى حىيات بىلەن اۋلىمىنىڭ آلىشۋى حىلى تۈگەگىچە
يۇق؛ كۈزى قىمە شىب اىلك بار خطاب قىلدى: «بالەگىنىم...!»

دايە چەقەلاقنى شاھى متاعگە اۋرەب، آنەسىنىڭ يانئىگە ياتقىزدى. داکتر
اېسە سىلمەگە غىمگىن قرەب قۇيدى، بىر نېچە بار الم بىلەن، ايندەمەي باشىنى
چىقەردى.

طنطنەۋار خطابلار قۇشنىلارنى اۋىغاتىب يوباردى، اولردن ايرىملار
كىيىنمىدىن، آنەنى يىڭى توغىلگن اۋغىل بىلەن قوتلەگنى چىقىشىدى. شفاكار
بۇلسە، آنە بىلەن بالەگە اچىنىپ قرەب تورردى.

خىدمەتچىلەر وارث توغىلگنى حقىدەگى خىبر بىلەن منصور بېكنى تېرىكلەگنى
و سۈيۈنچىلەر آلگىنى شاشىلىشىدى. لېكىن شفاكار اېندى امىدسىز نگاھ-لە سىلمە
و چەقەلاققە قرر، اولردن كۈز اوزمىدى.

آفتاب چیققنده سلمه چقه لاقنى كوكسيگه باسدى؛ نارسیده ایلک بار كوزینی آچدی، آنه سیگه قره دی و تیپیرچیل، كوزلرینی ابدی یومدی. داکتر اونینگ یانینگه باریب، جانسیز تنه نی آنه سی نینگ قۇلیدن آلدی؛ اونینگ كوزلریدن ایكى ییریك تامچی یوزیگه آقیب توشدی. او اوزیچه شیویرله دی: «منه مسافر، کپلیشگه اولگورمه ی، بو دنیانی ترک اېتدی...»

باله اؤلگندی، آدملىر بۇلسه حشمتلى مهمانخانه نی تۇلدیریشیب اونگه ساغلیک، اوزاق عمر تیلر دیلر. بی چاره سلمه، داکترگه قره دی-یو، قیچقیریب یوباردی: «بالمنی بېرىنگ، بغيرمگه باسه ی!» او ینه بیر بار قره دی-ده، تۇشگی یانیده حیات و اۇلىم همان آلیشووده دوام اېته یاتگینی كۆردی.

باله اۇلدى، لېكن اونینگ دنیاگه كېلگنیدن قووانه یاتگنلر نینگ قدحلى ینه-ده قىتقراق جرنگلشده دوام اېتدی.

تانگ آترده توغلیب، كون چیقردە اۇلدى - بنده لردن كیم دیر وقتنی چمه لب: «تانگ آتردن كون چیقركچه بۇلگن مدت منگولیکدن قیسقه دیر، دېب ایتیشی ممکن. راست، خلقلر توغلیشی و اۇلیشی آره لیغیده گی وقت منگولیکكه تېنگ دیر».

فكر مثال توغیلدی-یو، بیر نفس آلگنده ی اۇلدى - كېتدی، سایه سینگری یۇقالدی، سلمه گه آنه لیک تویغوسینی حس قیلیش امکانینی بېردی، لېكن آنه سیگه بخت بېرمه ی، اونینگ تۇشگیدن اۇلىم چنگلینی اریمه ی كېتدی.

قیسقه گینه حیات - تون توگشیده پیدا بۇلیب، كون باشلینشیده سۇندی، خودی برگگه تونده قۇنگن شېنم مثالی نور توشیشی بیلن اوچدی - كېتدی.

خودى منگولىك ايتگن سۈزنى افسوسلىنىپ، اۈز قىرىگە قىتە آلگندهى...
خودى دېنگىز مرواريدنى، كۈترىلگن سوو تۇلقىنلرى بىلن قىرغاققە چىقىرىپ
تشلې، سوو قىتگنده دېنگىز قىرىگە تارتىپ كېتگندهى...

خودى نىلوفر گۈل، اېندى گىنە حياتگە يۈز آچگنده اۈلىم آياقلىرى تاپتې
تشلەگندهى...

سلمە بو دىيادە ھەمە نرسەدن ھەم كۈپراق كۈتگن كىمىسە، كېلىشكە اولگورمەى
قىتىپ كېتدى، اېشىكنى آچدى-يو، حياتگە كىرىشكە اولگورمەدى.

دىياگە كېلىشى بىلن چقەلاق توپراققە ايلندى - قالدى، انساننىڭ حياتى،
خەلقلىرى حياتى، قوياش، سيارەلەر، يولدوزلر حياتى ھەم شۈندەى...

سلمە داکترگە اۈگىرىلدى-دە، اچىق خۇرسىندى.

- اۋغلىمنى مېنگە بېرسىنگىز-چى! - خطاب قىلدى او. - بېرىنگ، اېمىزەى
اونى!

داکتر باش چىقەدى.

- بالە اۋلىك، - زۇرغە شىويرلەدى او. - اونى قىترىپ بۆلمەيدى. سىزگە اېسە
ھىجانلىنىش مەمكەن اېمس - تىنگلىك حلى توگەگنى يۇق.

سلمە جان حالتدە چىنقىرىپ يوباردى و درحال جىم بۇلىپ قالدى. يۈزىنى
قووانچلى تېسىم قاپلەدى. گويا او اۋزى اوچون نىمەنى دىر، شو پىتگە معلوم
بۆلمەگن نرسەنى كىشف قىلگندهى اېدى.

-اونى مېنگە بېرىنگ، - دېدى سلمە خاطر جمع تاووشدە. - بېرىنگ، اۋلىك بۇلسە ھم مىلى ...

داكتىر اۋلىك چقەلاقنى اونىنگ قۇللىرىگە قۇيدى. سلمە بالەسىنى كۆكسىگە باسدى.

- مېنى آلىب كېتگنى كېلدىنگىمى، اۋغىل گىنم، - دېدى سلمە، دېوارگە اۋگىرىلرکن. - ساحلگە يۇل كۆرستىش اوچون كېلدىنگىمى؟ بو قارانغو غاردن مېنى آلىب چىققنى كېلدىنگىمى، بالم؟

ينە بىر نېچە دىققەدن سۇنگ دېرژە پردەسى آرقەلى اۋتگن قوياش نورلى حرکتسىز ياتگن ايكى تەنە اوستىگە توشدى؛ آنەلىك نىنگ اولوغوار روحى كوزگى اۋلىم قاناتلىرى بىلن اولرنىنگ اۋرىن-تۈشگىنى قۇرىقلىق تورردى.

داكتىر كۆزلىرىدە ياش بىلن خانەدن چىقدى. مېمانخانەدە او پىدا بۇلىشى بىلن قووانچلى ھىجانلر قىغو نالەسىگە آيلندى. فقط منصور بېك كىنە بىرار تاووش چىقرمەدى، غىنگ دېمەدى، بىر تامچى كۆز ياش تۆكمەدى، ھىچ قندەى سۆز آيتمەدى؛ او تاش ھىكلەدى قاتىب، اۋنگ قۇلىدە شراب تۆلە قدىح، سېرەيب تورردى.

اېرتەسى كۈنى سلمەگە آپاق نكاح كۈيلىگى كىيىدىرىب، قاردەى آق بخمل بىلن قاپلىنگن تابوتگە قۇيىدىلر؛ چقەلاق نىنگ كفىنې اېسە يۇرگك^۱، تابوتى - آنە قوچاغى، قبرى اونىنگ ساووق كۆكسى اېدى. دفن مراسىمى

۱ يۇرگك: غوندك، چقەلاقنى اۋرەى دىگن كىچىك چاپىش.

قتنشىچىلىرى نىنگ جودە سېكىن حرەكى - اۆلەياتگن انسان كۆكسىدەگى يورەك اورىشىگە اۋخىردى. مېن تابوت آرتىدن اېرگىشىپ بارەياتگن آلامان^۱ آرهسىدە اېدىم؛ مېنىڭ خىالىمدن نىمەلر كېچەياتگىنى، قلىم اضطرابلىرىنى هېچ كىم بىلمىدى.

قېرىستاندە اسقف اعظم بولاس غالب دعا اۋقىدى؛ تند و لاقىد يوزلى روحانىلر اونگە جۋر بۇلىپ، طاعت - عبادت قىلدىلر.

تابوتنى قېرگە توشىرىشكندە، كىم نىنگ دىر شىویرلەگنى اېشىتىلدى:

- ايكى آدمى بىر تابوتدە كۆمگىنى سىرە كۆرمەگندىم...

- چقەلاق گویا آنەسىنى شفقت سىز اېرنىڭ ظلمىدن قوتقىرىش اوچون كېلگندەى بۇلدى...

- منصور بېككە قرەنگلر، نەقدر لاقىد نگاه. بىردىنگە خاتىنى و بالەسىنى يۇقاتگن كىشىگە سىرە اۋخشمەيدى...

- اېرتەگە اسقف اعظم اونگە سلمەدن بايراق و ساغلىغى يخشىراق قىلىق تاپەدى...

گۇركاۋ مزارنى توپراق بىلن تۇلدىرگونچە راھىلر دعا اۋقىب توردىلر. خىرلشەدىگن وقت كېلدى و آدمىلر نوبت بىلن اسقف اعظم و منصور بېك حضورىگە كېلىپ، كۆنگىل سۆرەدىلر، ھەمدردلىك بىلدىردىلر. مېن بىر چېكەدە يالغىز تورردىم، هېچ كىم كېلىپ ھەمدردلىك بىلدىرمەدى،

۱ آلامان: خلق، آدمىلر تۇپلىمى.

حال بۆكە، سلمە و اونىنگ اۋغلى مېن اوچون دنيادەگى اپنگ عزيز خلقلەر
ابدیلر.

منە، ھمە كېتدى، قېرىستان بۇشب قالدى. يىنگى كۆمىلگن مزار يانیدە
بېل كۆرەگى بىلن يالغىز گۆركاۋ تورردى.

- فارىس كرمى قەيەرگە كۆمىلگىنى بىلەنمى؟ - سۆردىم مېن.

او مېنگە اوزاق تېكىلدى، كېين سلمە نىنگ قېرىنى كۆرستدى.

- منە شو چاھدە مېن اونىنگ كۆكسىگە قىزىنى قۇيىدىم، قىزى نىنگ
كۆكسىگە اېسە، سلمە نىنگ اۋغلىنى قۇيىدىم. اوستىدن اېسە منە شو
بېل كۆرەك بىلن توپراق تشلەدىم.

- شو قېرگە مېنىنگ يۈرەگىمنى ھم كۆمدىنگ، - دېدىم. - نە قدر قدرتلى
سېنىنگ قۇللرىنگ!

گۆركاۋ درختلر پەنەسىگە اۋتېب كېتىچ، كوچ-مدارىم قالمەدى و مېن
سلمە نىنگ قېرىگە يىقىلدىم، اونىنگ تقديرىگە اچىنىپ، اۋكسىب-اۋكسىب
يىغلەدىم.

اداغ

جبران خليل جبران شرح حالى

جبران خليل جبران (۱۸۸۳، ليون، بشيرا قيشلاغى - ۱۹۳۱) - عرب يازو وچىسى، فيلسوف، رسام. عرب، انگليس تىللىرىدە ايجاد قىلگن. ايلك ايجادى رومانتيك روحده («خليل - كافر»، «عصيانكار روحلر» حكايله لر تۆپلملىرى). «قىرىلگن قاتلر» (۱۹۱۲) قصهسى مشهور. «كۆز ياشلىرى و تبسم» (۱۹۱۴) تۆپلمى ۶۰ گە يقين سجع (قافيه لنگن نثر) بىلن يازىلگن كىچىك شعري پرچهلردن عبارت بۇلىپ، اونگه «مېنىنگ توغىلگن كونىم»، «شاعر اولادى» كىي رومانتيك اثرلىرى كىرىتيلگن. «نمايش كارانه يورىش» (۱۹۱۸) فلسفي-شعري اثرى يازو وچى دنيا قره شىنى عكس اېتتىرسه، «بۇران» (۱۹۲۰) تۆپلمىده حياتده اوچرەيدىگن لاقيدلىك، باقىمانده لىك، ايكي يوزلمه چىلىك (منافقلىك) كىي علتلر تنقيد قىلىنەدى. «عقلدن آزگن» (۱۹۱۸)، «آلدىندە يورو وچى» (۱۹۲۰)، «پىغمبر» (۱۹۲۳)، «قوم و كۆپىك» (۱۹۲۶)، «عيسى - انسان اوغلى» (۱۹۲۸)، «ابر خدالرى» و باشقه اثرلىرى غرب كتابخوانلرىگه مؤلجللنگن. جبران ايجادىده اؤز فلسفي قره شلىرىنى ترغيب قىلىشگه حركت قىلگن. اوينىگچە، فقط منعويت اېنگ يوكسك قدرت نمونهسى بۇله آلهدى و روح نىنگ بويوكلىگىنى عكس اېتتىرەدى. يونسكو قرارى بىلن ۱۹۸۳-يىلده بوتون جهانده جبران تولدى نىنگ ۱۰۰ يىللىگى نشانلنگن.

QAYRILGAN QANOTLAR

Jubron Xalil Jubron